

**Индустриска стратегија
на Република Македонија 2018-2027, со
Акциски план**

**Министерство за економија
Република Македонија**

Октомври 2018 год.

Содржина

Кратенки.....	4
Извршно резиме.....	5
1. Вовед.....	8
1.1 Ревидирана Индустриска политика.....	8
1.2 Индустриската политика како сеопфатен период.....	8
1.3 Лекции од Индустриската политика на Република Македонија 2009-2020	9
1.4 Потребa од Индустриска стратегија.....	10
2. Индустриска политика, стратегии и институции.....	12
2.1 Индустриска политика: неодамнешни случувања.....	12
2.1.1 Европска унија (ЕУ) и Индустриска политика.....	12
2.1.2 Важноста на производството.....	19
2.2 Индустриската политика во Република Македонија	20
2.2.1 Стратегија за конкурентност	21
2.2.2 Стратегија за иновации.....	21
2.2.3 Стратегија за мали и средни претпријатија (МСП)	22
2.2.4 Стратегија за развој на женското претприемништво	22
2.2.5 Стратегија за претприемачко учење	23
2.2.6 Стратегија за унапредување на енергетската ефикасност	23
2.2.7 Сеопфатна стратегија за образованието 2018-2020.....	23
2.2.8 Програма за економски реформи.....	24
2.3 План за економски раст (ПЕР).....	24
2.4 Клучни релевантни институции.....	26
2.5 Фокус на Индустриската стратегија.....	27
3. Преработувачка индустрија: трендови и прашања	28
3.1 Преработувачката индустрија е важна	29
3.2 Глобални прашања кои влијаат на преработувачката индустрија.....	30
3.3 Преработувачката индустрија во Западен Балкан.....	31
3.4 Преработувачката индустрија во Република Македонија	32
3.4.1 БДП по индустриски сектори	33
3.4.2 Удел на потсекторот во додадената вредност на секторот	33
3.4.3 Верижни индекси на индустриско производство	34
3.4.4 Индекс на продуктивност во индустријата	35

3.4.5 Извоз на стоки	38
3.4.6 СДИ приливи во индустријата	41
3.4.7 Преработувачка индустрија: Македонија во споредба со светот	44
3.5 Претпријатијата и преработувачката индустрија	46
3.6 СВОТ анализа: преработувачка индустрија	48
4. Индустриска стратегија.....	51
4.1 Визија	51
4.2 Стратегиски цели	51
4.3 Таргети.....	52
Стратегиска цел 1- Зајакнување на производната основа	55
Стратегиска цел 2 –Зголемување на продуктивноста, иновациите и трансферот на технологии	59
Стратегиска цел 3 – Катализирање на зелената индустрија и зеленото производство	62
Стратегиска цел 4 - Стимулирање на извозот на преработувачката индустрија.....	67
Стратегиска цел 5 – Градење на преработувачка индустрија во која се учи	71
Меѓусекторска цел 6 – Имплементација и координација	74
5. Имплементација и координација.....	77
5.1 Индустриска политика/Стратегија и Стратегија за преработувачката индустрија/Акционен план.....	77
5.2 Улога на Министерството за економија	77
5.3 Улога на Владата / Министерствата	78
5.4 Улога на засегнатите страни.....	78
5.5 Меѓуминистерска координација	78
5.6 Јавно-приватен дијалог	79
5.7 Финансирање	79
5.8 Координација на донаторите	80
5.9 Мониторинг и известување.....	80
5.10 Евалуација.....	81
Анекс А: Анализа на преработувачка индустрија.....	82
Анекс Б: Акционен план за преработувачката индустрија.....	98

Кратенки

БДП	Бруто домашен производ
ЦЕФТА	Договор за слободна трговија на земјите од Централна Европа
CIP	Индекс на конкурентни индустриски перформанси
КОСМЕ	Програма за конкурентност на мали и средни претпријатија
КЗПВРМ	Кабинет на Заменик претседател на Влада задолжен за економски прашања
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕК	Европска комисија
EEN	<i>Enterprise Europe Network</i> – Европска мрежа на претпријатија
EMAS	<i>Eco-Management and Audit Scheme</i> – Шема на еко-менаџмент и ревизија
Еразмус+	Програма на ЕУ за образование, обука, млади и спорт
ЕУ	Европска унија
Еурека	Меѓувладина организација за истражување и развој
ЕВРОСТАТ	Завод за статистика на ЕУ
СДИ	Странски директни инвестиции
FP7	<i>Framework Programme 7</i> – Рамковна програма 7
Хоризонт 2020	Програма за истражување и иновации на ЕУ
ИКТ	Информациско комуникациска технологија
МФИ	Меѓународни финансиски институции
ИОТ	<i>Internet of Things</i> – Интернет на работите
ИП	Индустриска политика
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
КЕТ	<i>Key Enabling Technologies</i> – Клучни технологии
КИУ	Клучен индикатор на успех
ДВП	Додадена вредност на производството
МНК	Мултинационални компании
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
ЈПП	Јавно-приватно партнерство
И&Р	Истражување и развој
РСС	Регионален совет за соработка
RIS ³	<i>Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation</i> Стратегии за истражување и развој за паметна специјализација
АМБ	Акт за мали бизниси
ЈИЕ	Југоисточна Европа
МСП	Мали и средни претпријатија
ДП	Државно претпријатие
CBOT	Предности, недостатоци, можности и закани
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i> Конференција на Обединетите нации за трговија и развој
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
ДЗБ	Држави од Западен Балкан
СЕФ	Светски економски форум

Извршно резиме

Индустрискиот сектор е важен темел на економијата и е тесно поврзан со најбитните економски теми, како што се економски раст, инвестиции, извоз, вработување, истражување и развој, продуктивност, додадена вредност, иновации и сл. Важноста на индустрискиот сектор е причината што Република Македонија ја усвои својата прва Индустриска политика во 2009 година, а нејзината континуирана важност е причината за сегашната стратегија.

Откако беше подготвена и усвоена првата стратегија, важноста на индустрискиот сектор се зголеми. Од 2009 година наваму, некои случувања значително го променија економскиот контекст на повеќето економии. Економската и финансиската криза од претходната деценија го преобликуваа економското опкружување. Во исто време, важните технолошки достигнувања како што се роботиката, адитивното производство, вештачката интелигенција и слично, значат појава на нови можности кои забрзано влијаат врз природата на индустриските глобални, регионални и национални синџири на вредност. Исто така, на ниво на Европската унија (ЕУ), како и во регионот на Западен Балкан, се воспоставени нови политички иницијативи и финансиски текови, со многу поголем фокус на индустриската политика, клучните технологии (KET), паметната специјализација итн. Сите тие во голема мера влијаат врз македонската економија.

Овие случувања, во комбинација со доаѓањето на новата Влада во 2017 година со својот единствен сет на политики, институции и иницијативи за финансирање, значи дека постои потреба не само да се обнови индустриската политика на земјата, туку и истата да се рефокусира во секторите кои нудат најголем потенцијал за влијание врз продуктивноста и растот, вклучувајќи ги и привлекувањето на инвестиции, стимулирањето на извозот, додавањето на повисок квалитет и подобро платени работни места, истовремено придонесувајќи за одржлив раст во однос на циркуларната економија и зелената индустрија.

Во Република Македонија, преработувачката индустрија учествува со 12,2% во БДП (2016 година). Напредокот во оваа област е од клучно значење за самата политика, но исто така и во контекст на пристапот кон Европската унија (ЕУ), не само затоа што индустриската политика беше завршна одредница на преговорите за пристапување за сегашните земји кандидати (на пример, Србија и Црна Гора), туку и за поранешните (на пример, Бугарија и Хрватска). Се очекува тоа да остане битно прашање во идните преговори за пристапување. Затоа, од суштинско значење е земјата да развие јасна рамка за поддршка на секторот преработувачка индустрија.

Индустриската политика е сè повеќе на владината агенда во ЕУ, а особено во регионот на Западен Балкан. Индустриската политика има тенденција да биде широка и сеопфатна, но сепак, сè повеќе се признава битната улога која ја има преработувачката индустрија. Во Република Македонија клучните прашања се евидентни, што ја зајакнува потребата индустриската стратегија да се фокусира на преработувачката индустрија:

- Постои потреба од ревидирање и ажурирање на претходната индустриска политика / стратегија;
- Претходната индустриска политика беше широка и генеричка. Оценката на нејзиното влијание покажа делумно влијание, но исто така и слабости, како што е потребата од обезбедување значително зголемено финансирање од страна

на државата, да се обезбеди дополнително финансирањето од страна на меѓународни финансиски институции и од донатори, како и да се обезбеди ефикасно лидерство, координација, јавно приватен дијалог, известување, мониторинг и евалуација на новата стратегија и акциониот план;

- Постојат и други национални стратегии кои се однесуваат на конкурентноста, иновациите и слично, така што има ограничено место за друга хоризонтална стратегија;
- Постојат многу институции во областа на конкурентноста, иновациите, СДИ, итн., па затоа е важно новата стратегија да биде фокусирана, за да избегне преклопувања, иако некои се неизбежни и можат да имаат додадена вредност, доколку се ефикасно координирани;
- Постои потреба да се прифати рамката на програмите од новиот План за економски раст (ПЕР), кој особено се фокусира на преработувачката индустрија.

Од тие причини, постои цврсто образложение, оваа стратегија да се фокусира на преработувачката индустрија, бидејќи таа е од клучно значење за зголемување на растот, продуктивноста, високо квалитетните работни места, иновациите, извозот, циркуларната економија итн. Таквиот фокус е во согласност со големите напори направени во последната деценија за успешно привлекување на странски директни инвестиции (СДИ) во технолошките и индустриските развојни зони (ТИРЗ), кои успеа да го подигнат профилот и имиџот на земјата, истовремено спротивставувајќи се на трендот на деиндустријализација евидентен во регионот на Западен Балкан.

Индустриската стратегија е резултат на обемната работа спроведена во текот на 2017-2018 година, со поддршка на ЕУ. Анализата се базира на глобалните, европските, западно-балканските и перспективите на Република Македонија, вклучувајќи ги и консултативни средби со релевантните владини институции, како и приватниот сектор и неговите претставници.

Во самата суштина, индустриската политика со фокус на преработувачката индустрија ја има следната **Визија**:

„Унапредување на **индустријализацијата**, преку стимулирање на растот и развојот на **преработувачката индустрија**, со цел зголемување на **продуктивноста**, создавање **добри работни места**, **зголемување на приходите** и зајакнување на **човечкиот капитал**, истовремено решавајќи ги предизвиците на **циркуларната економија**.“

Визијата ќе се постигне преку фокусирање на петте **Стратешки цели**, вклучувајќи го и меѓусекторскиот елемент, за хоризонталните аспекти на имплементацијата и координацијата:

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Останатиот дел од документот ја претставува политиката, како и институционалните, статистичките, СВОТ и другите анализи кои водат кон стратешките цели, а секоја од нив идентификува серија мерки (вкупно 38) што треба да се спроведат од сега до крајот на 2027 година.

Стратегијата вклучува фокус на координацијата и имплементацијата, покривајќи прашања како што се улогата на Министерството за економија, како ќе се координира, финансира, следи и оценува стратегијата. Покрај стратегијата, подготвен е и Акционен план за периодот 2018-2020.

1. Вовед

1.1 Ревидирана индустриска политика

Индустрискиот сектор е темел на економијата која е тесно поврзана со клучните економски теми, како што се економскиот раст, инвестициите, извозот, вработувањето, истражувањето и развојот, продуктивноста, додадената вредност итн. Важноста на индустрискиот сектор е причината зошто Република Македонија ја донесе својата прва индустриска политика во 2009 година и е причина за актуелната стратегија.

Од 2009 година наваму, некои важни случувања драматично го променија економскиот контекст на повеќето економии. Економската и финансиската криза од претходната деценија го преобликуваа економското опкружување. Во исто време, воведувањето на важните технолошки достигнувања како што се роботиката, адитивното производство, вештачката интелигенција и слично, значи дека се појавуваат нови можности кои забрзано влијаат врз природата на индустриските глобални, регионални и национални синџири на вредност. Исто така, на ниво на Европската унија се воспоставени нови политички иницијативи и финансиски текови (на пр. многу поголем фокус на индустриската политика, клучните технологии (KET), паметната специјализација итн.), како и во регионот на Западен Балкан, кои во голема мера влијаат врз македонската економија.

Овие случувања, во комбинација со доаѓањето на новата Влада во 2017 година со својот единствен сет на политики, институции и иницијативи за финансирање, значи дека постои потреба не само да се обнови индустриската политика на земјата, туку и истата да се префокусира во секторите кои нудат најголем потенцијал за влијание врз продуктивноста и растот, вклучувајќи ги и привлекувањето на инвестиции, стимулирањето на извозот, додавањето на повисок квалитет и подобро платени работни места, истовремено придонесувајќи за одржлив раст во однос на циркуларната економија и зелената индустија.

1.2 Индустриската политика како сеопфатен приод

Индустрииската политика (ИП) значи различни нешта за различни земји. Постојат различни дефиниции, но најчесто прифатена е онаа дека ИП опфаќа *било каква владина мерка или сет на мерки за промовирање или претставување на структурни промени*. (Curzon Price, 1981).

Ова е широка дефиниција, но во основа целта на ИП е да се забрзаат структурните промени кон подинамични или попродуктивни активности. На еден или на друг начин, ИП треба да се концентрира на подобрување на клучните прашања како што се продуктивноста, конкурентноста и економскиот раст. Индустриската политика, исто така, може да се дефинира и како стратешки напор од страна на државата за поттикнување на развојот и растот на одреден сектор на економијата.

Пристапот користен во овој документ за политика е мешавина од функционални / хоризонтални и селективни / вертикални пристапи, прилагодени на специфичностите на земјата со користење на дефиницијата на ОЕЦД за ИП (2013, *Beyond Industrial Policy*, p.16):

„Индустриската политика претставува секој облик на интервенција или државна политика насочена кон унапредување на деловното окружување, односно промена на структурата на економската активност кон секторите, технологиите или задачите од кои се очекува поголем придонес за економскиот раст или општествената благосостојба, отколку што тоа би било случај кога таквата интервенција би изостанала“.

Овој документ се однесува на индустриската „политика“ и „стратегија“. Поимот „стратегија“ се однесува на уникатен план направен со цел да се постигне конкурентска позиција и да се постигнат целите на политиката. Тоа е рамка која води кон остварување на целите на политиката. Поимот „политика“ се однесува на збир на општи правила за рационално донесување одлуки. Главна разлика помеѓу политиката и стратегијата е тоа што политиката е водич за размислување и дејствување за оние кои донесуваат одлуки, додека стратегијата се однесува на правецот во кој ќе се распоредат човечките, финансиските и физичките ресурси за да се максимизираат шансите за постигнување на избраната цел во однос на конкурентните предизвици на политиката.

1.3 Лекции од Индустриската политика на Република Македонија 2009-2020

Република Македонија ја донесе првата Индустриска политика 2009-2020 како сеопфатен пристап за поддршка на конкурентноста на преработувачката индустрија. Во документот се идентификувани пет области на делување:

- Меѓународна соработка и поттикнување странски директни инвестиции (СДИ)
- Применети истражувања, развој и иновации (И&Р)
- Еколошки производи и услуги за одржлив развој
- Развој на мали и средни претпријатија и претприемништво
- Соработка на компаниите во кластери и мрежи.

Оригиналниот документ за индустриската политика беше дополнет со два акциони планови. Ревизијата на оригиналната ИП беше заснована на проценката на нејзината имплементација, која ги покажа и позитивните постигнувања и слабостите при спроведувањето (види во Рамката подолу).

Рамка 1: Проценка на претходната Индустриска политика: клучни наоди

Главните наоди и лекции од претходната ИП на Р. Македонија се следните:

- Новата ИП не треба да биде политика, туку индустриска стратегија и акционен план;
- Новата индустриска стратегија (ИС) треба да содржи елементи на добри практики, вклучително и анализа, SWOT, визија, цели, стратешки цели и насоки за мерките што треба да се развијат во акциониот план;
- Новиот индустриски акционен план треба да содржи елементи на добри практики, вклучувајќи мерки, одговорности, коодговорности, временски рокови, клучни показатели за успех итн.
- Временската рамка треба да ја отсликува, колку што е тоа можно, 7-годишната временска рамка на ЕУ, бидејќи ова ќе продолжи да биде главен извор на финансирање во догледна иднина и затоа што политичките приоритети на финансиските текови се менуваат на секои 7 години;
- Континуираниот буџет на Министерството за економија од 25.000 евра за поддршка на ИП не е веродостоен и не оправдува нова ИП. Министерството за економија мора да направи значително поголеми финансиски распределби за индустриски развој, со фокус на преработувачката индустрија. Таквите заложби мора да бидат среднорочни и гарантирани за да обезбедат континуитет и ефективно планирање;
- Министерството за економија треба да се фокусира на креирање политики, наместо спроведување на програмата. Во Министерството има неколку активни вработени и тие се преоптоварени. Како резултат на тоа, креирањето политики е недоволно развиено и имплементацијата е слаба. Имплементацијата на

програмите не е суштинската улога на МЕ, и тоа не само поради системските предизвици со кадарот. Постојат добро поставени агенции за имплементација, меѓу кои и АППРМ, кои се гладни за финансиски средства. Поделбата на креирање политики и имплементација на акциониот план/програмата е исто толку важна колку и добивањето соодветни средства за имплементација;

- Дури и со поголеми финансиски средства од државата, од суштинско значење е да се дополнат ресурсите за ИП преку донатори/МФИ. Затоа, Министерството за економија треба да направи значителни напори да превземе редовна (на пример, тримесечна) координација на донаторите, со цел да се позиционира за добивање на значително поголеми финансии од невладините фондови во иднина;
- Министерството за економија мора да воспостави две алатки за координација за индустриската стратегија и акциониот план (иако може да покрие и теми како што се МСП и извоз):
 - Меѓувладина координација: да се обезбеди напредок, да се надминат доцнењата и пречките.
 - Јавно-приватна координација: да се осигура дека засегнатите страни од деловниот сектор се вклучени во процесот на ИП.
- Министерството за економија мора да воспостави веродостоен систем за М&Е и известување за стратегиите и акционите планови за индустријата/МСП:
 - Известување: сегашното годишно известување започна добро, но беше непостојано и не овозможува ефективно известување за користењето на јавните средства. Ова треба да се зајакне во иднина.
 - Мониторинг: тековниот мониторинг е слаб, неконзистентен и не овозможува ефективен мониторинг на користењето на јавните средства. Ова треба да се зајакне во иднина.
 - Евалуација: прашањето за евалуација е споменато во стратегиите на МЕ, но не постои. Исклучок се оваа проценка и проценката на кластерите, од кои и двете се директно поврзани со оваа задача. Ова е голема слабост во креирањето на политиките на Министерството за економија (на пример, долгорочно јавно финансирање за кластери кои се всушност деловни здруженија) и мора редовно да се превземаат во иднина (преку Одделението за М&Е).
- Новата индустриска стратегија треба да има мешавина од хоризонтални елементи и посилен секторски акцент врз основа на принципот на паметна специјализација;
- Треба да постои координација со други стратегии, не само со Стратегијата за конкурентност / иновации. Исто така, неопходно е да се има предвид развојот на политиката за МСП/ деловно опкружување, трговските политики, политиката на конкуренција, инвестициската политика, развојната политика на пазарите на труд и капитал, политиката за животна средина, технолошкиот развој и трансферот на бенефиции;
- Треба да се избегнува преклопување со други стратегии и акциони планови, меѓу другото и сопствените стратегии на МЕ: МСП, Женско претприемништво итн. и стратегиите на другите министерства (пр. конкурентност, иновации, истражување и развој итн.);
- Постои потреба Министерството за економија да дефинира "индустриска" агенда, која не се преклопува со постојните агенди за политики;
- Постои потреба новата ИП да се поврзе и да овозможи комплементарност со фокусот на индустриската политика на ЕК, поголем фокус на производството и поврзување на регионалниот пристап на ЈИЕ 2020;
- Потребно е акциониот план за ИП да се фокусира на приоритетни мерки, со што ќе се зголемат шансите за добивање државни/донаторски средства. Со оглед на реалните капацитети и можните ресурси, потребно е фокусирање на помалку, а не на повеќе мерки;
- Постои потреба за градење на капацитетите на вработените во МЕ, со цел да се овозможи подобро фокусирање на политиката, координацијата, М&Е и ангажманите со ЕУ/ДЕУ/СРС/ОЕЦД итн, вклучувајќи и апликации за финансирање од МФИ / донатори / ЕК.

Извор: Пинто, Р., 2017, Проценка на Индустриската политика на Македонија, 2017

Анализата дадена во рамката погоре претставува детална проценка на она што не функционирало најдобро и препораки за во иднина, кои беа земени предвид при подготовката на овој документ. Сепак, „Оние кои не учат од грешките на нивните претходници, истите ќе ги повторат“ (George Santayana).

1.4 Потреба од Индустриска стратегија

Целиот свет, вклучувајќи ги и земјите од Европската унија (ЕУ) и Западен Балкан (ЗБ), повторно ја откри важноста на индустриската политика по неодамнешната економска и

финансиска криза. Акцентот на индустриската политика се зголемува со текот на времето и е особено важен за земјите кандидати, како што е Република Македонија, не само затоа што индустриската политика е дел од поглавјето на *Acquis Communautaire*-Национална програма за усвојување на европско законодавство (конкретно Пглавје 20 од НПАА: Претпријатија и индустриска политика), за што ќе треба во фазата на преговори за членство во ЕУ да се преговара и да се договори со Брисел. Понатаму, постојат сè поголем број политики и иницијативи за финансирање, вклучително и во регионот на Западен Балкан, кои Република Македонија може да го искористи во обидот да ги зголеми конкурентноста, иновативноста и нивото на продуктивност.

Индустриските политики се движат од селективни до функционални политики. Селективните политики се обидуваат да „изберат победници“, поддржувајќи конкретни фирми, индустриски шампиони, конгломерати или инвестициски проекти. Функционалните политики ја промовираат „конкурентноста“ на секторите (на пример, преработувачката индустрија), па дури и понудата во економијата преку мерки фокусирани на конкурентноста, иновациите, деловното опкружување и сл. На ниво на сектори или технологии, индустриска политика се обидува да „се спротивстави“ на статичната компаративна предност на земјата и да развие своја „латентна“ компаративна предност, на пример преку поддржување одредени индустрии, реформи, инвестиции, субвенции, итн. Иако индустриската политика не е ограничена на преработувачката индустрија, тоа е акцентот на оваа стратегија. Структурната трансформација на земјите во транзиција бара развој на преработувачка индустрија која може да овозможи повисоки нивоа на продуктивност, додадена вредност, висококвалитетно вработување итн., а кои се усогласени со меѓународната поделба на трудот.

Евидентно е дека индустриската стратегија е одделна и различна од другите иницијативи за политики со фокус на малите и средни претпријатија (МСП), конкурентноста, иновациите итн. Елементите кои додаваат вредност на новата индустриска стратегија се оние дека таа ќе биде конкретно фокусирана на преработувачката индустрија (споредено со претходниот документ, кој беше хоризонтален по природа) и е вградена во новата економска политика на Владата на Република Македонија, односно Планот за економски раст (ПЕР), кој е фокусиран на преработувачката индустрија и кој ќе има значителна финансиска поддршка. Понатаму, оваа стратегија извлекува поуки од досегашното искуство во спроведувањето на претходната индустриска политика, ја вградува политичката рамка во иницијативите и финансиите кои се достапни во ЕУ и Западен Балкан, што е важно, а истовремено е важно и во контекст на напорите на земјата да стане идна членка на ЕУ.

Затоа, анализата се фокусираше на следните две прашања:

- Политиките, стратегиите и институциите поврзани со индустриската политика (Пглавје 2);
- Природата на преработувачката индустрија, што доведува до анализа на предностите, недостатоците, можностите и заканите (СВОТ) (Пглавје 3).

Анализите содржани во поглавјата 2 и 3 го поставуваат контекстот за индустриската стратегија со фокус на преработувачката индустрија:

- Визијата, целите, стратегиските цели и приоритетните мерки се презентирани во Пглавјето 4;
- Рамката за имплементација, вклучувајќи координација, консултации, известување, мониторинг и евалуација, се претставени во Пглавјето 5.

Првиот Акционен план за спроведување на Индустриската стратегија со фокус на преработувачката индустрија е даден во Анекс 2 и го покрива периодот до 2020 година. Во Анекс 1 се дадени статистички податоци во врска со анализата на делот за производството, претставени во Поглавје 3.

2. Индустриска политика, стратегии и институции

Ова поглавје ги претставува причините за сè поголемото фокусирање врз индустриската политика во целина, а особено врз преработувачката индустрија. Во него е поставен контекстот преку испитување на перспективата на ЕУ / меѓународната перспектива, како и причините за централната поставеност на производството. Анализата потоа се насочува исклучиво на актуелната политичка рамка на Република Македонија, а не само на претстојниот План за економски раст (ПЕР). Потоа, ги поставува главните сегашни и идни институции кои се поврзани со индустриската политика. Со ова се формира контекстот за еден експлицитен фокус на преработувачката индустрија, вклучувајќи ги и клучните трендови и предизвици со кои се соочува.

2.1 Индустриска политика: неодамнешни случувања

2.1.1 Европска унија (ЕУ) и Индустриска политика

Рамка на Индустриската политика

Индустрииската политика на ниво на ЕУ е всушност обезбедување на рамковни услови за развој на претпријатијата и иновациите, за да стане атрактивен регион за инвестиции во индустријата и отворање нови работни места.

Комуникациите на Европската комисија (ЕК) прикажани во рамката подолу, заедно со најновата (2017, види подолу), претставуваат конзистентна и растечка посветеност на политиката од страна на ЕУ кон особената важност на индустријата во создавањето работни места и раст, како и вклучување на конкурентноста поврзана со индустријата во различни области на политиката.

Рамка 2: Одредници на Индустриската политика на ЕК (5та фаза)

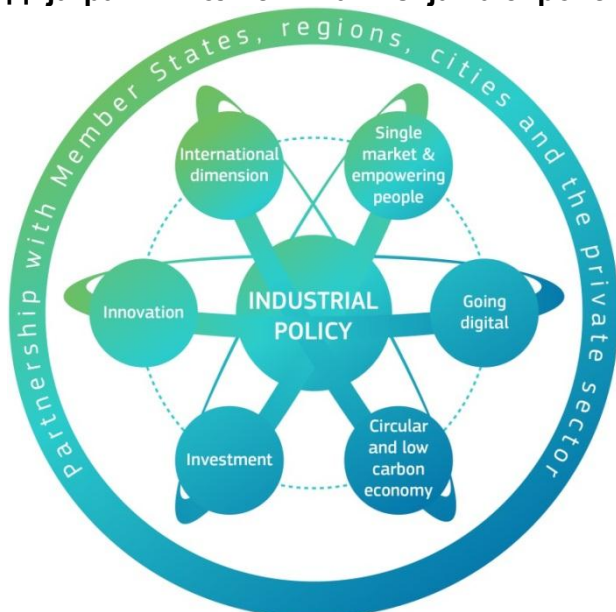
- Комуникацијата на Комисијата "Индустриска политика: зајакнување на конкурентноста" (COM (2011) 0642) повика на длабоки структурни реформи, кохерентни и координирани политики во Земјите-членки, посочувајќи неколку клучни области како што се паметни регулативи, пристап до финансии, единствен пазар итн.
- Комуникацијата на Комисијата "Посилна европска индустрија за раст и економско опоравување" (COM (2012) 582/3) се фокусираше на четири столба за промовирање на индустриската конкурентност: инвестиции во иновации, подобри пазарни услови, пристап до финансии и капитал, како и човечки капитал и вештини. Во врска со инвестирањето во иновациите, фокусот е на шест приоритетни акции: напредни преработувачки технологии за чисто производство; клучни технологии; био-базирани производи; одржлива индустриска и градежна политика и сировини; чисти возила и пловни објекти; и паметни мрежи.
- Комуникацијата на Комисијата "За европска индустриска ренесанса" (COM (2014) 0014) истакна дека Европа треба итно да ја постави основата за раст и модернизација по кризата. За да се постигне ова, Земјите-членки беа повикани да ја признаат централната важност на индустријата за создавање на работни места и раст, како и да ги насочат активностите поврзани со конкурентноста во индустријата кон сите области на политиката.

Извор: Индустриска политика на ЕУ: Проценка на неодамнешните случувања и препораки за идни политики, 2016

Очигледно е дека постои зголемен акцент од страна на ЕУ за индустриската политика, која исто така сè повеќе се фокусира на критичната улога на преработувачката индустрија во смисла на стимулирање на иновациите, извозот, продуктивноста, додадената вредност, И&Р, добрите работни места, платите итн. Речиси секое четврто работно место во приватниот сектор во ЕУ е во индустријата, често пати високо квалификувано, додека пак секое дополнително работно место во преработувачката индустрија создава 0,5-2 работни места во другите сектори.

Минатата година, ЕК/ ЕУ ја објави најновата комуникација за ИП (Инвестирање во паметна, иновативна и одржлива индустрија COM (2017) 479). Најновата комуникација ги истакнува насоките на индустриската политика на ЕУ и се стреми да ги поттикне индустриите да создадат работни места и раст во регионите, зајакнувајќи и заштитувајќи ја лидерската улога на Европа, нејзината конкурентност и врвната технологија. Овој пристап ги повторува претходно дефинираните принципи (види во Рамката погоре) и го нагласува единствениот пазар, надградбата на индустријата за дигиталната ера, ниско јаглеродната и циркуларната економија, иновациите, инвестициите и интернационализацијата, како што е прикажано во Дијаграмот подолу. Со најновите предизвици не се соочуваат само Земјите-членки на ЕУ; тие исто така, се однесуваат и на Република Македонија и ќе треба да бидат земени предвид, делумно за да можат ефикасно да ги апсорбираат средствата за развој од ЕУ.

Дијаграм 1. Холистичка визија на европската индустрија

Извор:Инвестирање во паметна, иновативна и одржлива индустрија (2017)

Значењето кое ЕУ го придава на индустрискиот развој се рефлектира во целта која таа ја постави, имено дека индустријата во земјите на ЕУ треба да достигне 20% од БДП до 2020 година. Меѓутоа, од сегашните 15,1%, придонесот на преработувачката индустрија во БДП на ЕУ продолжи да опаѓа, а целта до 2020 година речиси сигурно ќе биде неостварлива.

ЕК, исто така, разви и акциони планови за одредени сектори и паметни закони кои ги поддржуваат клучните индустриски сектори, вклучувајќи ги: хемиската индустрија; автомобилската индустрија; туризам; текстил, мода и креативни индустрии; сировини, метали, минерали и шумски индустрии; машинска индустрија; електро и електронско

инженерство; прехранбена индустрија и индустрија за пијалоци; здравство; биотехнологија; аеронаутика и поморска индустрија. Јасно, тие зависат од специфичностите на одредени земји и региони, користејќи го принципот на паметна специјализација, нешто што исто така се промовира и во Западен Балкан и во Република Македонија.

Паметна специјализација

"Паметна специјализација" (види ја Рамката подолу) станува сè поважен инструмент на ЕУ кој им овозможува на државите и регионите да ги концентрираат инвестициите на нивните конкурентни предности и да го поттикнат создавањето на меѓу-европски синџири на вредност.

Рамка 3: Паметна специјализација - С3

Поимот паметна специјализација воспоставува врска помеѓу регионалната политика и Унијата на иновации на агендата на ЕУ 2020. Тоа е стратешки пристап кон економскиот развој преку насочена поддршка за истражување и иновации и беше објавен во водечката иницијатива на Унијата на иновации во Стратегијата: Европа 2020 како клучна акција на Кохезионата политика во областа на иновациите. Правната основа за паметната специјализација е Регулаторната (ЕУ) 1301/2013 на Европскиот парламент и на Советот од 17 декември 2013 година, која ја дава следната дефиниција:

„Стратегија за паметна специјализација значи национална или регионална стратегија за иновации која поставува приоритети за да изгради конкурентска предност преку развој и поврзување на сопствените сили за истражување и иновации со бизнис потребите со цел откривање на нови можности и развој на пазарот на кохерентен начин, избегнувајќи дуплирање и фрагментација на напорите на засегнатите страни. Стратегијата за паметна специјализација може да има посебна форма, или да биде вклучена во, национална или регионална рамка за стратешка политика за истражување и иновации (И&И). Стратегиите за паметна специјализација ќе се развиваат преку вклучување на националните или регионалните раководни органи и засегнати страни, како што се универзитетите и другите високообразовни институции, индустријата и социјалните партнери во процесот на претприемачки откритија.“

Развојот на "стратегиите за истражување и иновации за паметна специјализација" е предложен како предуслов за земјите и регионите, за да се максимизира влијанието на инвестициите на ЕУ. Идејата е да се стави фокус на она што регионите веќе го прават најдобро и истото да го направат уште подобро преку комбинирање на постоечките иновации од основните регионални предности и средства (на пример, постоечките конкурентни предности). Тука не нужно се работи за специјализација, туку за помагање при креирањето на иновации кои на крајот можат да бидат поврзани со постоечката индустриска структура и кои се фокусираат на неколку приоритети, со што се создава доволно критична маса за да се направи разлика. Повеќе од 40 милијарди евра ќе бидат насочени кон "Паметна специјализација" од фондовите на заедницата, искористувајќи средства од јавниот и од приватниот сектор.

Извор: Индустриска политика на ЕУ: Проценка на неодамнешните случувања и препораки за идни политики, 2016

Паметна специјализација е алатка за концентрирање на економските инвестиции во областите каде што земјата/регионот има критична маса на знаења, капацитети и компетентност и каде што има иновациски потенцијал за поставување на земјата/регионот на глобалните пазари, а со тоа и зголемување на репутацијата. Принципите за паметната специјализација се илустрирани во табелата подолу.

Табела 1. Принципи на паметната специјализација

Мудар раст	Образование (охрабрување на луѓето да учат, студираат и да ги прошират своите вештини); Истражување/иновации (новите производи/услуги генерираат раст, работни места и решаваат општествени предизвици) Дигитално општество (користење информатички и комуникациски технологии).
Одржлив раст	Градење на конкурентна економија со ниска употреба на јаглерод, што овозможува ефикасно, одржливо користење на ресурсите;

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

	Заштита на животната средина, намалување на емисиите и спречување на загубата на биодиверзитетот; Развивање нови зелени технологии и методи на производство; Воведување ефикасни паметни електрични мрежи; Искористување на мрежите на ниво на ЕУ за да им се даде конкурентна предност на фирмите (на пример, преработувачката индустрија); Подобрување на деловното опкружување, особено за МСП; Помагање на потрошувачите да прават добро информирани избори.
Инклузивен раст	Подигнување на стапката на вработеност во Европа (повеќе и подобри работни места); Помагање на луѓето од сите возрасти да се справат со промените преку инвестирање во вештини и обука; Модернизација на пазарите на труд и социјалните системи; Обезбедување на придобивките од растот во сите делови на ЕУ.
Економско управување	Зајакната економска агенда со поголем надзор на ЕУ; Акција за заштита на стабилноста на еврозоната; Акција за обнова на финансискиот сектор.

Извор: ЕК (2011) „Европа 2020“

ЕК, исто така, разви Платформа за паметна специјализација (www.s3platform.jrc.ec.europa.eu) со теми како што се напредна преработувачка индустрија, циркуларна економија, клучни технологии (KET - видете подолу), дигитална трансформација/индустрија 4.0 (види подолу) итн. С3 во основа е стратешки пристап кон економскиот развој преку насочена поддршка за истражувањето и иновациите.

Затоа, фокусот на паметната специјализација има тенденција да биде на национални и регионални стратегии за промовирање на иновациите, а не на индустриската политика или преработувачката индустрија *per se*, иако тоа е неопходно да се земе предвид во оваа стратегија и нејзиниот акционен план.

Развојна платформа или Клучни технологии (KET)

Горенаведените се важни трендови. Тие мора да бидат поврзани со новите научни и инженерски движења кои произлегуваат од базата на истражувањата и иновациите, кои се очекува да се стекнат со релевантност во индустриските/преработувачките системи во иднина (види ја Рамката подолу). Развојната платформа/технологии, најверојатно ќе имаат битна улога во овозможувањето на решенија и концепти поврзани со производството.

Рамка 4: Развојна платформа или Клучни технологии (KET)

- Фотоника: вклучува скенирање, сензори и слики; информации, комуникација и мрежи; екрани и дисплеи; напредно осветлување; фотонски енергетски системи; и ласерски системи.
- Биотехнологија: вклучува биофарма; инженеринг на ткиво/регенеративна медицина; синтетичка биологија; и био инспирирано производство со користење на самосоставување.
- Нанотехнологија: вклучува јаглеродни наноцевки; нанокмполитни структурни материјали; наноелектроника; премази базирани на нанотехнологија; наночестички; и нанотагирање.
- Микротехнологија: вклучува производство со микро инструменти и микро системи во машински алати и производи.
- Информациска и комуникациска технологија во производствените системи: вклучува интелигентни мехатронички системи за автоматизација и роботика (на пример, само-адаптивни компоненти) и унапредување на мрежните компјутери за производството.
- Напредни материјали: вклучува напредни композити и "метаматеријали".

Извор: UNIDO

Случаите презентирани во горната рамка не се сеопфатни, но ги идентификуваат новите меѓународни трендови, со акцент на "платформските" технологии, кои се очекува да ги подобрат идните можности во преработувачката индустрија во широк спектар на преработувачки индустрии, давајќи им можности на следниот бран производи и производни технологии со висока вредност. Нивното влијание ќе биде распространето и ќе обезбеди основа за развој на нови индустрии и бизнис модели во иднина, сите со потенцијал за поттикнување на структурни промени (Група на високо ниво за клучните технологии, 2011). Тие се исто така, релевантни и за нови или подобрени еколошки и енергетски технологии.

ЕУ идентификуваше шест Клучни технологии (KET) како особено важни. Овие KET имаат потенцијални примени во повеќе индустрии и можат да помогнат во решавањето на големи општествени предизвици. Тие се области во кои ЕУ има научна и технолошка сила да стане глобален лидер, но ризикува да заостане во комерцијализацијата на стоките кои потекнуваат од KET. KET се фундаментален дел од стратегијата на ЕК за повторно заживување на преработувачката индустрија. За нив има наменети финансиски средства (на пример, Хоризонт 2020) и се истакнати во дебатите за Индустрија 4.0 во земјите-членки. Иако KET, можеби се разликуваат во Република Македонија, сепак треба да се покрене дебата за прашања како што се KET и паметни фабрики.

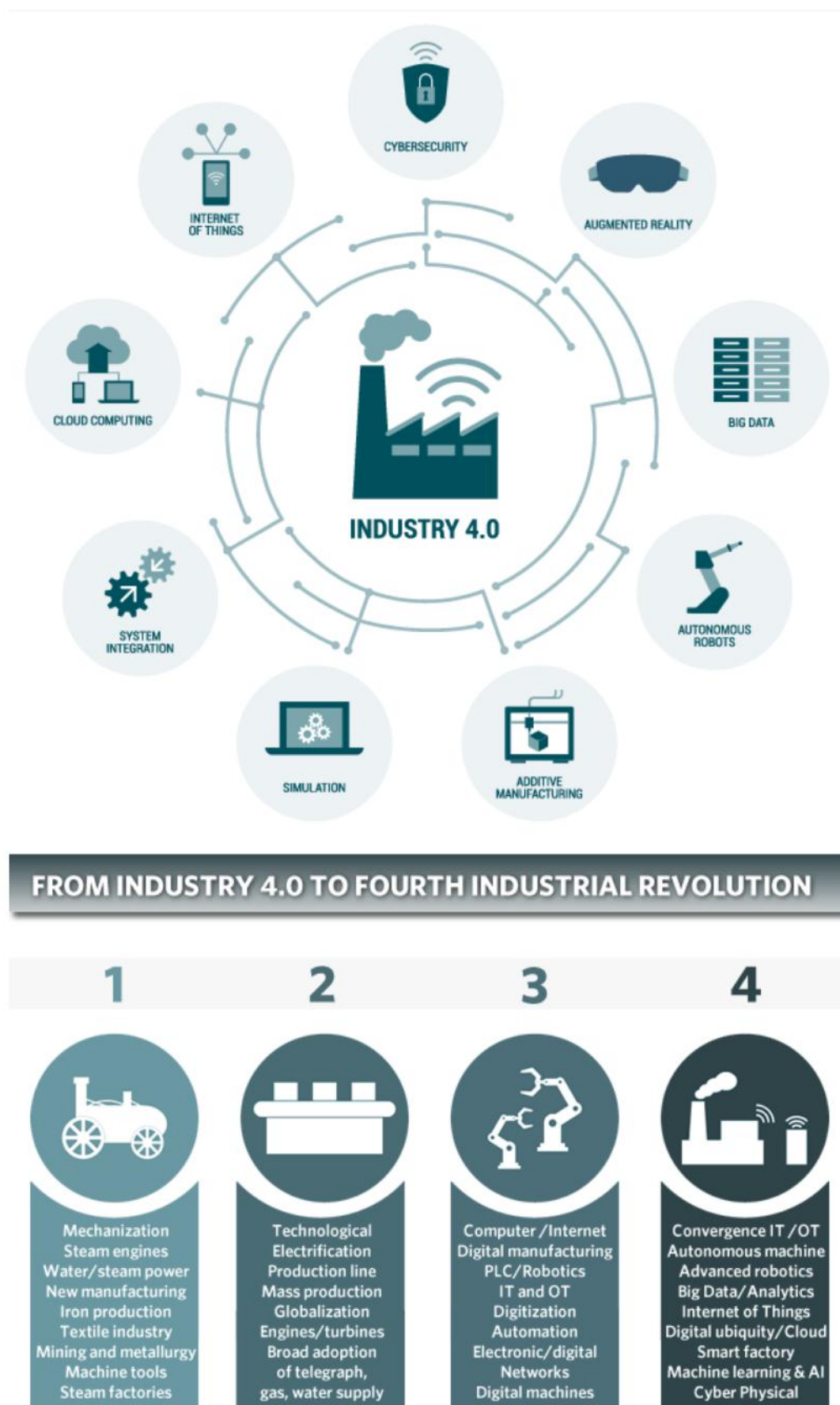
Дигитализација, Индустрија 4.0 и Фабрика 4.0

„Индустрија 4.0“, „Фабрика 4.0“, „Фабрика на иднината“ и „Паметна фабрика“ се термините кои се користат кога зборуваме за нов фабрички модел, кој е наследник на првите три големи еволуциони фази познати како револуции, односно механизацијата, индустријализацијата и автоматизацијата. Принципот на 4-тата Индустриска револуција (или Индустрија 4.0) е дека преку поврзување на машините, работните парчиња и системите, претпријатијата создаваат интелигентни мрежи по целиот синџир на вредности кои можат автономно меѓусебно да се контролираат, како што е прикажано во Графиконот подолу.

Четвртата индустриска револуција ја создава основата за "паметна фабрика". Таа се обидува да ги искористи разликите помеѓу физичката, дигиталната и биолошката сфера преку интегрирање на кибернетичко-физичките системи и „Интернет на работите“ (*Internet of Things (IoT)*), големите податоци и обработката во облак (*cloud computing*), роботиката, системите засновани на вештачка интелигенција и адитивното производство. Споредено со претходните индустриски револуции, оваа револуцијасе развиваше со експоненцијално, а не со линеарно темпо. Таа има потенцијал да ги зголеми (или намали) глобалните нивоа на приход и квалитет на животот за сите, со импликации за различни групи:

- Бизнис: драстично ги менува очекувањата на клиентите, подобрувањето на производите, кооперативните иновации и организациски форми. Новите технологии ги прават ресурсите потрајни и поиздржливи, додека податоците и анализата го менуваат начинот на кој тие се одржуваат;
- Влада: новите технологии сè повеќе им овозможуваат на граѓаните да се поврзат со владите, креаторите на политиките можат да добијат алатки за зголемување на нивната контрола врз населението. Законодавците мора тесно да соработуваат со граѓанското општество за да можат да се справат со предизвиците кои ќе се појават;
- Луѓе: еден од најголемите предизвици се однесува на приватноста, идејата за сопственост, моделите на потрошувачи и како ги посветуваме ресурсите да ги развиеме постоечките и новите вештини.

Дијаграм 2. Четири Индустриски револуции и индустријата

ЕУ ја признава важноста на Индустрија 4.0 и поддржува дигитални индустриски платформи за интеграција на различни клучни дигитални технологии во реални апликации, процеси, производи и услуги. На пример, Иницијативата за дигитализирање на европската индустрија, поддржува јавно-приватни партнерства (ЈПП) кои ги развиваат идните блокови за дигиталната технологија, како што се роботиката, паметните сензори, големите податоци и мобилната комуникација.

Во текот на 2018-2020 година, ќе има инвестиции во вредност од 300 милиони евра за поддршка на изградбата на стратешка платформа од следната генерација, како и големи пилот проекти фокусирани на следните области:

- Дигитални платформи за производство за поврзани паметни фабрики;
- Земјоделски дигитални интегративни/услужни платформи за руралните економии;
- Паметна болница и паметно/здрово живеење дома;
- Интероперабилни паметни домови и големи решенија за енергија;
- Паметно градење.

Циркуларна економија, Зелена индустрија/ производство и Зелени јавни набавки

ЕУ стави акцент на развојот на "циркуларна економија", која го балансира економскиот развој со заштитата на животната средина и ресурсите. Ова става акцент на најефикасната употреба и рециклирање на нејзините ресурси и заштита на животната средина. Циркуларната економија се карактеризира со ниска потрошувачка на енергија, ниски емисии на загадувачки материји и висока ефикасност при користењето на ресурсите во текот на економската активност. Таа вклучува, примена на почисто производство во компаниите, развој на еко-индустриски парк и интегрирана структура за планирање заснована на ресурси за развој во индустријата, земјоделството и урбаните области.

"Зелена индустрија" е индустриско производство и развој кое не е на сметка на здравјето на природните системи, ниту пак води кон негативни последици по човековото здравје. Зелената индустрија е насочена кон интегрирање на еколошките, климатските и социјалните аспекти во работата на претпријатијата. Таа обезбедува платформа за решавање на глобалните меѓусебно поврзани предизвици преку сет на практични пристапи и стратегии кои ги искористуваат новите индустриски и пазарни сили. Општо земено, "Зелената преработувачка индустрија" подразбира редизајнирање на производи, производни системи и бизнис модели, како и проширена одговорност на производителите во вид на повратни или обратни набавки, ефикасно користење на ресурси и чисто производство, преработка и рециклирање на многу позначајно ниво од досега.

Постојат многу придобивки за претпријатијата да се вклучат во Зелената индустрија / преработувачка индустрија. Кај повеќето индустрии, зголемувањето на ефикасноста на ресурсите во производството не се прави заради еколошките или одржливите проблеми, како такви, туку тоа стана клучен фактор кој ја одредува економската конкурентност, раст и профитабилност. Бидејќи инпутот на ресурси претставува важен трошок на производството за индустриите, подобрувањата во ефикасноста може да бидат значајни во стекнувањето конкурентна предност. Намалувањето на трошоците за производство, исто така, може да резултира со пониски цени за потрошувачите, истовремено поттикнувајќи ја лојалноста на купувачите (види, исто така, Дел 3.2 подолу).

Зелената преработувачка индустрија, на тој начин, е суштинската компонента на циркуларната економија (т.е. управувањето со животниот циклус на природните

ресурси, од екстракција преку дизајнирање и производство на производи, до она што се смета за отпад, е од суштинско значење за зелениот раст и е дел од развојот на ресурсно ефикасна, циркуларна економија каде што ништо не се фрла) и може да доведе до пониски трошоци за сировини, зголемување на продуктивноста, намалување на трошоците за заштита на животната средина и работната сила, малку или никаков отпад или загадување, како и посилен корпоративен имиџ. Поврзана алатка за транзиција кон Зелената индустрија во преработувачката индустрија се зелените јавни набавки, што исто така се промовира од страна на ЕУ.

2.1.2 Важноста на производството

Друг важен факт, пред да се дискутира институционалниот контекст во Република Македонија, е да се забележи дека постои сè поголемо признавање, делумно поврзано со прашањето на паметната специјализација, за истакната важност на преработувачката индустрија во целина и во земјите на ЦЕФТА (*Hunya, 2017, CEFTA Investment Report, pp.61-63*), како што е Република Македонија.

Важноста на преработувачката индустрија за економскиот развој е нашироко признаена. Таа се смета дека е од суштинска важност: ги зголемува нивото на конкурентност, ја зголемува продуктивноста во споредба со другите сектори, придонесува за зголемување на опсегот на стоки со кои може да се тргува, обезбедува квалитетни и добро платени вработувања и обезбедува тесни врски со другите делови на економијата (*Stöllinger, et al. 2013*). Друга значајна карактеристика на секторот е тоа што процесите во преработувачката индустрија, често пати се потпираат на инпутите на услужниот сектор, што значи дека му помагаат на вториов сектор да напредува, истовремено имајќи ја и носечката функција за услугите кои не можат да се продаваат или извезуваат без да бидат вградени во производите.

Последниот Извештај за инвестиции на ЦЕФТА (2017) за Југоисточна Европа (ЈИЕ) дава убедлив аргумент: „*Растот на преработувачка индустрија во економиите на ЦЕФТА ќе ја зголеми продуктивноста, ќе ја зголеми големината на секторот кој може да тргува, ќе создаде повеќе и подобро платени работни места и ќе има позитивни ефекти на прелевање на другите сектори на економијата.*“ (стр.61)

Образложението за фокусирањето на преработувачката индустрија е особено значајно во регионот на ЦЕФТА:

- Преработувачката индустрија е недоволно развиена, што се гледа по ниското производство и извозот;
- Слаба преработувачката индустрија значи висок трговски дефицит, скромни трговски текови во ЦЕФТА и ограничена побарувачка за услуги и И&Р;
- Процесот на деиндустријализација продолжува, иако последните трендови се позитивни;
- Преработувачката индустрија е главен извор на технолошкиот напредок, бидејќи веројатноста е поголема фирмите да инвестираат во И&Р;
- Преработувачката индустрија е главен извор на иновации и технолошки напредок;
- Во врска со прашањето за иновативноста, нивото на раст на продуктивноста (на пример, вкупниот фактор на продуктивност) во преработувачката индустрија е повисок отколку во остатокот од економијата;
- Преработувачките индустрии произведуваат високо продавани производи, кое во комбинација со зголемениот интензитет на услуги на производителите значи дека секторот превзема важна функција на "носител" за услугите, а како резултат на тоа, економијата има придобивки.

Истражувањата силно сугерираат дека преработувачката индустрија останува клучен двигател на растот за земјите во развој, особено оние со повисоко ниво на човечки капитал. ЕУ, исто така, истакнува дека преработувачката индустрија: „... има силен ефект на прелевање во другите сектори - дополнителната крајна побарувачка во производството создава околу половина од дополнителната крајна побарувачка на друго место во економијата“ (Европски извештај за конкурентност 2013).

2.2 Индустриската политика во Република Македонија

Индустриската политика на Република Македонија 2009-2020, подготвена од Министерството за економија (МЕ) и усвоена од Владата во јуни 2009 год., беше национален стратешки документ за зголемување на конкурентноста на индустријата и економијата воопшто. Политиката се фокусираше на пет области на делување, како главни столбови за зголемување на конкурентноста на домашната индустрија, и тоа:

- Меѓународна соработка и поттикнување странски директни инвестиции (СДИ): главните мерки вклучуваат: поттикнување на меѓународната соработка на клучните учесници во економскиот развој, зајакнување на професионалната мрежа за соработка меѓу деловните партнери, размена на знаење и искуства, учење и развој на менаџмент, маркетинг и други деловни способности меѓу претпријатијата, привлекување квалификувани кадри за создавање и промоција на иновативни бизниси и привлекување странски инвестиции.
- Применети истражувања, развој и иновации (И&Р): главните мерки вклучуваат: зголемени инвестиции во истражувањата и развојот од страна на јавниот и приватниот сектор, поттикнување и соработка помеѓу индустријата, научните, истражувачките и владините институции, развивање технолошка инфраструктура и технолошко-индустриски развојни зони, создавање нови производи и услуги, зголемување на примената на нови технологии, вработување на истражувачи со повисоко образование и заштита на правата од интелектуалната и индустриската сопственост.
- Развој на еколошки производи и услуги за одржлив развој: главните мерки вклучуваат: активности за подигање на јавната свест, „зелена јавна набавка“, обуки, заедничко истражување и развој на нови еколошки производи и услуги, одржлива инфраструктура на индустриски ресурси и поддршка за еко-сертификација.
- Развој на МСП и претприемништво: главните мерки вклучуваат: поддршка на отварањето нови бизниси преку создавање поволна бизнис клима, поттикнување на програмите за доживотно учење за претприемништво, воведување нови финансиски инструменти за брзо растечките иновативни МСП кои ги почитуваат правилата на државната помош.
- Соработка во кластери и мрежи: главните мерки вклучуваат: подигање на свеста и обуки за компаниите, поддршката на анализи на кластерите/вмрежување и активности за развивање стратегии за поттикнување на партнерствата во синџирите за снабдување и иницирање на вмрежување со институции за истражување и развој, технолошки центри и индустријата.

Покрај Индустриската политика 2009-2020, која овој документ ја заменува, постојат различни политики, стратегии и акциони планови кои се активни во Република Македонија, вклучувајќи ги и:

- Стратегијата за конкурентност
- Стратегијата за иновации

- Стратегијата за мали и средни претпријатија
- Стратегијата за претприемачко учење
- Стратегијата за женското претприемништво
- Стратегијата за образование
- Стратегијата за енергетска ефикасност
- Програма за економски реформи.

Подолу е даден преглед на клучните стратегии и планови. Важно е за индустриската стратегија да ги забележи актуелните политики и да избегне дуплирањата на активностите кои веќе се спроведуваат или се планираат во други стратешки документи. Исто така, е важно оваа стратегија да ја идентификува својата особена позиција во политиката, која треба да ги реши приоритетните потреби на преработувачката индустрија во контекст на Планот за економски раст, кој претставува нова општа рамка за Индустриската политика и директно влијае на оваа стратегија. Ова е подетално разработено по претставувањето на главните иницијативи за политики подолу.

2.2.1 Стратегија за конкурентност

Целта на Стратегијата за конкурентност 2016-2020 беше да создаде рамка за ефективно искористување на средствата на ЕУ од Инструментот за претпристапна помош (ИПА II). Тоа беше иницијатива предводена од Кабинетот на Вицепремиерот на Владата задолжен за економски прашања (КВПЕП) и ги опфати сите клучни теми поврзани со конкурентноста, вклучувајќи ги и:

- Поедноставна и постабилна деловна средина;
- Попретприемачки и попродуктивен МСП сектор;
- Подинамичен извозен сектор;
- Поатрактивна средина за странски инвеститори;
- Повешта и попретприемничка работна сила;
- Заживеана индустриска политика;
- Повеќе финансии за претприемачкиот сектор.

Стратегијата за конкурентност 2016-2020 беше дизајнирана како "чадор стратегија" и се очекуваше да добие значителни средства. Меѓутоа, на нејзиното спроведување влијаеше фактот дека само мал дел од очекуваните средства се достапни. Поради тоа а и бидејќи само неколку од нејзините мерки се спроведени, одредени мерки со акцент на производството, на пример во врска со интернационализацијата/извозот и индустриската политика, тие се вклучени во оваа стратегија.

2.2.2 Стратегија за иновации

Иновациите се клучниот двигател на економскиот раст, а развојот на политиката за иновативност се смета како еден од камен темелниците на економскиот развој. Документот јасно ја изразува визијата дека Стратегијата ќе ја придвижи конкурентноста и економскиот развој, засновани врз знаење и иновации, со тоа создавајќи вработување со висока вредност и просперитет за граѓаните преку четири стратески цели:

- Зголемување на склоноста на бизнис секторот за внесување иновации;
- Зајакнување на човечките ресурси за иновации;

- Создавање на регулаторна средина која ќе ги поддржува иновациите;
- Зголемување на тековите на знаење помеѓу актерите во иновациите.

Со заемот од Светска банка се превземаат чекори во помагањето при спроведувањето на оваа стратегија, вклучувајќи и финансирање и поддршка на имплементацијата на Фондот за иновации и технолошки развој, како и на (новата) Национална канцеларија за трансфер на технологии (видете ги Институциите подолу). Уште еден важен институционален развој е Научно-технолошкиот, парк кој е предвиден во рамките на третиот столб од ПЕР. Акциониот план поврзан со стратегијата е во процес на ревидирање.

2.2.3 Стратегија за мали и средни претпријатија (МСП)

Националната стратегија за МСП (2018-2022) е во процедура на усвојување од страна на Владата. Нејзината визија е дека „МСП се двигатели на инклузивниот економски раст во Македонија и во создавањето на продуктивни и одржливи работни места“ и ги содржи следните стратешки цели:

- Поволно деловно окружување: Да се создаде поволно деловно окружување во кое што се поттикнуваат претприемништвото и инвестициите.
- Зголемување и подобрување на можноста за раст на МСП: Да им се помогне на МСП да станат високо продуктивни и конкурентни учесници на европскиот и другите меѓународни пазари.
- Динамичен еко систем на претприемништво и иновации: Да се поттикне економската конкурентност на Македонија преку зголемување на претприемачкиот и иновативниот капацитет на МСП.

Стратегијата за МСП е изготвена во согласност со Актот за мали претпријатија (АМП) на Европската унија и во секоја стратешка цел се идентификувани 12 програми за поддршка.

2.2.4 Стратегија за развој на женското претприемништво

Стратегијата за развој на женското претприемништво е во процес на усвојување. Долгорочна визија на стратегијата е: „Остварувањето на целта на вклученост на жените во претприемачка активност во зависност од различни фактори како би станале сила која придонесува во развојот на претприемачка клима и економијата.“ Стратегијата за развој на женското претприемништво во Р.Македонија има за цел економското јакнење на жените преку создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на нивниот претприемнички потенцијал со што ќе се придонесе кон развој на постоечките и отворање на нови претпријатија, креирање на нови работни места, а со тоа и јакнење на целокупната економија. Стратешки приоритети се:

- Креирање на поволен деловен амбиент (бизнис клима) за развој на женското претприемништво.
- Обезбедување на системска поддршка за развој на женското претприемништво.
- Креирање на инфраструктура за поддршка и развој на женското претприемништво.
- Промоција, вмрежување и застапување.

2.2.5 Стратегија за претприемачко учење

Министерството за образование и наука (МОН) ја подготви првата Стратегија за претприемачко учење со помош на Европската тренинг фондација. Стратегијата се стреми:

- Да ги подобри вештините за вработливост на младите луѓе во земјата, што ќе доведе до зголемени можности за вработување на младите;
- Да создаде можности за сите граѓани во земјата да бидат оспособени со потребните претприемачки компетенции;
- Да креира систем за доживотно претприемачко учење;
- Да ги зајакне претприемачкиот дух преку начелата за доживотно учење што се применети во сите сегменти на образовниот систем.

Целта на Стратегијата е да придонесе кон зголемување на бројот на МСП (вклучувајќи ги младите претприемачи и жените претприемачи) со висока способност за конкурирање на поширокиот пазар на ЕУ; зголемување на бројот на нови иновативни компании; и последователно намалување на стапката на невработеност на помалку од 25%. Одговорност за Стратегијата и акциониот план ја има Министерството за образование и наука, а ја води Меѓуресурска група за претприемачко учење, составена од претставници на релевантните министерства и останати засегнати страни.

2.2.6 Стратегија за унапредување на енергетската ефикасност

Министерството за економија, исто така, ја подготви и Стратегијата за унапредување на енергетската ефикасност 2010-2020, чии стратешки цели се:

- Сигурно снабдување со енергија;
- Одржлив економски развој;
- Конкурентност на економијата.

Главниот фокус на стратегијата, што се однесува до преработувачката индустрија, е модернизација на енергетската инфраструктура и изградба на мрежа за природен гас; подобрување на користењето на енергија од обновливи извори; и инвестирање во И&Р и промоција на технологиите за енергетска ефикасност.

Покрај стратегијата, а во согласност со Договорот за основање на енергетска заедница, државата исто така има обврска да подготви Национален акционен план за енергетска ефикасност (НАПЕЕ), а последниот важи до 2018 година. НАПЕЕ ги воспоставува националните индикативни цели за заштеда на финалната енергија во земјата, а дел од тоа е и преработувачката индустрија.

2.2.7 Сеопфатна стратегија за образованието 2018-2020

Стратегијата за образование на МОН беше усвоена во јануари 2018 година. Таа ги опфаќа: предучилишното, основното, средното, стручното и високото образование, истражувањето и развојот, образованието на возрасните, доживотното учење и неформалното образование. Секое поглавје се однесува на теми како што се постигнувања, слабости, приоритети и резултати кои се очекуваат од имплементацијата. Приоритетните мерки се поставени во соодветен акционен план, а во сите поглавја е вградена соработка со приватниот сектор, за да се обезбеди поефикасно поврзување помеѓу образовниот систем и пазарот на труд. Две теми се особено значајни:

- Образование на возрасните и доживотно учење: стратегијата забележува недостаток на поврзаност помеѓу давателите на образование за возрасни и реалните потреби на пазарот на трудот, како и потребата за повеќе информации и анализи, од кои корист би имале сите сектори, вклучувајќи ја и преработувачката индустрија;
- Стручно образование: развојот на модуларен пристап во наставните програми за стручното образование ќе овозможи поголема флексибилност и прилагодување кон очекувањата на учениците / возрасните и поврзување со барањата на пазарот на трудот. Исто така, се предвидува создавање на поефикасен и поефективен систем за стручно образование во 98 училишта. Регионалните центри за стручно образование и обука ќе бидат создадени и опремени со најнова опрема / технологија и ќе бидат отворени за учениците од стручните училишта / универзитетите, невработените и бизнис заедницата, за да инвестираат во своите вработени.

Се очекува Стратегијата за образование позитивно да влијае на сите сектори, вклучувајќи ја и индустријата / преработувачката индустрија.

2.2.8 Програма за економски реформи

Програмата за економски реформи го покрива периодот 2018-2020 и се ажурира на секои три години. Програмата ја прикажува среднорочната макроекономска и фискална рамка, како и секторските структурни реформи за промовирање на конкурентноста и растот. Во неа е обрнато внимание на индустриската политика и се прави проценка на влијанието на претходните практики фокусирани на привлекувањето СДИ, создавањето конкурентност и пружањето поддршка на одредени индустриски гранки, а споменува и дека ИП е во процес на ревизија. Програмата за економски реформи се фокусира на следните приоритетни мерки до 2020 година, како дел од Планот за економски раст:

- Мерка 9: Активности за поддршка на привлекувањето СДИ и инвестиции од домашните компании
- Мерка 10: Поддршка на инвестиции
- Мерка 11: Подобрување на конкурентноста на компаниите за нови пазари

Според Анексот на Програмата (Табела 10. Матрица на потребните средства) се очекуваат инвестиции во горе споменатите мерки во висина од околу 150 милиони евра до 2022 година.

Уште една иницијатива која би можела да се додаде е Планот за економски раст (ПЕР), меѓутоа, тоа е една толку важна иницијатива, што посебно ќе се образложи во следниот дел.

Да заклучиме, анализата во претходниот дел го зацврстува гледиштето дека индустриската политика е многу широка и опфаќа многу теми и прашања. Фактот дека мноштво политики, стратегии, насоки, програми и слично постојат во општата сфера на индустриската политика, ја зајакнува потребата оваа стратегија да има посебен фокус (т.е. преработувачката индустрија), за да се избегнат потенцијалните преклопувања на политиките и институционалните конфликти.

2.3 План за економски раст (ПЕР)

Планот за економски раст (ПЕР) е документ кој дава нов поттик за раст на индустрискиот сектор, фокусирајќи се на поддршката на инвестициите од страна на

компаниите. Главните принципи, исклучоци и столбови на ПЕР се дадени во Рамката подолу.

Рамка 5: План за економски раст: новата рамка за поддршка на индустриската политика

Клучните принципи на ПЕР се:

- Претпријатијата кои ќе аплицираат за мерките на индустриска политика за поттикнување на инвестициите и конкурентноста на македонската економија мора да ги исполнуваат следните основни **критериуми**:
 - Претпријатието да бележи пораст на приходите во последната година во однос на просекот од последните три години;
 - Претпријатието да го задржи или да го зголеми бројот на вработени во последната година во однос на просекот во последните три години.
- За наведените мерки можат да конкурираат сите претпријатија од Република Македонија, **освен** претпријатија кои работат како:
 - Јавни претпријатија
 - Претпријатија со лиценцирана дејност
 - Адвокатски куќи, ревизорски куќи, сметководствени бироа
 - Претпријатија-корисници на земјоделски субвенции
 - Претпријатија-корисници на концесии
 - Банки, осигурителни компании, фондови

Активностите на ПЕР обезбедуваат поддршка според три столба:

Столб 1: Сите претпријатија: инвестиции

- Креирање нови работни места;
- Воспоставување и унапредување на соработка со добавувачи од Р. Македонија;
- Воспоставување на одделенија за технолошки развој и истражување;
- Поддршка за инвестициски проекти од значаен економски интерес за Р. Македонија;
- Пораст на капитални инвестиции и приходи;
- Откуп на средства од претпријатија во потешкотии.

Столб 2: Сите претпријатија: интернационализација

- Компании кои ја зголемиле својата конкурентност на нови пазари;
- Освојување на нови пазари и пораст на продажба.

Столб 3: МСП

- МСП со тенденција на брз пораст („газели“);
- Дополнителна финансиска поддршка за микро претпријатија;
- Подобрување на иновативноста на МСП;
- Стручно усовршување и пракса за нововработени млади лица;
- Создавање на амбиент и изработка на законски основи за развој на ризичен капитал.

Планот за економски раст е поткрепен со **Законот за финансиска поддршка на инвестициите** (Сл.Весник на РМ 83/2018) за првите два Столба, како и со Среднорочната Програма за работа на ФИТР за третиот Столб.

ПЕР претставува главно нова развојна политика, со фокус на преработувачката индустрија. Планот за економски раст е:

- Сеопфатен: поддржува инвестиции, вработување, интернационализација и иновации;
- Заснован на национален третман: не прави разлика помеѓу странските и домашните претпријатија;
- Ориентиран кон успех: цел се претпријатијата кои покажале успех во неодамнешното минато;
- Не е ориентиран само кон МСП: повеќето мерки не зависат од големината на претпријатието, иако постојат конкретни мерки за микро и МСП (Столб 3);
- Не зависи од странска поддршка: преку него се доделуваат значајни државни средства за постигнување на новите цели на политиката.

Законот за финансиска поддршка на инвестициите (2018) ги уредува видовите на финансиска поддршка на инвестициите, висината на финансиската поддршка, условите, начинот и постапката за доделување на финансиска поддршка на деловните субјекти кои ќе инвестираат во Република Македонија. Тој ги дефинира видовите финансиска поддршка кои деловните субјекти можат да ја примат, како и висината на средствата. Процедурата за добивање финансиска поддршка е направена така да биде транспарентна, едноставна и достапна на сите деловни субјекти во Република Македонија. Со Законот, исто така, се одредуваат надлежните органи, како и институционалната форма (т.е. меѓуминистерска комисија која ќе ги верификува условите за добивање финансиска поддршка). Со Законот се опфатени и првиот и вториот Столб од ПЕР, додека пак третиот Столб од ПЕР е опфатен со активностите на Фондот за иновации и технолошки развој.

Се очекува ПЕР да финансира 30 милиони евра годишно во следните пет години (150 милиони евра). Ова претставува нова голема рамка за индустриска политика, со фокус на преработувачката индустрија. Како таков, ПЕР претставува сеопфатна политичка рамка за оваа стратегија, која го зајакнува фокусот на преработувачката индустрија, па затоа многу од мерките претставени во Стратешките цели (види Поглавје 4 подолу) потекнуваат директно од ПЕР.

2.4 Клучни релевантни институции

Со оглед на нејзината хоризонтална природа, различни институции се задолжени за спроведувањето на индустриската политика воопшто, а со тоа и на оваа стратегија. Клучни институции се следните:

- Кабинетот на Заменикот на претседателот на Владата задолжен за економски прашања и координација со економските ресори (КЗПВРМ): има целосна одговорност за координација за различните области кои спаѓаат во економските ресори, вклучувајќи го и Планот за економски раст;
- Министерство за економија (МЕ): има одговорност за политики од различни области кои се од директна важност за стратегијата, како што се индустриската политика, инвестициите, МСП, извозот, трговијата, енергијата итн .;
- Министерство за образование и наука (МОН): има одговорност за политики од различни релевантни области, вклучувајќи ги: истражувањето и развојот (И&Р), иновациите, високото образование, паметната специјализација итн .;
- Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП): има одговорност за различни аспекти на одржлив развој, климатските промени, циркуларната/зелена економија итн .;
- Агенција за поддршка на претприемништвото (АППРМ): има одговорност за имплементација во однос на развојот на МСП и претприемништвото;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (ИнвестМакедонија): има одговорност за имплементација во однос на промоција и привлекување странски директни инвестиции (освен деловите кои се одговорност на Министерите без ресор

и Дирекција за технолошки и индустриски развојни зони - види подолу) и промоција на извозот. Таа исто така ќе биде вклучена во столбовите 1 и 2 од ПЕР;

- Дирекција за технолошки и индустриски развојни зони (ДТИРЗ): има одговорност за имплементација поврзана со ТИРЗ, вклучувајќи ја и државната помош и грижата потоа. Во моментот функционираат 8 ТИРЗ, а други се во план. Таа, исто така, ќе биде вклучена во столбовите 1 и 2 од ПЕР;
- Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР): има одговорност за кредитирање за развојни цели (на пример, енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, МСП, итн.), осигурување на кредити (на пример, извоз) и факторинг;
- Фонд за иновации и технолошки развој (ФИТР): има одговорност за финансирање иновации, комерцијализација на иновации, трансфер на технологии, старт-ап бизниси, спин-оф бизниси, бизнис акцелератори и др. Тој, исто така, има одговорност за Столбот 3 од ПЕР.

Исто така, треба да се споменат и други институции кои влијаат на општата индустриска политика:

- Универзитети (државни и приватни): има 6 државни и 18 приватни универзитети;
- Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ): е истакната академска институција со различни активни програми за истражување;
- Кластери: околу 30 (база на податоци на МЕ), но повеќето работат како деловни здруженија и работат со различен степен на ефективност (Л. Водеб, 2016, Извештај за евалуација на кластери);
- Инкубатори/акцелератори: постојат бизнис инкубатори и акцелератори од приватниот сектор. Планирани се и дополнителни акцелератори, како што е оној на Фондот за иновации и технолошки развој.

Се планира формирање на неколку нови институции, вклучувајќи:

- Национална канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ): се очекува да стане главен партнер за трансфер на технологии и зајакнување на технолошкиот и иновативниот потенцијал;
- Научно-технолошки парк: се формира со фокус на трансфер на технологии;
- Индустриски и зелени зони (ИЗЗ): формирани се три индустриски зони, а првата Зелена зона е во процес на формирање.

Со цел да се имплементира стратегијата и акциониот план, следните клучни институции ќе имаат важна улога, како што ќе биде детално образложено во Поглавјето 5: Имплементација и координација:

- Сектор за индустриска и инвестициска политика при Министерството за економија: целосна координација (меѓуминистерска, донаторска, чинители), известување, мониторинг и евалуација;
- Секторска работна група за конкурентност и иновации: меѓуминистерска координација.

Содржината на оваа стратегија и нејзиниот акционен план беше тема на дискусија и се усогласи со клучните релевантни институции кои беа наведени погоре.

2.5 Фокус на Индустриската стратегија

Индустрииската политика е сè повеќе на владината агенда во ЕУ општо, а особено во регионот на Западен Балкан. Индустриската политика има тенденција да биде широка

и сеопфатна, но сепак, сè повеќе се признава битната улога која особено ја има преработувачката индустрија. Во Република Македонија клучните прашања се евидентни, што ја зајакнува потребата индустриската стратегија да се фокусира на преработувачката индустрија:

- Постои потреба од ревидирање и ажурирање на претходната индустриска политика / стратегија;
- Претходната индустриска политика беше широка и генеричка. Оценката на нејзиното влијание покажа делумно влијание, но исто така и слабости, како што е потребата од нејзино поврзување со ПЕР, да се избегнат преклопувања, обезбедување значително зголемено финансирање од страна на државата, да се дополни финансирањето од страна на државата со финансии/МФИ од донатори, како и да се обезбеди ефикасно лидерство, координација, јавно приватен дијалог, известување, мониторинг и евалуација на новата стратегија и акциониот план;
- Постојат и други национални стратегии кои се однесуваат на конкурентноста, иновациите и слично, така што повеќе нема место за друга хоризонтална стратегија;
- Постојат многу институции во областа на конкурентноста, иновациите, СДИ, итн., па затоа е важно новата стратегија да биде фокусирана на избегнување на преклопувања, иако некои се неизбежни и можат да додадат вредност, доколку се ефикасно координирани;
- Рамката на новиот План за економски раст (ПЕР) ја поддржува преработувачката индустрија.

Од тие причини, постои силна основа за оваа стратегија да се фокусира на преработувачката индустрија, бидејќи таа е од клучно значење за растот, продуктивноста, високо квалитетните работни места, иновациите, извозот, циркуларната економија итн. Таквиот фокус е во согласност со големите напори направени во последната деценија за успешно привлекување на странски директни инвестиции (СДИ) во технолошките и индустриските зони (ТИРЗ), кои успеаа да го подигнат профилот и имиџот на земјата, истовремено спротивставувајќи се на трендот на деиндустријализација евидентен во регионот на Западен Балкан.

Следното поглавје се однесува на трендовите и проблемите на преработувачката индустрија на глобално ниво, во ЕУ, во регионот на Западен Балкан и во Република Македонија, како дополнителна основа за одредување на содржината на новата стратегија и акциониот план.

3. Преработувачка индустрија: трендови и прашања

Ова поглавје, детално ја анализира преработувачката индустрија, бидејќи тоа е фокусот на оваа стратегија. Во првиот дел се претставени општите трендови што влијаат врз преработувачката индустрија на глобално ниво, вклучувајќи ги и оние во Европа. Во вториот дел се зборува за процесот на деиндустријализација и за позитивните неодамнешни промени во производството во Западен Балкан. Во третиот дел се анализираат податоците за преработувачката индустрија и потсекторите во Република Македонија и се споредуваат со низа конкуренти. Овие содржини и заклучоци од ова поглавје, како и од претходното, водат кон преглед на предностите, недостатоците, можностите и заканите (СВОТ анализа), што го отвора патот за Индустриската стратегија со фокус на преработувачка индустрија, претставена во следното поглавје.

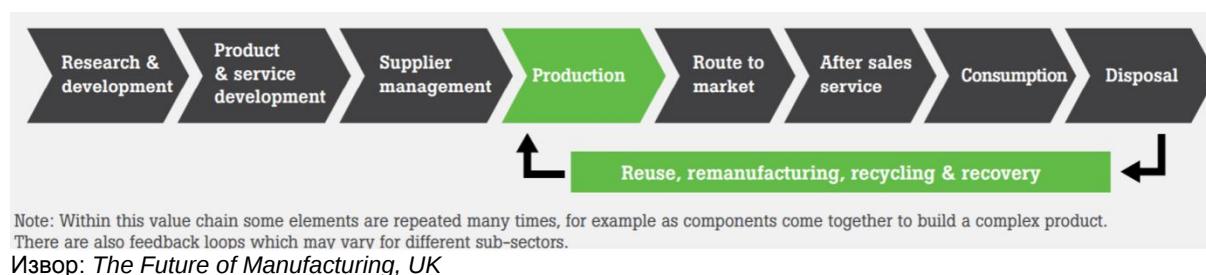
3.1 Преработувачката индустрија е важна

Факт е дека преработувачката индустрија е важна, и тоа на начин кој мора да го признаат креаторите на политики, бидејќи тоа директно се одразува врз сегашните и идните економски перспективи на земјата, па оттука е и причината за фокусот на оваа стратегија, која ќе функционира во комбинација со други сродни стратешки иницијативи кои се веќе во тек.

Дистрибуцијата на производи што се извезуваат од земјите во развој значително се промени во текот на последните 20 години. Додека во минатото основните стоки учествуваа со 75% од глобалниот извоз, денес околу 70% од извозот на земјите во развој се преработени стоки. Електрониката, машините, автомобилите, хемикалиите, облеката, мебелот и др. го сочинуваат најголемиот удел во светската трговија со преработени стоки. Сепак, значителен дел од оваа трговија не го вклучува самиот краен производ, туку различните составни делови со кои се тргува во синџирот на снабдување на произведени стоки. Како таква, глобалната побарувачка за преработени стоки не ја опфаќа само побарувачка за крајните производи, туку и побарувачката на составните делови, првенствено од страна на другите индустрии, формирајќи глобални синџири на снабдување.

Преработката традиционално се смета за производен процес, при што сировините се трансформираат во физички производи преку инпути како што се луѓе и други ресурси. Меѓутоа, доказите покажуваат дека физичкото производство е само во центарот на многу поширокиот производствен синџир на вредности (*Marsh, 2012, The New Industrial Revolution: Consumers, Globalisation and the End of Mass Production*), како што е прикажано во Дијаграмот подолу.

Дијаграм 3: Подноставен модел на производствен синџир на вредности

Производителите сè повеќе ги користат глобалните, регионалните и националните синџири на вредности за да генерираат нови и дополнителни приходи, при што производството игра централна улога во овозможувањето на други активности кои создаваат вредност. Гледањето на преработувачката индустрија од овој аспект, предизвика обновен интерес за потенцијалот на производство при решавање на економски, стратешки и општествени предизвици. Студиите укажуваат на централната важност на преработувачката индустрија за трговското салдо, подобрената продуктивност, економската, еколошката и социјалната одржливост и развојот на услугите поврзани со производството. Улогата на производството и новите технологии во справувањето со некои од клучните предизвици денес, како што се климатските промени, е добро позната, иако постојат разлики во нејзиното истакнување во различни земји и региони, како одраз на националните сили и интереси на доминантните индустрии во самата економија. Во САД, акцентот е ставен на идната

улога на производство за технолошки развој, создавање нови индустрии и национална безбедност, додека пак во ЕУ, вниманието главно се посветува на улогата на преработувачката индустрија како двигател на економското закрепнување и сочувување на економската вредност во форма на работни места поврзани со производството.

Иако, важноста на преработувачката индустрија е намалена во повеќето земји на ЕУ, сепак се признаваат придобивките кои една стабилна или растечка преработувачка индустрија ги пружа:

- Преработувачката индустрија е клучен двигател на продуктивноста;
- Преработувачката индустрија е клучен извор на активности за истражување и развој и иновации;
- Преработувачката индустрија е главен двигател на севкупниот економски раст;
- Без здрава преработувачка индустрија, тешко е да се балансира трговската сметка;
- Преработувачката индустрија е клучен двигател на растот на вработеноста;
- Преработувачката индустрија е клучен извор на високо платени работни места за различни нивоа на вештини;
- Преработувачката индустрија и услугите стануваат сè повеќе неразделни и комплементарни.

Овие значајни потенцијални придобивки, бараат систематски пристап за поддршка на преработувачката индустрија во иднина.

3.2 Глобални прашања кои влијаат на преработувачката индустрија

Во претходната анализа беа нагласени четири работи. Прво, дека претходната индустриска политика беше премногу широка и без постојани политички и финансиски средства за нејзино ефективно спроведување. Второ, дека и политичката и институционалната средина се во голем дел променети, па затоа е од особена важност индустриската стратегија да биде фокусирана (за разлика од широката индустриска стратегија), за да се обезбеди ефективно спроведување и искористување на ограничените средства. Трето, дека новата Влада избрана кон средината на 2017 година става многу поголем акцент на преработувачката индустрија отколку претходната, што се гледа по усвоениот План за економски раст и законот. Четврто, во однос на економскиот развој, на преработувачката индустрија сè повеќе се гледа како на еден од најбитните сектори на кои треба да се фокусираме.

Преработувачката индустрија е во состојба на постојано менување. Пред да се разгледа ситуацијата во земјата, важно е накратко да се постават основните трендови и прашања кои влијаат на преработувачката индустрија на глобално ниво, бидејќи сите земји, вклучително и Македонија, не можат а да не бидат погодени од нив. Во Рамката подолу се податоци од UNIDO (*Emerging trends in global manufacturing industries*) и претставува преглед на високи и не-секторски трендови и двигатели кои влијаат врз глобалните индустриски системи, а чии ефекти се појавуваат, но ќе доведат до понатамошни промени во глобалната производствена активност во наредните години.

Рамка 6. Развојна платформа или Клучни технологии (KET)

Трендови:

Глобализација:

- Офшоринг (преселување на производството во странство) и аутсорсинг (ангажирање надворешни извори или добавувачи во работата).

- Региони во развој, како Кина, Индија и Бразил, Турција, Индонезија, Русија итн.

Одржливост:

- Животна средина/загадување.

- Општествени притисоци (пр. вештачка интелигенција, роботика итн.).

- Економски притисоци (потрошувачка на ограничени ресурси, пр. енергија и вода).

Демографија:

- Популација која старее.

- Промена на моделите на меѓународна побарувачка (на пример, појава на средна и висока класа во земјите во развој).

Урбанизација:

- Протокок на луѓе од руралните средини и помалите градови во поголемите градови.

- Забавување на растот на руралното население.

Закани кон глобалната стабилност:

- Намалување на ризикот и зголемена отпорност на мрежата.

Забрзување на животниот циклус на производот:

- Забрзување на стапката и сеприсутноста на технолошките иновации.

- Нови научни и технички достигнувања (на пример, Клучните технологии).

Менување на потрошувачките навики:

- Зголемувањето на просперитетот ќе доведе до потрошувачка на производи за широка потрошувачка / индивидуализирани производи и услуги.

Надворешни трендови на индустриска политика:

- Долгорочни државни инвестиции за поддршка на производството (на пример, И&Р, KETs, итн.).

Овозможувачи на конкурентност во производството:

Дистрибутивно производство:

- Динамична соработка во сложените синџири на снабдување.

- Агилни синџири за снабдување.

- Транспарентно обезбедување информации за производи и процеси.

Производство кое одговара на брз начин:

- Прилагодливо, одзивно и робусно производство.

- Флексибилни системи за производство и проток на снабдувачки синџири.

- Брза реализација на производот.

Комплексно производство:

- Пристапни алатки за производство со високи перформанси.

- Интеракција на технологии кои бараат интердисциплинарна соработка.

- Подобрувања во употребливоста на напредната технологија (на пример, дигитализација).

Прилагодено производство:

- Пристапна прилагодена продукција (на пример, адитивно производство / 3D печатење).

- Прилагодување за локална и глобална конкуренција.

- Употребливоста на производот за групи со посебни потреби.

- Производство за светската популација.

Производство насочено кон луѓето:

- Фокус на човекот (единствена улога како иноватори и носители на одлуки).

- Фокус на корисникот.

- Демографски избалансирани фабрики (на пример, возрасна структура, пол, миграција итн.).

Одржливо производство:

- Одржливост претпријатија базирани на вредност.

- Ефикасно и ефективно производство.

Иновативно-приемливо производство:

- Отворено производство на иновации.

- Олеснување на иновациите насочени кон корисникот.

- Подготовки за социјални иновации.

Извор: UNIDO

3.3 Преработувачката индустрија во Западен Балкан

Земјите од Западен Балкан (ЗБ) претрпеа голема економска и политичка трансформација во изминатите 15-20 години. 1990-тите години, обележени со конфликти, резултираа со сериозен економски колапс во првата фаза од транзицијата,

што се одрази со стрмен пад на индустриското производство предизвикано од распадот на Југославија и вооружените конфликти во раните 1990-ти. Деиндустријализацијата беше последица на тоа. Оттогаш се случија значителни реформи и обнова на економиите, бидејќи тие се отворија кон светската трговија и СДИ за да привлечат странски капитал и знаење. Тие станаа доста извозно ориентирани, ја проширија улогата на приватниот сектор, приватизираа многу поранешни државни претпријатија и ги укинаа регулативите кои го задушуваа развојот на претпријатијата, истовремено, градејќи институции, како што се комерцијалните банки и агенциите за конкуренција, за да го зајакнат пазарниот систем. Земјите од Западен Балкан беа наградени со силен економски раст, значителен раст на приходите и животниот стандард и многу поголема макроекономска стабилност (Светска банка, 2015 година, Западен Балкан: 15 години економска транзиција).

Во исто време, сиромаштијата нагло опадна, и во апсолутни бројки и во длабочина. Иако, во апсолутна смисла на сите им беше подобро, брзиот раст донесе нееднакви придобивки и зголемување на нееднаквоста. Најголемиот недостаток во економскиот модел на земјите од Западен Балкан беше хроничната недоволна искористеност на човечките ресурси. Во 2008 година, на крајот на бранот на раст, стапката на невработеност во земјите од Западен Балкан во просек изнесуваше повеќе од 20%, а просечната стапка на вработеност од 40-45%. Таа беше за 10% пониска отколку во новите земји-членки, а особено ниска кај жените и младите лица. Во последните неколку години, економиите на земјите од Западен Балкан продолжија со растот. Среднорочните економски изгледи за земјите од Западен Балкан се чинат доста позитивни, вклучително и за Македонија.

3.4 Преработувачката индустрија во Р. Македонија

По разгледувањето на глобалните трендови и прашања во однос на преработувачката индустрија и општата состојба, вклучувајќи ги и неодамнешните економски перформанси, СДИ и преработувачката индустрија во земјите од Западен Балкан, анализата се фокусира конкретно на националниот контекст на преработувачката индустрија во Република Македонија, користејќи ги меѓународните и националните податоци достапни за различни димензии, вклучувајќи ги:

- Бруто индустриско производство;
- Бруто додадена вредност на преработувачката индустрија
- Индекси на индустриско производство;
- Индекс на продуктивност во индустријата;
- Извоз на стоки од преработувачка индустрија;
- СДИ приливи во индустријата;
- Преработувачка индустрија: Македонија во споредба со светот.

Постои сè поголем меѓународен консензус дека политиката за поддршка на индустријата треба да има приоритет во развојот на националната економија. Во рамките на индустрискиот сектор, стимулирањето на развојот на преработувачката индустрија се смета за еден од најважните двигатели на економскиот раст, техничкиот напредок, продуктивноста, иновациите, итн. Меѓутоа, индустријата е широк концепт. Според Меѓународната стандардна класификација во индустријата (ISIC) Ревизија 3, индустријата одговара на одделите 10-45 (Статистички оддел на Обединетите нации, 2013) и вклучува производство, градежништво и снабдување со електрична енергија. Во овој дел, терминот „индустрија“ ќе се однесува на Националната класификација на дејностите (НКД Рев 2) во Република Македонија и ќе ги опфати следните три сектори: А. Рударство и вадење на камен, Б. Преработувачка индустрија и С. Снабдување со

електрична енергија, гас, пареа и климатизација. Во фокусот на дадената анализа се секторите од преработувачката индустрија и потсекторите.

3.4.1 Бруто индустриско производство

Индустриското бруто производство е корисен економски индикатор за мерење на бруто производството на секој сектор, набавките на меѓуфазни инпути од други индустрии и ја мери додадена вредност, со што нè информира за придонесот на една индустрија или сектор во БДП. За индустриите како што е преработувачката, вкупниот износ што се произведува и се продава како меѓуфазни инпути во други индустрии, се важни компоненти на финалните производи што се продаваат во економијата. Понатаму, растот на индустриското производство со текот на времето има позитивни преносни ефекти врз трговијата, транспортот и комуникациите, кои заедно, исто така, придонесуваат за економскиот раст.

Индустриското производство во земјата покажува значителни осцилации во индустриските потсектори во текот на десетгодишниот период, како резултат на домашната економска политика и промените во побарувачката на надворешните пазари (види Табела А1 во Анексот).

Најдраматичните промени се случија во рамките на преработувачката индустрија чие бруто производство во некои потсектори покажа драматичен пад, како што е производството во потсекторот за кокс и нафтени деривати, чие производство падна од 22.645 милиони денари во 2005 година на само 55 милиони денари во 2016 година. Спротивно на тоа, значителен раст беше забележан во потсекторот за производство на машини и опрема, чие бруто производство се зголеми 66 пати од 896 милиони денари во 2005 година на 58.746 милиони денари во 2014 година. Другите потсектори, со релативно стабилен тренд на раст на бруто производството се оние за производство на електрична опрема, мебел, производи од гума и пластика и прехранбени производи.

3.4.2 Бруто додадената вредност на преработувачката индустрија

Бруто додадената вредност е основниот елемент на БДП и претставува рамнотежа помеѓу бруто-производството и меѓуфазната потрошувачка и додадената вредност на одредени потсектори, на тој начин укажувајќи на нејзиниот придонес во БДП. Учеството на одредена гранка во додадената вредност обезбедува драгоцен информации не само за состојбата на индустријата во известувачкиот период, туку и за интензитетот со кој се развива секоја од гранките, што укажува на насоката на нејзината идна структура.

Ситуацијата во однос на додадената вредност на преработувачката индустрија - ДВПИ (Manufacturing Value Added MVA - врз основа на статистиката на UNIDO) е илустрирана во Дијаграмот подолу. Се забележува трендот дека од 1990-тите години, ДВПИ оди во надолна линија, освен едно покачување во 2006 година и постепено закрепнување од 2008 година наваму, што е можеби поврзано со приливите на СДИ оттогаш и за време на предметниот период.

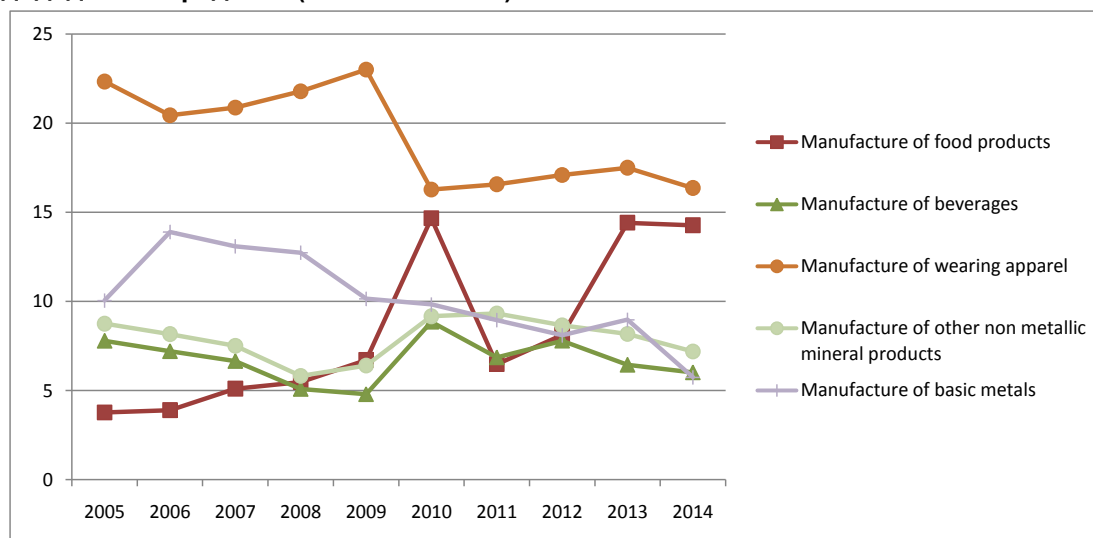
Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Извор: UNIDO <https://stat.unido.org/SDG>

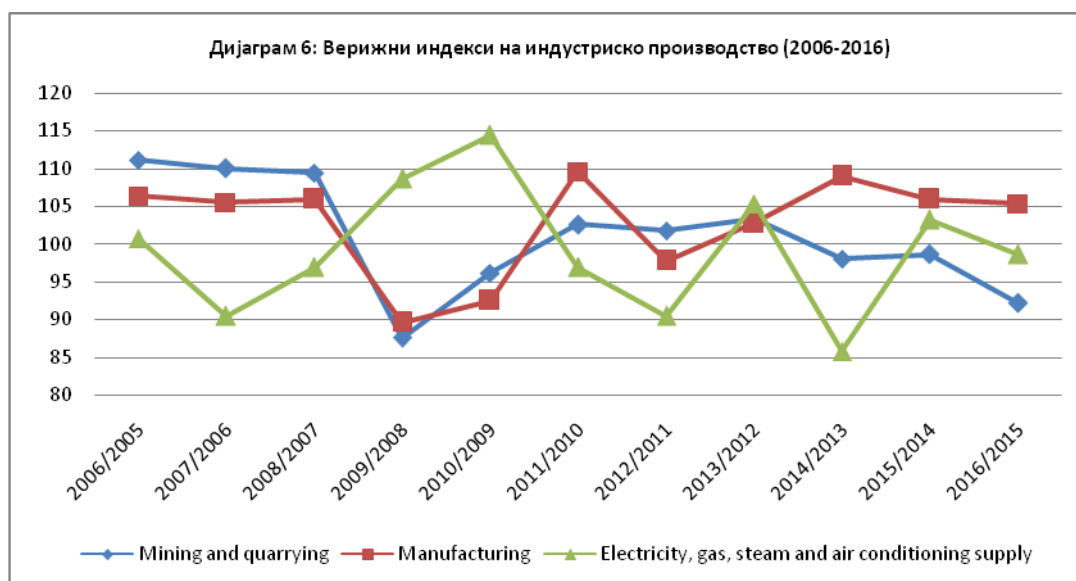
Табелата А2 од Анексот, покажува дека во преработувачката индустрија, пет потсектори најмногу придонеле за создавање на додадена вредност на секторот, како што е прикажано во Дијаграмот подолу:

Дијаграм 5: Придонес на главните потсектори на преработувачката индустрија во додадената вредност (2005-2014 во %)

3.4.3 Верижни индекси на индустриско производство

Верижен индекс е индекс во кој вредноста на кој било даден период е поврзана со вредноста на нејзиниот непосредно претходен период, што резултира со индекс за дадениот период изразен во однос на претходниот период (= 100). Дијаграмот подолу и Табелата А3 од Анексот покажуваат дека индустриското производство во последната деценија значително осцилирало во рамките на одделни сектори и потсектори, но ниту еден потсектор не доживеал континуиран раст во индустриското производство за време на разгледуваниот периодот.

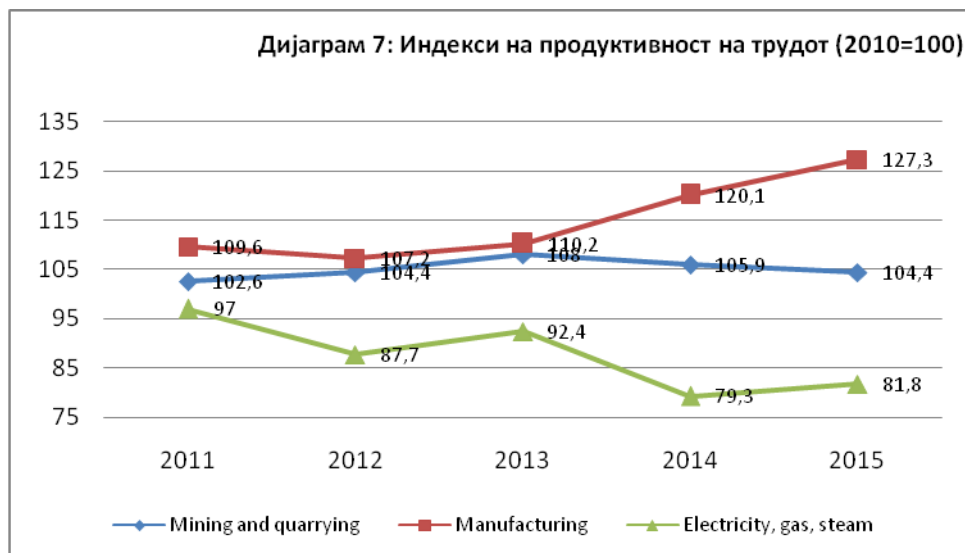

Најголем индивидуален придонес бил направен од страна на преработувачката индустрија со оглед на домашните и странските извозно ориентирани капацитети. Зголемувањето на индустриското производство во некои потсектори било поддржано од приливот на СДИ во овој сектор. Со оглед на структурата, забележливо е дека индексот на индустриското производство за Производство на моторни возила, приколки и полуприколки во 2014 година достигнал 1.494% (фабрики за возила и делови за возила во ТИРЗ). Дури и во 2016 година, зголемувањето изнесувало 52,2%.

Поволните промени во преработувачката индустрија, исто така, го одразуваат зголеменото Производство на машини и опрема, чиј просек изнесува 24%; во 2016 година, производството во овој сектор се зголемил за 22%. Одредени потсектори со висок просечен раст во единаесет годишниот период, како што се Производство на мебел, забележаа раст од 14,4%, а Производство на друга транспортна опрема, раст од 11%. Во исто време, тие доживеале намалување на производството од 3,6% и 1,3% во 2016 година. Забележан е пад на просечниот раст во различни потсектори, а најголем бил во Производството на кокс и рафинирани нафтени производи, каде производството оди во надолна линија од 2010 година.

3.4.4 Индекс на продуктивност во индустријата

Раст на производството не е исто што и раст на продуктивноста. Продуктивност на трудот е најчестата мерка за Парцијалниот фактор на продуктивност (ПФП) и обично се мери како обем на производство по одработен час. Дијаграмот подолу укажува на неодамнешниот нагорен тренд на продуктивност на трудот во преработувачката индустрија, во споредба со другите индустриски сектори.

Продуктивноста на трудот е претставена како сооднос на индексот на вкупниот обем на индустриско производство и индексот на вработените, како што е прикажано во Табела А4 од Анексот. Споредено со 2005 година, најголемо зголемување на продуктивноста на трудот во 2012 година е забележано во Производството на останата опрема за транспорт, по што следи Поправка и инсталирање на машини и опрема и Производство на машини и опрема. Истиот тренд во продуктивноста на трудот продолжил и во наредните години во Производството на друга опрема за транспорт, Производство на машини и опрема, но исто така индексите на продуктивност биле значителни во 2015 година во споредба со 2010 година во потсекторите како што се Производство на моторни возила, приколки и полуприколки (209) и Производство на хартија и производи од хартија (203). Статистиката покажува тенденција на намалување на продуктивноста на трудот во 2015 година во потсекторите Производство на кокс и рафинирани нафтени производи, Рударство на јаглен и лигнит и Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема.

Намалувањето на продуктивноста обично е проследено со намалување на реалните бруто плати. Меѓутоа, важно е да се забележи дека некои сектори на економијата традиционално имаат низок раст на продуктивност, но сепак се од витално значење за целата економија, како на пример, Производството на кожа и сродни производи. Причината за ова е можеби, затоа што во таквите потсектори во текстилната индустрија работата е тешка. Во поразвиените земји, каде што производството е автоматизирано, факторот на продуктивност на трудот е поголем. Освен за одредени мерки на продуктивност, постои и мулти факторна продуктивност, која се однесува на продуктивноста поради ангажирањето на сите фактори на производството (капиталот, работната сила, енергијата, материјалот, итн.). Оваа метрика е најсоодветна за мерење на продуктивноста, но нејзината ограниченост лежи во недостатокот на податоци потребни за пресметката.

Фактот дека продуктивноста можеби се зголемила во одреден период, може главно да се должи и на намалувањето на вработените во тие потсектори. Покрај тоа, како што е наведено во Извештајот за глобална конкурентност (2015), другите фактори кои влијаат на продуктивноста на трудот вклучуваат несоодветно образована работна сила и лоша работна етика. Од друга страна пак, зголемувањето на продуктивноста може да произлезе и од инвестирањето во новите технологии и другите позитивни прелевања, како што е трансферот на знаења кој произлегува од СДИ. Ова значи дека влијанието на растот на продуктивноста врз растот на извозот доаѓа преку каналот на

продуктивност, кој е под влијание на СДИ (на пример, примена на нови технологии, трансфери на know-how, воведување нови менаџерски вештини и експертиза итн.). Јасно е дека политиката за продуктивност е важен фактор за иднината.

Потребни се повисоки нивоа на иновации за да се забрза растот на продуктивноста во Македонија. Фирмите работат под регионалните репери на индикатори за иновации, вклучувајќи и подобрување на производите и услугите, воведување нови процеси за производство или услуги и соработка со универзитетите за иновативни активности. На пример, околу една третина од извозот на стоки во Македонија се состои од земјоделство, минерали и метали. Понатаму, поголемиот дел од земјоделскиот извоз се не преработени стоки, како што се јаболки, праски и сливи. Иако, произведените стоки доминираат во извозот на стоки, тие остануваат на долниот праг во однос на интензитетот и квалитетот на технологијата. Македонските фирми се на 2,8 од вкупно 7 (110-ти од 138 земји) во Извештајот за глобална конкурентност за 2017 година, во однос на конкурентската предност, што е под просекот од 3,6 помеѓу аспирационите врсници. Во врска со капацитетот за иновации, таа се рангира на 4 од 7 (82-ра од 138 земји), под просекот од 4,4 на целната група. Таа, исто така е рангирана подолу од целната група, во однос на квалитетот на локалните добавувачи, софистицираноста на производните процеси и употребата на маркетингот, како и индикаторите поврзани со квалитетот на научно-истражувачките институции и соработката помеѓу универзитетите и индустријата за истражувањето и развојот (Светска банка, 2018).

Се чини дека производствените процеси и усвојувањето на технологијата се ограничени меѓу фирмите, што исто така ја попречува нивната продуктивност и иновативниот потенцијал. Ограничената координација помеѓу приватниот сектор и истражувачките институции, како и ограниченото финансирање за истражувањето и развојот влијаат врз потенцијалот за развој на иновативни производи. Анализите, исто така, ја идентификуваат потребата од оптимизирање на производството според „lean производство“ (производство со минимални загуби) и принципите за постојано подобрување. Само 8,9% од фирмите во Република Македонија користеле технологија лиценцирана од странски компании (2013), во споредба со просекот од 20% од целната група. Во Извештајот за глобална конкурентност од 2017 година, Република Македонија е рангирана подолу од целната група во однос на достапноста на најновите технологии, степенот до кој СДИ ги носат новите технологии во земјата и степенот до кој фирмите ги усвојуваат најновите технологии (Светска банка, 2018 година). Затоа, постои потреба од многу посилен фокус на трансферот на технологија, екстензијата и апсорпцијата во иднина, со фокус на производството.

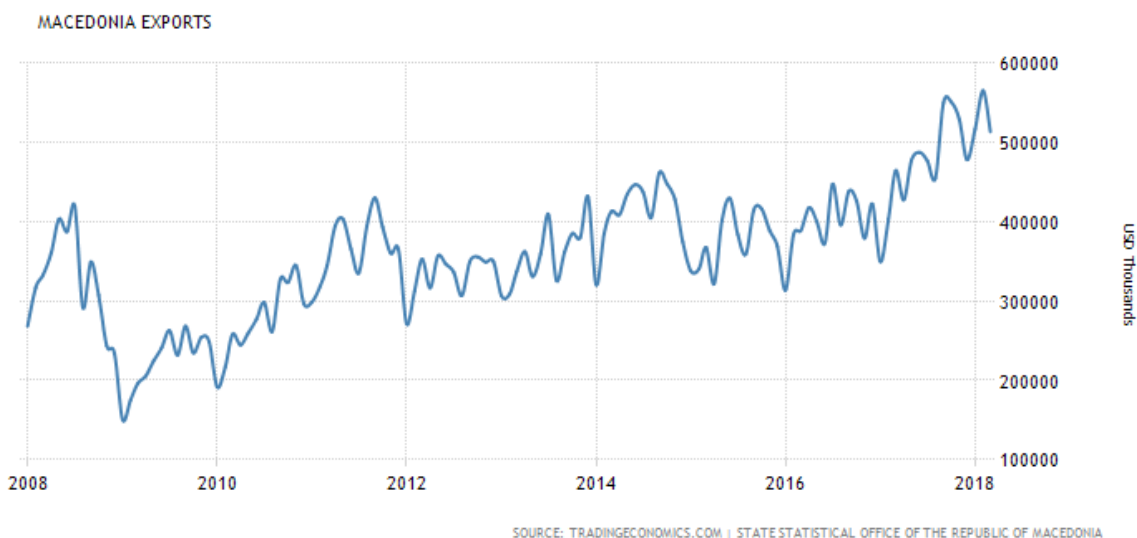
Друг фактор кој влијае врз продуктивноста и иновативноста е човечкиот капитал. Треба да се истакнат три работи. Прво, македонските фирми бележат мали вложувања во обуки за менаџерски вештини, технички и продажни вештини, кои се од суштинско значење за склучувањето договори со странски инвеститори. На менаџерите, исто така, честопати им недостасуваат „меки“ вештини (на пример, вмрежување, јавно говорење, преговарање) и познавање на деловните концепти (на пример, финансирање и деловен развој) за да привлечат финансиски средства и да водат бизнис. Второ, понудата на вештини во економијата не е соодветна понудените работни места, и покрај високите образовни достигнувања. Половина од фирмите од преработувачката индустрија (истражување на STEPS 2017) пријавуваат недостаток во вештините кај нивните сегашни вработени (76% од автомобилската индустрија, 58% од другото производство, 54% од прехранбените производи, 53% од текстилот, 42% од ИКТ, 41% од логистика итн.). Ова е показател за несоодветноста на вештините во економијата за потребите на модерната економија. Другите резултати од истото истражување, се во иста насока. Помеѓу фирмите кои пријавиле проблеми поврзани со потешкотиите да најдат работници, вештините се идентификувани како најголема

пречка. Несоодветната обука и недостатокот на искусни работници се поважни проблеми отколку просечните плати или трошоците за социјално осигурување и регулативите за вработување. Трето, постои неусогласеност помеѓу вештините што се изучуваат и потребите на пазарот. Системот за стручно образование и обука се карактеризира со тесно дефинирани стручни профили, но побарувачката на вештини се оддалечува од рутинските, когнитивни активности, кон нови економски вештини кои вклучуваат нерутински вештини, како што се, меѓу другото, способноста за самостојно учење нови работи и способноста за комуницирање. Ова има импликации врз политиката за системот за стручно образование и обука, како и за системот за високо образование, каде што е потребна поголема соработка помеѓу фирмите, студентите и академиците, а во врска со потребата од намалување на нивото на миграција и одлив на мозоци.

3.4.5 Извоз на стоки од преработувачка индустрија

Табелата А5 од Анексот покажува дека обемот на извоз се зголемил од 1.918 милиони евра во 2006 година на 4.088 милиони евра во 2015 година, во вкупна вредност од 28.972 милиони евра за целата деценија. Исклучок од овој позитивен тренд, имало во текот на 2009, 2010 и 2012 година, кога извозот се намалил првенствено поради негативните ефекти од глобалната економска криза. Нагорниот тренд е илустриран во Дијаграмот подолу.

Дијаграм 8: Извозот во Македонија (2008-2018)

Намалувањето на економската активност во повеќето соседни земји, состојбата по рецесијата во Европа, кризата во еврозоната, должничката криза, намалувањето на СДИ и зголемувањето на цените на енергијата заедно имаа сериозно влијание врз економијата. Забавувањето на економијата во земјите на ЕУ, главните приматели на извозот од Западен Балкан, ја ослабе побарувачката и доведе до намалување на инвестициите. Ефектите од овие трендови беа евидентни во земјата.

Во извозната структура на стопанството доминираат текстилните производи и металите. Постепеното закрепнување на извозната побарувачка и поволните движења на цените на металите на светските пазари придонесоа за продолжување на трендот на економско заздравување во земјата. Ова значи дека извозните перформанси на домашните компании се во голема мера условени од развојот на надворешната

побарувачка и глобалните цени, иако зголемувањето на извозот на стоки е исто така резултат на зголемениот извозен потенцијал на земјата.

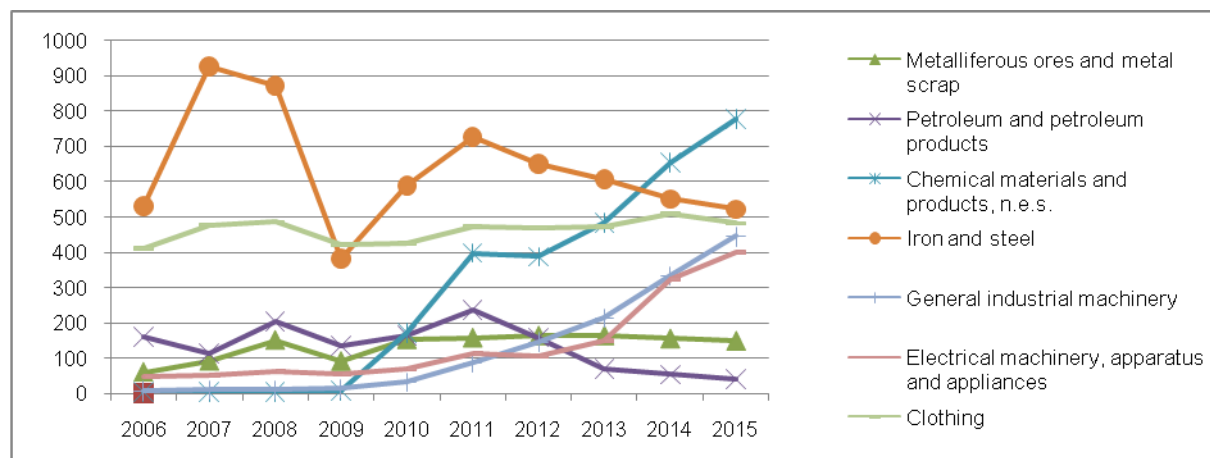
Растот на извозот беше проследен со промена на структурата на извозот кон производи со повисока додадена вредност, во согласност со производството и извозот на компаниите со седиште во ТИРЗ. Поради новите капацитети во економијата, се подобри и извозната структура, постепено зголемувајќиго учеството на производите со повисока додадена вредност во извозот, и тоа главно хемиските производи и машините и транспортната опрема.

Податоците покажуваат дека седум производи (види го Дијаграмот подолу) претставуваат повеќе од 66,5% од вкупниот извоз на земјата, што покажува дека извозната структура на земјата е високо концентрирана. Две групи производи имаат најголема вкупна вредност во извозот во текот на деценијата: Облека (дел од текстилната индустрија) и Железо и челик. Во исто време, овие две групи на традиционални извозни индустриски производи, забележаа тренд на опаѓање во извозот од 2011 година, со мало намалување на Текстилите во споредба со побрзиот пад на Железото и челикот, со извозна вредност од 465 милиони евра и 412 милиони евра во 2016 година. Во последните години, трендовите во извозот на Железо и челик беа под влијание на неповолните трендови на меѓународниот пазар на метали и падот на цените.

И покрај високите вкупни извозни вредности (акумуирани во претходните години), имаше уште поизразен надолен тренд при извозот на Минерални горива и мазива. Во изминатите години тие бележат постојано намалување на извозот, што главно ја одразува промената на деловната ориентација на рафинеријата за нафта, која е во странска сопственост. Зголемувањето на извозот главно се должи на Машини и транспортна опрема и Производи од хемиската индустрија, што го отсликува влијанието на новите производни капацитети во ТИРЗ. Хемиските и сродни производи, со вкупна вредност од 2.900 милиони евра, забележале тренд на пораст на извозот од 2011 година и имале највисоко релативно учество (19%) во извозот на земјата во 2015 година, што е уште повисоко во 2016 година (21% од вкупниот извоз).

Општата индустриска машинерија и електричните машини, апарати и уреди беа следната група на индустриски производи со растечки тренд во обемот на извозот од 2013 година, достигнувајќи 12% и 11% од вкупниот извоз во 2016 година. Иако металната индустрија беше сериозно погодена од светската економска криза, таа сепак одигра важна улога во извозот. Овој сектор извезува метални руди и метални отпадоци во вредност од 1.340 милиони евра во текот на десет години, што изнесува околу 5% од вкупниот извоз на земјата во текот на деценијата.

Дијаграм 9: Седум најзастапени индустриски производи во извозот на Република Македонија (2006-2015, милиони евра)

Релативно неразновидната извозна кошничка ја прави економијата многу ранлива на надворешните шокови. Ова се покажа за време на неодамнешната светска криза, каде главен канал за пренос на кризата беше преку странска побарувачка. Литературата за структурата и перформансите на извозот укажува дека разновидноста на извозот има значително позитивно влијание врз извозот.

Извозот на земјата не е само неразновиден, туку е и еден од најмалку софистицираните во регионот. Индексот на Извозна софистицираност (EXPY) ја мери софистицираноста на извозот и се пресметува како пондериран просек на нивото на софистицираност на извезените производи. Проценката на нивото на технолошка софистицираност во извозното портфолио на земјата укажува на економскиот развој на таа земја.

Металната индустрија беше најголемата извозна индустрија во земјата (со учество од 25% во вкупниот извоз на земјата во 1995 година), но се соочи со многу проблеми во последните години, но сепак ги задржува компаративните предности и се карактеризира како средно разновидна индустрија (во 2014 година, 55 производи биле извезени со компаративни предности). Анализата на индустриската сложеност покажува дека металната индустрија има капацитет за понатамошна диверзификација на производите преку градење нови можности за производство на посложени производи.

Анализата на податоците на Еуростат, укажува на тоа дека преработените стоки се главен тип на стоки со кои се тргува со ЕУ: во 2016 година, тие сочинувале 83% од вкупниот извоз на ЕУ. Битни се три категории на преработени стоки: Хемикалии, Машинерија и возила и Други произведени стоки со удел од 18%, 42% и 23%. Во однос на увозот во ЕУ, уделот на преработените стоки е нешто понизок отколку кај извозот (69%). Уделот на категориите Машинерија и возила (32%) и Хемикалии (11%) бил понизок отколку кај извозот, додека пак уделот на Други производи (26%) бил малку повисок отколку кај извозот. Машинеријата и возилата се најважната поединечна група на производи во меѓународната трговија со ЕУ, кои сочинуваат 43% од вкупниот извоз на ЕУ и 32% од вкупниот увоз на ЕУ во 2016 година. Трите главни категории на увезени производи се Електрична машинерија (215 милијарди евра), Опрема за телекомуникации (193 милијарди евра) и Патни возила (151 милијарди евра).

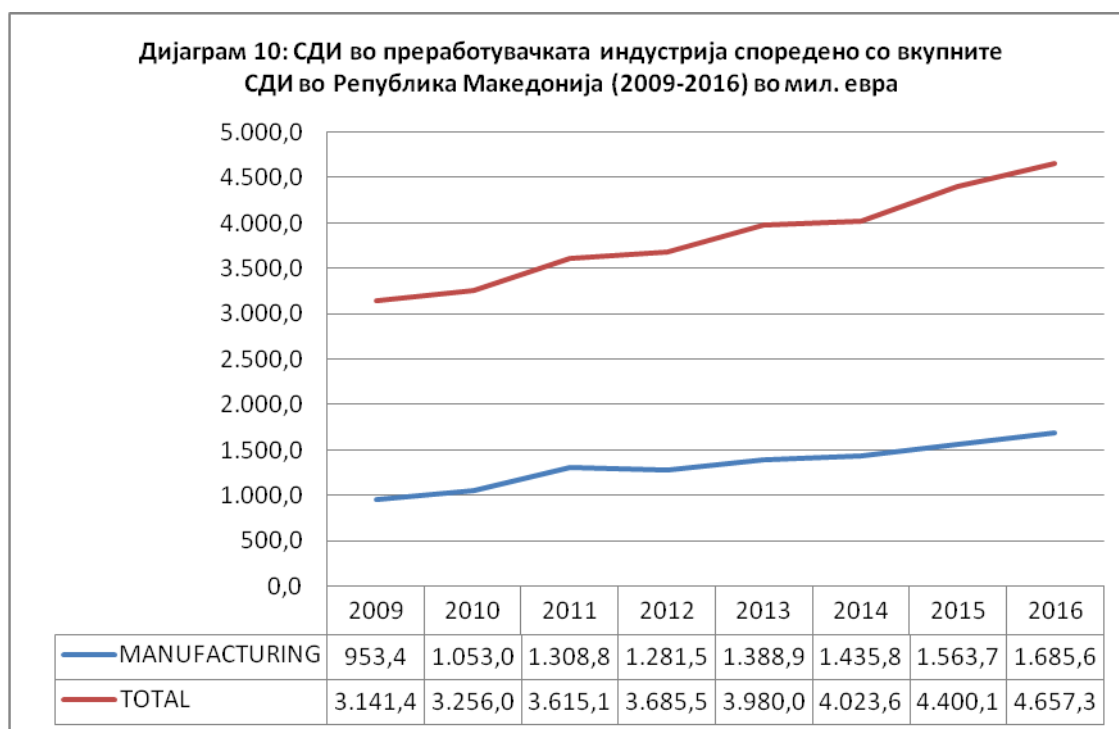
Според конечните податоци на Државниот завод за статистика (Надворешна трговија според карактеристиките на претпријатијата, 2015), повеќе од 89% од вкупната надворешно-трговска размена во 2015 година биле извршени од страна на

претпријатија вклучени во двата трговски текови. Надворешниот трговски суфицит бил генериран главно од индустриските претпријатија, додека дефицитот главно произлегол од трговскиот сектор. Микро претпријатијата доминирале во структурата на надворешната трговија според бројот на претпријатија (52,7%), што претставува 40,5% од вредноста на надворешната трговија во секторот Трговија. Големите претпријатија, и покрај нивното незначително учество во структурата според бројот на претпријатија (3,0%), оствариле 74,2% од вредноста на надворешната трговија во секторот Индустрија. Покрај тоа, околу половина од вкупната вредност на извозот и увозот бил концентриран на првите 100 претпријатија, меѓутоа, повеќе од 50,0% од вредноста на надворешната трговија била концентрирана во првите 10 претпријатија. Најголем обем на извоз е регистриран од скопскиот регион, 53,1%, а претпријатијата од овој регион, исто така, имале најголемо учество во увозот со 68,6%. Овие сознанија, ја зајакнуваат итната потреба од иницијативи за политики со цел проширување на извозната база.

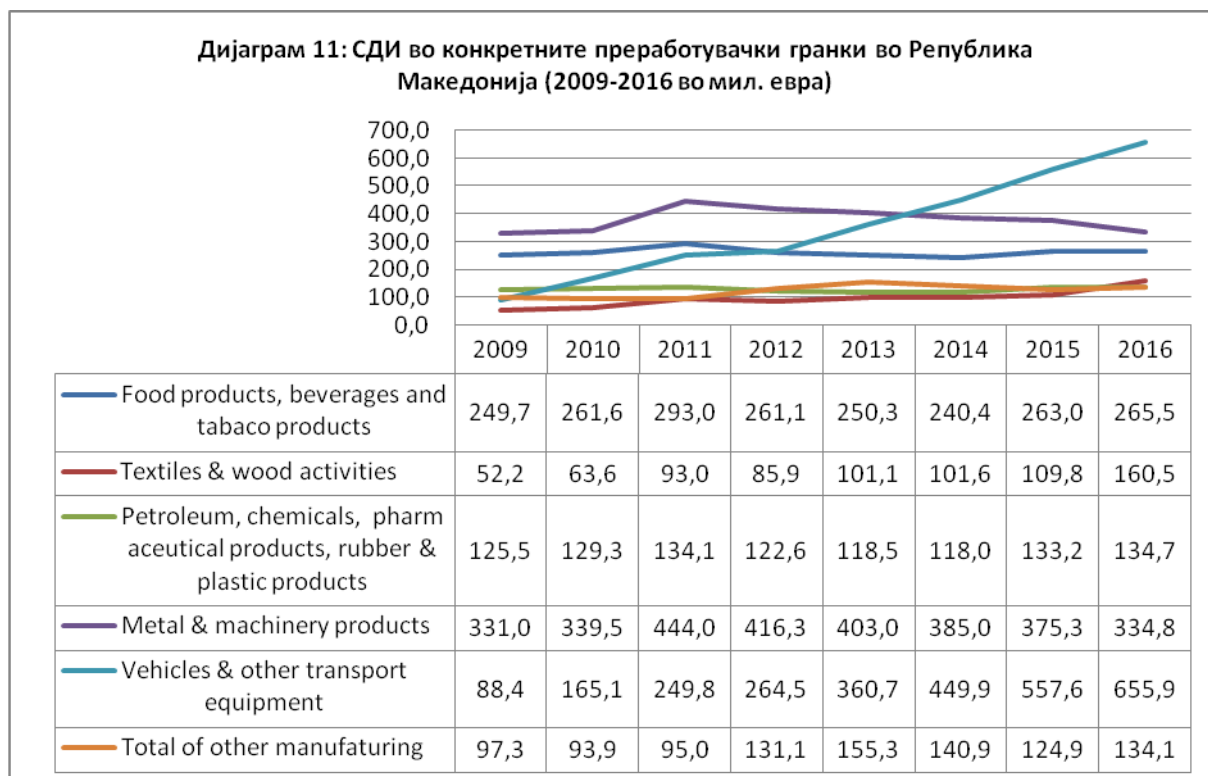
Истата анализа, покажува дека во структурата на извозот доминираат (71,3%) претпријатијата кои ги извезуваат своите стоки на пазарот на ЕУ и дека индустрискиот сектор има најголем удел од бројот на претпријатија (44,4%) и генерираната вредност (90,1%). ЕУ, исто така, се истакнува како најатрактивен пазар и за увоз. Во структурата на вредноста, претпријатијата од секторот Индустрија кои увезуваат од пазарот на ЕУ имале најголемо учество од 54,6%. Овие наоди покажуваат дека акцентот на политиката треба да биде на пазарот на ЕУ, како и на соседните земји.

3.4.6 СДИ приливи во индустријата

Македонската економија има корист од Странските директни инвестиции (СДИ) и стана препознатлива како дестинација за преработувачката индустрија, особено производството на автомобилски делови и производство на облека. Таа, исто така, имаше силна извозна ориентираност. Ова создава здрава основа за надградба врз темелите на производството. Ова е неопходно, не само поради тоа што преработувачката индустрија сè уште учествува само со 5% од претпријатијата во земјата (СБ, 2016, Зајакнување на конкурентноста, странските инвестиции и извозот во Македонија). Дијаграмот подолу покажува дека вкупните нивоа на СДИ од 2009 година се опоравиле од ефектите од економската криза и одат кон нагорен тренд. Учесството на преработувачката индустрија во вкупните СДИ претставува околу една третина и бележи тренд на раст.

Во рамките на целокупната преработувачка индустрија, додека повеќето потсектори имале скромен раст, секторот на возила и останат транспорт имал рапиден раст скоро цела деценија.

Промените во структурата на извозот со текот на времето, исто така, може да соодветствува со нивото на СДИ. Оваа поврзаност може да се види од Табела А5, особено во секторот Метали, по што следат Текстил и Рударство. Во текот на 2009-2015 година, странскиот капитал главно се вложуваше во прехранбената индустрија и

моторните возила, приколки и полуприколки, каде што може да се очекува придонес кон поголема диверзификација на извозот, но до 2015 година производите од овие потсектори не беа најзастапени во извоз. Податоците од периодот 2009-2015 не можат со сигурност да ја потврдат поврзаноста на СДИ и извозниот капацитет на економијата.

Разгледувајќи ги приливите од СДИ во периодот 2006-2008 година, доаѓаме до заклучок дека само два индустриски потсектори покажуваат силна поврзаност со извозните перформанси, имено, секторите за Метали и Рударство. Странските инвестиции во Рафинирани нафтени производи беа акумулирани во годините пред 2008 година и значително придонесуваа во извозот до 2012 година, што резултираше со висока просечна вредност во десетгодишниот период.

Најважна детерминанта на извозот е странската побарувачка, во комбинација со способноста и капацитетите на земјата да ги задоволи со производи кои ги исполнуваат бараните меѓународни стандарди. Странската побарувачка е исто така релевантен инпут кој треба да се разгледа во однос на специјализацијата на секторот, имајќи ги предвид постојните ресурси и капацитети на земјата за задоволување на таквата побарувачка. Во таа смисла, дополнителната компонента што треба да се анализира е побарувачката од најважните странски пазари, што во случајот на Македонија е пазарот на ЕУ.

Општо е прифатено дека СДИ поттикнуваат економски раст и поголем извоз преку зголемување на вработеноста, продуктивноста и технолошкиот напредок, особено во земјите во развој, но односот помеѓу СДИ, извозот и економскиот раст не е јасен. Студиите за долгорочните односи помеѓу овие варијабли даваат контрадикторни резултати, но, генерално, не се забележува значителен однос со трендот од извоз до СДИ и од СДИ до БДП.

Понатаму, СДИ во Република Македонија се базирани на погодностите за инвестирање и создавањето Технолошки индустриски развојни зони (ТИРЗ), како и брендирањето / промоцијата, но и напорите за подобрување на деловното окружување. Владата им додели 225 милиони евра инвестициски стимулации на 25 странски инвеститори кои вработуваат вкупно 20.000 работници (2016). И покрај тоа што придобивките од СДИ се значајни во однос на отворањето на нови работни места, интеграцијата во регионалните и глобалните вредносни синџири и зголемената софистицираност на извозот, сепак доказите укажуваат на тоа дека СДИ во Република Македонија создале само ограничени напредни врски со домашните фирми и создале "енклави" со високопродуктивни и интегрирани фирми во рамките на ТИРЗ. На пример, набавките од страна на странските инвеститори од домашни фирми изнесуваа 48 милиони евра (крајот на 2016 година) или само 1% од годишниот извоз. Многу странски инвеститори избрале да постават релативно ниски вредносни, работно-интензивни активности, а некои активности имаат и тесна основа на снабдување и нудат ограничени можности за зголемени врски со домашните фирми, како што е монтажата на авто делови од увезени компоненти (Светска банка, 2018, Искористување на потенцијалот за посветла иднина: Системски концепт за дијагностицирање на земјата).

Горенаведеното сугерира на потреба од зајакнување на врските помеѓу компаниите во ТИРЗ и домашната економија. Понатаму, транспарентна стратегија за инвестирање фокусирана на изедначување на средината за сите фирми може да биде поефикасна во привлекувањето СДИ и зголемувањето на домашните инвестиции. Даночните олеснувања генерално не се најголем фактор за инвеститорите во донесувањето одлуки за локацијата; наместо тоа, инвеститорите често ја избираат Македонија поради нејзините ниски цени и нејзината близина со пазарите на ЕУ. Стимулациите се само еден фактор од многуте, вклучувајќи ги и трошоците за работна сила,

оперативните трошоци, трошоците за трговија и транспорт и согледаниот квалитет на владеењето на правото. Покрај третманот на државата, кој не прави разлика помеѓу домашните и странските инвеститори, постои доказ дека државната помош за фирмите треба да биде потранспарентна (Светска банка, 2018).

3.4.7 Преработувачка индустрија: Македонија во споредба со светот

Организацијата за индустриски развој на Обединетите нации (UNIDO) го објавува Индексот на индустриска конкурентност (CIP) за мерење на индустрискиот развој на земјите, како што е прикажано во Рамката подолу. Во Табелата А6 е прикажана Македонија во споредба со светот.

Вох 7: Рамка 7: Индекс на индустриски перформанси (CIP) на UNIDO

Индексот (CIP) се состои од шест варијабли кои претставуваат три различни димензии.

Првата димензија го опишува *капацитетот на земјата за производство и извоз* и има две варијабли:

- додадена вредност на производството по глава на жител (ДВП по глава на жител), која ја одразува додадената вредност;
- Производствен извоз по глава на жител (ПИ по глава на жител), кој дава информации за извозот на произведените стоки.

Втората димензија се однесува на *технологијата* и има две варијабли:

- Учество на додадена вредност на производството во БДП, која дава информации за капацитетот на една земја да трансформира стоки;
- Учество на додадена вредност на средната и високата технологија во вкупната додадена вредност на производството, која дава информации за технолошкиот напредок на производството на земјата.

Третата димензија го разгледува *влијанието на земјите во вкупното светско производство* и има две варијабли:

- Учество на извозот на преработувачката во вкупниот извоз на стоки, кој дава информации за учеството на производствените производи во вкупниот извоз;
- Учеството на средниот и високо технолошкиот извоз во вкупниот извоз на стоки, кој дава информации за сложеноста на извезените производи.

Додадената вредност на производството (ДВП) по глава на жител дава увид во индустрискиот потенцијал на економијата, бидејќи преработувачката индустрија не само што произведува основни артикли за домашна потрошувачка и извоз, туку и обезбедува нови технологии за другите сектори на економијата. Врз основа на Извештајот за развој на UNIDO (2016), во 2013 година, доминантни глобални преработувачки индустрии биле Храна и пијалаци (12,0%), Хемикалии и хемиски производи (11,7%) и Машинерија и опрема (8,5%). Помеѓу 2000 и 2013 година, осум преработувачки сектори забележале зголемување на нивниот удел во ДВП на светско ниво, од комбинирани 39,7% на 46,6%. Значителни зголемувања се забележани во Производството на радио, телевизиска и комуникациска опрема; Основни метали, Хемикалии и хемиски производи и Моторни возила, приколки и полуприколки. Намалувања се забележани во 14 сектори од преработувачката индустрија од комбинирани 60,3% во 2000 година на 53,4% во 2013 година, вклучувајќи ги и традиционалните индустрии како што се Текстил, Облека, Крзно и Производи од дрво и хартија и Печатење. Производството на конструирани производи од метал и машинерија и опрема, исто така, искусиле намалување на уделот во преработувачката структура. Ова може да има потенцијални долгорочни импликации врз политиката.

Извоз на преработувачка индустрија по глава на жител ја опфаќа способноста на една земја конкурентно да произведува стоки и да држи чекор со технолошките промени.

Податоците за извоз од преработувачка индустрија укажуваат на меѓународната ефикасност, и ги откриваат структурните трендови. Но, податоците за големите економии се пристрасни поради големата внатрешна побарувачка и стимулациите кон домашните пазари. Додадената вредност на производството по глава на жител во земјата полека се зголемила во текот на 2005-2014; на крајот на 2014 година, само Босна и Херцеговина и Молдавија имале пониска ДВП по глава на жител. Попозитивна е ситуацијата со извозот на преработувачката индустрија по глава на жител, што значително се подобрил со текот на времето, што значи дека позицијата на земјата е помеѓу земјите со среден приход, а подобра отколку во Србија, Турција или Русија.

Уделот на средните и високо технолошките индустрии во ДВП на земјата ја доловува технолошката комплексност на преработувачката индустрија. Економскиот развој генерално подразбира структурна транзиција од активности базирани на ресурси и нискотехнолошки активности до средни и високотехнолошки активности. Колку се покомплексни производствените структури на една земја, толку се поголеми и можностите за учење и технолошките иновации на секторско и меѓу секторско ниво. Средните и високо технолошките преработувачи додаваат поголема вредност од ниско технолошките преработувачи и значително придонесуваат за ДВП.

Промената во преработувачката структура е најизразена во промената на индустријата кон покомплексни технолошки производи. Уделот на средните и високо технолошките индустрии во ДВП не само што е мал, туку е и најнизок во споредба со нивото во другите земји со среден приход, како што е Украина. Исто така, нивото на овој индикатор во текот на десетгодишниот период покажува дека технолошката комплексност на македонските производи не е значително подобрена. Уделот на средно и високотехнолошки производствени извози во вкупниот извоз на преработувачката индустрија, покажува многу подобри индикатори кои укажуваат на тоа дека извозната структура е составена од пософистицирани производи во споредба со другите земји со среден приход во Европа, што ја води земјата до втората позиција со удел од 55% во 2014 година, по Романија (56%).

Врз основа на овие индикатори, вреди да се испитаат уште два сложени индикатори:

- Квалитет на индустрискиот извоз: просекот на следните два подиндикатори¹:
 - Уделот на средниот и високотехнолошкиот извоз на преработувачката индустрија во вкупниот извоз на преработувачката индустрија (СВТИуд), кој ја покажува тежината на технолошката комплексност на извозот;
 - Уделот на производниот извоз во вкупниот извоз (ПИуд), кој ја покажува тежината на производството во извозната активност.
- Интензитетот на индустријализација (ИНДинт): просекот на следните два подиндикатори²:
 - Уделот на средната и високо технолошката додадена вредност на производството во вкупното производство, кој ја покажува технолошката комплексност на производството;
 - Уделот на ДВП во БДП (ДВПуд) кој ја покажува тежината на производството во економијата.

¹ Индикаторот за квалитет на извозот се стреми да долови што извезуваат земјите, но не и како и до кој степен тие придонесуваат за производство на извезената стока. Недостатокот на адекватно определена технолошка класификација на извезените стоки го влошува овој проблем.

² Создавањето на овој сложен индикатор соодветствува со потребата да се долови придонесот на преработувачката индустрија во вкупното производство, како и технолошката комплексност на производствените индустрии. Меѓутоа, овој сложен индикатор не ги опфаќа понекогаш многу значајните технолошки разлики во секоја технолошка категорија.

Спротивно на претходниот индекс, и покрај подобрувањата во текот на набљудуваниот период, индексот на интензитетот на индустријализацијата на земјата (0,25 во 2014 година) бил меѓу најниските во групата земји со средни приходи, а малку повисок од оној на Молдавија. Со оглед на неговиот фокус на индустриската конкурентност и структурните економски варијабли, индексот на конкурентни индустриски перформанси (CIP) ги рангира земјите кои имаат тенденција да останат релативно стабилни во кратки временски периоди. Причината за ова е дека процесите на технолошко учење се кумулативни и потребно е време да се развијат. Како резултат на тоа, вредноста на CIP за Македонија е подобрена за само 0,01 за време на десетгодишниот период. И покрај ова мало подобрување, вкупното рангирање на CIP за Македонија опадна за 9 позиции (од 81 до 92) во истиот период.

Преработувачката индустрија е сè уште најважниот двигател на технолошкиот напредок во економиите. Поврзано со тоа, во истиот период, уделот на средно и високо технолошкиот извоз на преработувачката индустрија во вкупниот извоз на преработувачка на земјата се зголемил од 20% на 55%.

Во споредба со другите европски земји кои припаѓаат на групата европски земји со среден приход, Македонија има подобра CIP позиција од само две други земји, односно Молдавија и Босна и Херцеговина, но и значително пониска од земјите како што е Турција. Поради малата популација, извозот на преработувачката по глава на жител е значително повисок отколку во многу други европски земји, но ова не е случај со производствената додадена вредност по глава на жител. Земјата е втора (по Романија) меѓу земјите со среден приход со највисок среден и високотехнолошки производствен извозен удел во вкупниот извоз (55%). Како резултат на тоа, уделот на средните и високотехнолошките активности во извоз на преработувачката индустрија изнесува 0,59. Исто така, Македонија е земја со најголем удел на извоз на преработувачка индустрија (92%), и има удел во извозот на преработувачката индустрија во вкупниот извозен индекс од 0,94 меѓу селектираните земји.

Во споредба со останатите земји од Табелата А6, Македонија има највисок индекс на квалитет за индустрискиот извоз (0,77), но најнизок удел на ДВП во индексот на БДП (0,32). Сите овие индикатори укажуваат на тоа дека таа има многу подобри перформанси за извоз на преработувачка индустрија отколку перформансите на додадена вредност. Покрај тоа, во случаи кога се дијагностицира голема разлика помеѓу индустрискиот капацитет на земјата и нејзиниот капацитет на извоз на преработувачка индустрија во корист на вториот, може да се побара истражување за тоа како може да се добие повеќе додадена вредност во земјата. Во случаи кога погоре споменатите индикатори покажуваат дека извозниот капацитет во голема мера го надминува производствениот капацитетот, тоа може да укажува на ниска додадена вредност на локално ниво во производните активности, на пример, бидејќи индустријата во земјата главно е ангажирана во дејностите каде се врши склопување. Од гледна точка на политиката, ова може да бара интервенција од индустриската политика која ја поттикнува индустријализацијата и производството на средни и високо технолошки производи што го зголемуваат уделот на софистицирани производи со додадена вредност.

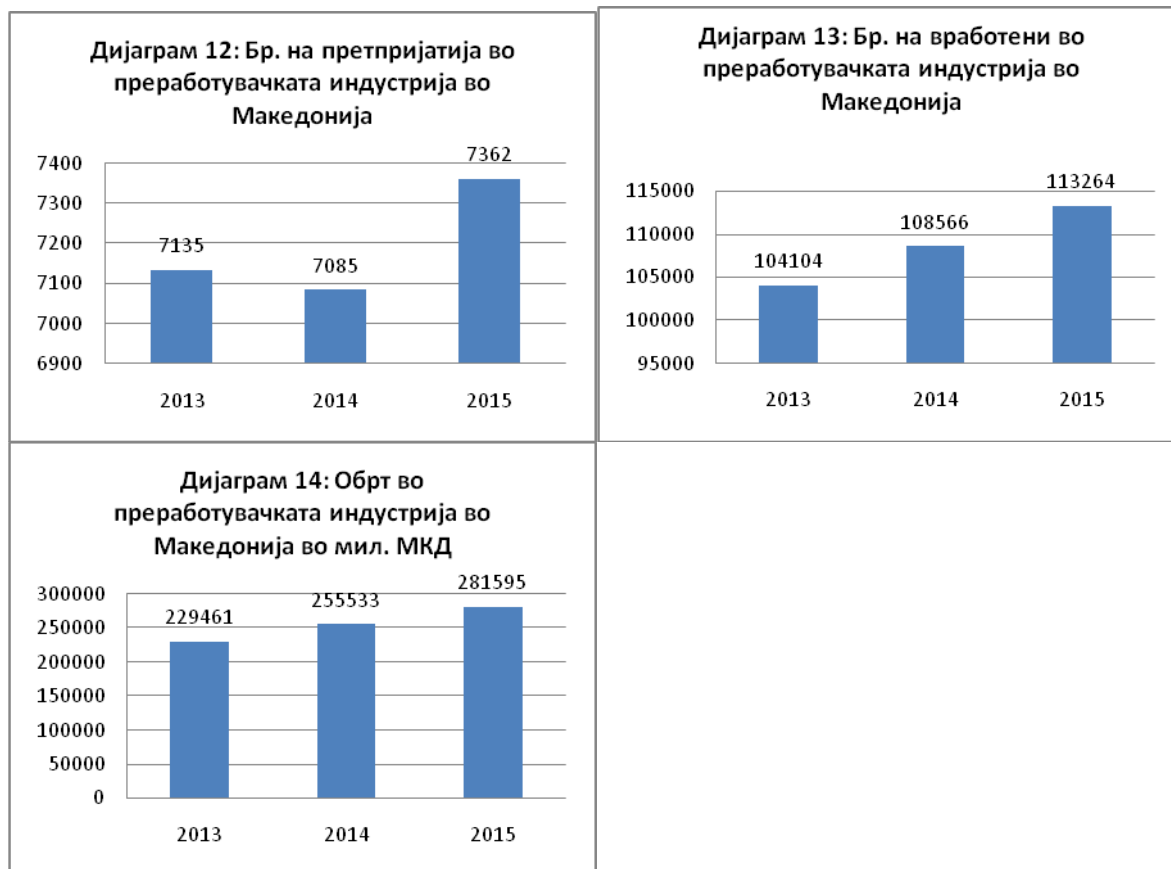
3.5 Претпријатијата и преработувачката индустрија

Важно е, исто така, да се испита и структурата на преработувачките претпријатија во земјата.

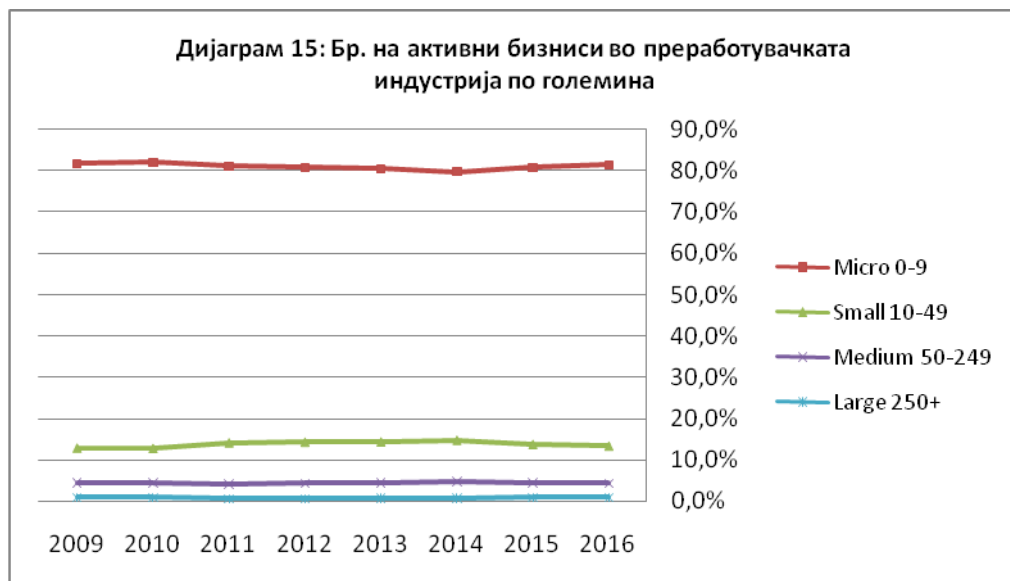
Табелата А9 од Анексот ги прикажува последните трендови во однос на претпријатијата, вработените и обртот. Забележана е растечка тенденција во

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

преработувачката индустрија во сите разгледани индикатори, со исклучок на бројот на претпријатија, кои се намалиле помеѓу 2013 и 2014 година. Генерално, бројот на преработувачки претпријатија, вработени и обрт се зголемува, како што е прикажано на Дијаграмите подолу.

Сепак, следниот дијаграм укажува на фактот дека производствените претпријатија според големината во најголем дел, околу 80% се микро претпријатија, 13% се мали, 4% се средни и помалку од 1% се големи. Ова укажува дека акцентот на политиката треба особено да се насочи кон малите и средните категории, во согласност со пристапот за насочување на ограничените државни средства и капацитети.

Табелата A9 од Анексот покажува дека производството на прехранбени производи, заедно со производство на производи од метали производство на облека, се потсектори со значителен број вработени, претпријатија и обрт во 2015 година. Прехранбената индустрија има најголем број претпријатија и обрт во 2015 година, додека производството на облека е потсектор со најголем број вработени.

Табелата A10 од Анексот ја прикажува состојбата во однос на надворешната трговија. Производството на Пијалаци и Тутун беа единствените два сектори во 2014-2015 година со поголем број претпријатија ангажирани во извозот колку во увоз. Меѓутоа, Производството на други неметални минерални производи, Производството на моторни возила, приколки и полуприколки, и Производството на облека се сектори со најголем извоз во истиот период и извоз поголем од увоз.

Последната табела (A11 од Анексот) се фокусира на обемот на увозот и извозот. Треба да се напомене дека облеката, секторот на основни метали, индустријата за машинерија и опрема и хемиските производи се потсектори на преработувачката индустрија со значителен извоз за време на набљудуваниот период. Исклучок е секторот на основни метали, кој увезува повеќе отколку што извезува.

3.6 SWOT анализа: преработувачка индустрија

Врз основа на претходната анализа, во Табелата подолу е даден синтетизиран преглед на предностите, слабостите, можностите и заканите кои во моментот се присутни во Република Македонија во однос на индустријата воопшто и конкретно на производството.

Да заклучиме, анализата претставена во ова поглавје се фокусираше на преработувачката индустрија како главна ориентација на идната индустриска стратегија. Во неа беше направен преглед на глобалните трендови и проблеми во преработувачката индустрија, како и на улогата што треба да ја играат КЕТ. Таа ја претстави регионалната перспектива на Западен Балкан во однос на индустриските прашања, како и заканата од континуирана деиндустријализација, истовремено препознавајќи ги позитивните трендови кои земјата ги доживеа во однос на СДИ во преработувачката индустрија. Во поглавјето беше дадена анализа на достапните национални статистики, како што се бруто производството, извозот, СДИ, додадената

вредност, продуктивноста итн., со потсекторска анализа на преработувачката индустрија, заклучувајќи со позицијата на земјата во однос на меѓународните споредби и преработувачката структура на претпријатијата. На крајот е дадена СВОТ анализа врз основа на претходната анализа. Ова го отвора патот за главното поглавје, кое се фокусира на визијата, стратешките цели и таргети, вклучувајќи ги и мерките што ќе бидат спроведени во иднина.

Табела 2: Преработувачка индустрија: Предности, слабости, можности и закани

Предности	Слабости
• Традиција и знаење во полето на производството • Силна традиција во секторите за прехрана, текстил, хемикалии и метали • Флексибилност на производството, серии по мерка и мали серии • Добар квалитет на производите и услугите во однос на цената • Подобрување на деловната средина (Дуинг бизнис на СБ) • Даночен режим поволен за претпријатијата • Спогодба за стабилизација и асоцијација со ЕУ и статус на земја-кандидат за членство во ЕУ • Членка на Светската трговска организација • Договор за слободна трговија во Централна Европа (ЦЕФТА) и други Договори за слободна трговија • Поволна географска положба/близина до ЕУ • Добра поврзаност на патниот транспорт (Е75) • Деценија на интензивен маркетинг за СДИ • Осум активни ТРИЗ и повеќе во план • Добар стандард на образованост и техничка писменост • Достапност на финансиска поддршка од ЕУ/донатори за индустријата • Атрактивен и добро финансиран пакет за државна помош	• Во моментот цената е главниот двигател на конкурентноста • Зависност на извозот од сировини и променливи цени • Многу голема зависност од 7 извозни производи (67%) • Висок удел на основни и нискотехнолошки производи • Застарени технологии во производниот процес • Релативно ниски трошоци за јавни и приватни истражувања и развој (И&Р) • Недоволно развиени способности за И&Р и иновации • Незадоволителни врски помеѓу индустријата / СДИ и МСП / другите сектори во економијата • Незадоволителни врски помеѓу МСП / индустриските сектори и научно-истражувачките институции • Голем број МСП со низок апсорбирачки капацитет за прифаќање иновации и трансфер на технологија • Фокусот на иновациите е на проширување на производите и услугите наместо на зголемување на квалитетот или пазарниот удел • Ограничен развој на кластерите и ланецот на вредности • Ниско ниво на ангажираност во зеленото производство • Недоволно развиена патна и железничка инфраструктура • Малку специјализирани финансиски инструменти / ризичен капитал • Релативно слаб образовен систем
Можности	Закани
• Препознавање на земјата и релативно висок прилив на СДИ • Меѓународно позиционирање во производствените сектори • Растечка и добро воспоставена мрежа на ТИРЗ • Мрежа на економски советници во многу земји • Интеграција во ЕУ и користење на претпристапните инструменти за индустриски развој (на пр., Хоризонт 2020, ИПА)	• Релативно нестабилна политичка средина • Бавен процес на пристапување кон ЕУ/НАТО • Бавен процес за структурна реформа • Бавно усогласување на образовниот систем со пазарот на труд • Низок административен капацитет за апсорпција на фондовите на ЕУ • Ниско ниво на јавни и приватни инвестиции во И&Р, иновациите и производството

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

• Нови индустриски ориентираны програми и стимулации • Развој на средни и високо технолошки потсектори / производи / услуги со повисока додадена вредност • Можност за поддршка на извозот / интернационализацијата • Можност за фокусирање на производи со повисока додадена вредност • Можност за развој на јавно-приватни партнерства • Можност за подобра искористеност на правата од интелектуална сопственост • Можност за воведување нови производни технологии • Можност за развој на финансиски можности за пристап до капитал за средните и високо технолошките сектори • Можност за ангажирање во зелена индустрија / производство • Можност за развој на ланецот на вредности/ кластерите/акцелераторите • Зголемен институционален капацитет за поддршка на И&Р, иновациите и трансферот на технологии • Зголемена примена на нормите и стандардите на ЕУ • Широка дијаспора, многумина со врски во земјата • Предности на климата и почвата	• Неповрзаност помеѓу образовниот систем / системот за стручно образование и обука и потребите на пазарот • Тековна миграција на квалификувана работна сила • Ниска координација на политиките, стратегиите, фондовите итн. • Чести измени во законодавството и даночниот систем • Соседните земји со пониски трошоци за работна сила претставуваат закана за текстилниот и другите производствени потсектори • Недостаток на посилна поддршка за МСП / индустријата / извозот, цела деценија
--	--

4. Индустриска стратегија

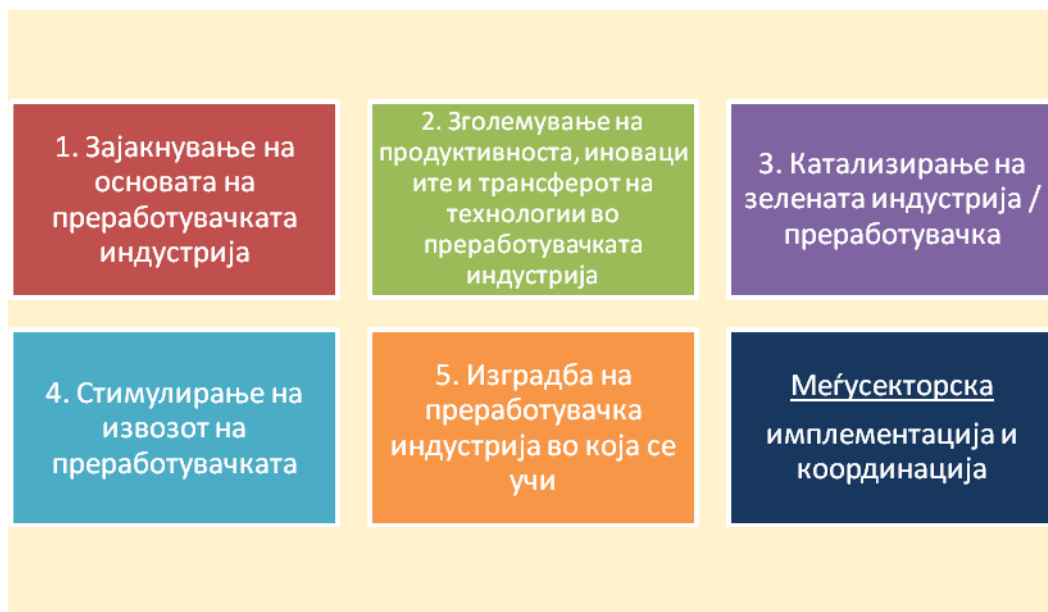
Претходната анализа ја претстави состојбата во однос на индустриската политика и причините зошто фокусот на стратегијата е ставен на поддршка на преработувачката индустрија. Постојат силни причини за таквата политика, а претходното поглавје заврши со СВОТ анализа на преработувачката индустрија. Ова поглавје ја носи стратегијата на едно повисоко ниво. Во него се утврдува целокупната визија, таргетите што треба да се постигнат во врска со визијата, петте главни стратешки цели, како и меѓусекторската стратешка цел. Фокусот е ставен на утврдување на мерките кои ќе бидат предмет на фокусирање во текот на имплементацијата, како и образложението за фокусирање на тие мерки. Лекциите од претходната индустриска политика го вклучуваат фактот, дека земјата има ограничени државни средства за поддршка на стратегијата, има ограничени институционални и други капацитети и затоа целта треба да биде постигнување фокусиран број на остварливи мерки во рамките на секоја од стратешките цели. Во целина, стратегијата идентификува таргети, пет стратешки цели и 38 мерки, како и меѓусекторска стратешка цел со дополнителни 6 мерки. Сите мерки кои треба да се имплементираат во периодот 2008-2020 се утврдени во релевантниот Акционен план, кој е претставен во Анексот Б и ги вклучува роковите, одговорностите, клучните показателни успех и слично. Во последното поглавје од стратегијата се претставени уредувањата во однос на спроведувањето, како што се алатките за координација, дијалог, финансирање, мониторинг, известување и евалуација.

4.1 Визија

„Унапредување на **индустријализацијата** преку стимулирање на растот и развојот на **преработувачката индустрија** со цел зголемување на **продуктивноста**, создавање **нови работни места**, зголемување на **приходите** и зајакнување на **човечкиот капитал**, истовремено решавајќи ги предизвиците на **циркуларната економија**.“

4.2 Стратегиски цели

Визијата треба да се постигне преку фокусирање на петте Стратешки цели, вклучувајќи и меѓусекторска цел која покрива хоризонтални прашања како што се координација, консултации, известување, мониторинг и евалуација, кои се од суштинско значење за ефективна имплементација.

4.3 Таргети

Таргетите се основа за идните мониторинг и евалуација (M&E) на влијанието на стратегијата. За таргетите да бидат значајни, тие мора да бидат усогласени со визијата и стратешките цели. Тие, идеално, би требале да бидат "СМАРТ" (односно, конкретни, мерливи, активни, реални и временски одредени). Конкретноста се однесува на меѓусебната поврзаност помеѓу високо поставената визија и стратешките цели, а мерките/активностите се оние кои се потребни за нивно постигнување. Мерливи и активни се однесува на конкретни параметри, бидејќи посакуваниот исход мора да има збир на дефинирани мерења. Мерењата имаат за цел да ги проценат подобрувањата во индустријата и во преработувачката индустрија и можат да се квантифицираат во однос на основната состојба на почетокот и крајот на стратегијата. Тие, исто така, мора да бидат реални; иако државите обично сакаат да постават предизвик, тоа мора да се избалансира со она што е можно да се постигне, инаку имплементаторите може да се откажат. На крајот, секој таргет бара краен временски рок за да се задржи фокусот на имплементацијата.

Постигнувањето или непостигнувањето на визијата на стратегијата треба да се процени во однос на општите и во однос на конкретните таргети наведени подолу.

Општи таргети:

Индикатор	Основа	Таргет за 2027 год.
1. Зголемена преработувачка како % на БДП	12,2% во 2016	14%
2. Зголемена индустриска конкурентност ГИК ³	Ранг 56; Скала 4,39; во 2015	Ранг 50
3. Глобален индекс на конкурентност ⁴	Ранг 81/144 Резултат 0,026; во 2016	Ранг 73
4. Зголемена вредност на преработувачката	4.452 мил. евра во 2015	10.000 мил. евра
5. Зголемен извоз на преработените стоки	4 мил. евра извоз во 2017	84.000 мил. евра

³ Рангирање според Глобалниот индекс на конкурентност 2016-2017

⁴ http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

6. Зголемена додадена вредност на преработувачката (ДВП)	1.067 мил. евра во 2015	2.000 мил. евра
--	-------------------------	-----------------

Таргети на стратешките цели:

1. Зајакнување на темелите на преработувачката индустрија:

Индикатор	Основа	Таргет за 2027 год.
1.1 Зголемен бројот на претпријатија во преработувачката индустрија	7. 967 во 2016	9.000
1.2 Зголемен бројот на вработени во преработувачката индустрија	137.615 во 2016	155.000
1.3 Зголемен обртот во преработувачката индустрија	4.738 мил. евра во 2016	8.000 мил. евра
1.4 Зголемен % на БДП на преработувачката индустрија во вкупниот БДП	12.2% во 2016	14%
1.5 СДИ во преработувачката индустрија ⁵	1.685,6 мил. евра во 2016	3.000 мил. евра

2. Зголемување на продуктивноста, иновациите и трансферот на технологии во преработувачката индустрија:

Индикатор	Основа	Таргет за 2027 год.
2.1 Зголемена продуктивност во преработувачката индустрија по вработен	8.620 евра во 2016	12.000 евра
2.2 Глобален индекс на иновации ⁶	Вредност 35.4; Ранг 61/127	Ранг 55
2.3 Европска табела за иновации ⁷ Краток преглед на индексот на иновации – МК во однос на ЕУ	44,2 во 2016	Ранг 60
2.4 Цврсто ниво за технолошка апсорпција WEF ⁸	Вредност 4.2; ранг 105/139 во 2016	Ранг 95
2.5 Зголемена средна и висока технологија на ДВП во вкупната додадена вредност ⁹	0.15 во 2015	0.25

3. Катализирање на зелената индустрија и зелената преработувачка:

Индикатор	Основа	Таргет за 2027 год.
3.1 Зелена регулатива	Нема зелена регулатива усогласена со онаа на ЕУ	Зелена регулатива потполно усогласена со ЕУ
3.2 Мониторинг систем за индустриско загадување	Нема мониторинг систем за загадување	Воспоставен и функционален мониторинг систем за индустриско загадување
3.3 Регистар на претпријатија со воведени ISO системи	Нема евиденција на воведени ISO системи	Воспоставен и функционален регистар на претпријатија со воведени еко-системи, како 50501, 14001, 14064, 14069, 14044 и други.
3.4 Број на претпријатија со дозволи за Интегрирано спречување и контрола на	Нема претпријатија со дозволи за Интегрирано спречување и	Добиени дозволи за Интегрирано спречување и

⁵ Директни инвестиции во Р. Македонија – по дејности, 31 декември 2016 г. - НБРМ

⁶ <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report#>

⁷ https://www.rvo.nl/sites/default/files/2017/06/European_Innovation_Scoreboard_2017.pdf

⁸ http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf - page 131

⁹ <http://stat.unido.org/database/CIP%202017>

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

загадувањето	контрола на загадувањето	контрола на загадувањето од сите големи и средни производствени претпријатија во земјата
3.5 Зелени индустриски зони (ЗИЗ) Лесни производствени зони (ЛПЗ)	Нема зелени индустриски зони во 2018 год. 3 Лесни производствени зони во 2018 год.	ЗИЗ – 5 ЛПЗ - 10

4. Стимулирање на извозот на преработувачката:

Индикатор	Основа		Таргет за 2027 год.	
4.1 Зголемена вкупната извозна вредност на преработувачката	4.472 мил. евра во 2017		8.000 мил. евра	
4.2 Зголемен % на извозот на преработувачката во вкупниот извоз	89,3% во 2017		92%	
4.3 Средно и високо технолошка преработувачка	0.59 во 2015		0.65	
4.4 Подобрена структура на извозот според широките економски категории ¹⁰	Репроматеријали	58,50%	Репроматеријали	30%
	Стока за широка потрошувачка	26,80%	Стока за широка потрошувачка	50%

5. Изградба на преработувачка индустрија во која се учи:

Индикатор	Основа	Таргет за 2027 год.
5.1 Просечна бруто плата по вработен во преработувачката индустрија	489 евра во 2017/Декември	750 евра
5.2 Бруто домашен трошок за И&Р (GERD) ¹¹ како процент на БДП	0.4% во 2015	3%
5.3 Трошок на претпријатијата за И&Р - Business Expenditure on R&D (BERD)	9.8 мил. евра во 2016	25 мил. евра

Како што беше претходно разгледано во Делот 2.2, постојат различни стратегиски документи кои ја покриваат индустриската политика во една или друга форма (на пример, за конкурентност, иновации, МСП итн.), но ниеден не се фокусира на преработувачката индустрија сам по себе, освен овој документ. Понатаму, за оваа стратегија да постигне поголем успех од претходно, мора да биде реална за имплементација во рамките на постојните институционални и други капацитети, како и достапните средства. На крајот, оваа стратегија не започна од празен лист хартија; мерките претставени подолу се водени од различни фактори, вклучувајќи ја и севкупната рамка за политики на Владата (особено Планот за економски раст), тековните стратегии (на пр. за конкурентност, иновации и сл.), тековните и планираните активности на Министерството за економија (Програмата за конкурентност која ја опфаќа индустријата, МСП и кластерите), програмите за финансирање на ЕУ и др. Затоа, акцентот не е едноставно ставен за воспоставување на нова политика и сет на мерки за поддршка на преработувачката индустрија, туку, исто така, и за "поттикнување" на тековните програми и други активности за подобро да служат на развојот и растот на она што е идентификувано како најбитен сектор во економијата во однос на нејзиниот иден економски просперитет, односно на преработувачката индустрија.

¹⁰ <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/PDFSG2016/13-NadvorTrg-ForeignTrade.pdf>

¹¹ <http://uis.unesco.org/en/country/mk?theme=science-technology-and-innovation>

Стратегиска цел 1 - Зајакнување на темелите на преработувачката индустрија

Веќе постои добра основа за поддршка на преработувачката индустрија во земјата, а постигнат е и успех во привлекувањето СДИ од областа на производството, како и во развојот на индустриските зони. Сепак, постои потреба за зајакнување на постоечката преработувачка основа, истовремено развивајќи нови насоки, како што е развојот на синџирот на вредности. Постојат осум главни начини со кои преработувачката индустрија може понатаму да се развива и поддржува во следната фаза на имплементација, имено: утврдување на преработувачки потсектор со најголем потенцијал за таргетирање (паметна специјализација), максимизирање на влијанието на Планот за економски раст преку мониторинг и евалуација, развивање на поконзистентен фокус на преработувачката индустрија преку промоција на СДИ, стимулирање на домашните и странските директни инвестиции, понатамошно развивање на мрежата на технолошки индустриски развојни зони (ТИРЗ), зајакнување на преработувачките кластери, воспоставување на синџири на вредност во преработувачката индустрија и создавање основа за финансирање на ризичен капитал / мезанин финансирање. Постојат соодветни алатки кои се поврзуваат со нив, како што се бизнис инкубаторите, акцелераторите итн., кои се развиваат преку други иницијативи, како што се стратегиите за МСП и иновации.

Мерка 1.1: Идентификување и таргетирање на поддршката на приоритетните потсектори во преработувачката индустрија, преку паметна специјализација.

Образложение: оваа стратегија е фокусирана на преработувачката индустрија. Меѓутоа, со тек на време, важно е да се развие подетално таргетирање на активностите за фокусот да биде на секторите и активностите со повисока додадена вредност, за да ѝ се овозможи на земјата да се надогради на единствените можности и компаративните предности кои постојат во земјата. Присуството на овие сектори и активности е она што може да обезбеди раст на продуктивноста и да изгради надворешна конкурентност, имајќи предвид дека, иако овие активности се во преработувачката индустрија, тие сепак може да содржат карактеристики на услуги, како што се ИКТ. Државата е во процес на развивање на национални стратегија за паметна специјализација. Во овој контекст, постои итна потреба од идентификување на потсектори во преработувачката индустрија кои нудат најголем тековен и растечки потенцијал за генерирање позиции, придобивки од продуктивноста, извозен потенцијал и сл. Ова ќе им овозможи на фондовите и на капацитетите подобро да бидат насочени кон иднината, врз основа на принципот на паметна специјализација (види Дел 2.1.1 погоре). Оваа мерка вклучува квантитативни (анкети, национални и меѓународни статистики) и квалитативни (на пример, фокус групи со релевантни претпријатија и деловни здруженија) анализи, како и консултации со засегнатите страни од бизнис секторот за да се идентификуваат потсекторите во преработувачката индустрија кои треба да се промовираат, како и да се насочат идните активности на политиката, вклучително и распоредување на поддршката и ресурсите на потсекторско ниво.

Мерка 1.2: Максимизирање на капацитетот на Планот за економски раст (ПЕР) за да биде ефективен.

Образложение: како што е подетално објаснето во Дел 2.3, новиот План за економски раст (ПЕР) ќе има годишен буџет од 30 милиони евра. (150 милиони евра за пет години) и претставува сеопфатна рамка за идната политика за конкурентност, со фокус на индустриското/преработувачкото производство. Програмата се состои од два главни типа на иницијативи. Прво, програми за сите претпријатија:

- Поддршка за креирање нови работни места (иницијатива за пазарот на трудот опфатена во Стратегијата за вработување)

- Воспоставување и унапредување на соработката со македонските добавувачи (Мерка 2.4);
- Воспоставување на одделенија за технолошки развој и истражување (Мерка 5.2);
- Инвестициски проекти од значителен економски интерес за Р. Македонија (Мерка 1.4);
- Зголемување на капитални инвестиции и приходи (Мерка 1.4);
- Стекнување на компании кои се соочуваат со тешкотии (Мерка 1.4);
- Компании кои ја зголемуваат нивната конкурентност на нови пазари (Мерка 4.4);
- Освојување на нови пазари и зголемување на продажбата (Мерка 4.3);

Второ, програми за МСП, без оглед на секторот, но со технолошка ориентација, што во пракса значи дека најголем дел од инвестициите ќе бидат насочени кон преработувачката индустрија:

- Брзорастечки МСП ("Газели") (Мерка 2.3);
- Дополнителна финансиска поддршка за микро претпријатија (Мерка 5.7);
- Подобрување на иновациите кај МСП (Мерка 2.2);
- Професионална надградба и пракса за нововработените млади луѓе (Мерка 5.3);
- Подготовка на законските основи за развој на ризичен капитал (Мерка 1.8).

Како дел од ПЕР, усвоен е Законот за финансиска поддршка на инвестициите. Индивидуалните иницијативи содржани во ПЕР се целосно вградени и интегрирани во различните стратешки цели на овој документ (видете погоре за референца до соодветната мерка). Со оглед на важноста на ПЕР и износот на државните и другите финансиски средства, ќе биде од особено значење редовно да се следи и евалуира имплементацијата за да се обезбеди максимална ефективност и влијание.

Мерка 1.3: Фокус на политиката на *Странски директни инвестиции (СДИ)* во преработувачката индустрија.

Образложение: во последната деценија, земјата беше систематски промовирана преку значителни напори наменети за привлекување СДИ. Претходната анализа покажува дека Република Македонија бележи релативно високо ниво на приливи на СДИ, вклучително и во преработувачката индустрија, од кои голем дел се влеаа во Технолошко и индустриските развојни зони (ТИРЗ - види Мерка 1.5 подолу), како и во браунфилд локации, вклучувајќи ги, меѓу другите, и потсекторите за автомобилска индустрија, текстил и облека. Главната слабост на напорите за СДИ беше во тоа што имаше разновидни учесници во СДИ, недостаток на ефикасна координација и недостаток на експлицитен фокус врз преработувачката индустрија, иако во реалноста голем дел од напорите беа насочени кон овој сектор како целина. Оваа мерка е дизајнирана за да обезбеди, дека идните напори за СДИ се експлицитно фокусирани на преработувачката индустрија, вклучувајќи ги и потсекторите што треба да се идентификуваат со Мерката 1.1 погоре (национални стратегија за паметна специјализација), особено за гринфилд локациите на ТИРЗ, со цел попрецизно да ги насочи и координира активностите за СДИ, и за да се осврне на визијата за покачување на нивото на придонес во преработувачката индустрија, со фокус на зголемената додадена вредност, И&Р и зелените инвестиции, кои ќе придонесат за продуктивноста и позитивните прелевање во економијата. Зголеменото таргетирање на преработувачката индустрија ќе се комбинира со поголема транспарентност и ефективност при распределбата и координацијата на државната помош за СДИ преку создавање на единствено тело за управување.

Мерка 1.4: Стимулирање инвестиции (мерки од ПЕР 1.4, 1.5 и 1.6).

Образложение: Додека во минатото земјата силно се фокусираше на странските директни инвестиции (СДИ), новата рамка на политика на Планот за економски раст, генерално се обидува да стимулира инвестиции преку три мерки:

- Поддршка за инвестициски проекти од значителен економски интерес: фирмите кои инвестираат во проекти од значителен економски интерес ќе бидат ослободени, согласно Законот за државна помош, од данок на доход на плати (10 години); данок на добивка (10 години); грант до 10% од планираната инвестиција до 61.500.000 МКД (1.000.000 ЕУР) (3 години); грант по вработен со плата од најмалку 18.000 денари по отворено работно место (4 години);
- Поддршка за зголемување на капиталните инвестиции и приходи: за фирмите кои генерираат почетна или дополнителна инвестиција ќе имаат право на финансиска поддршка од 10% од инвестицијата во нови машини, опрема или простории/земјиште неопходни за дејноста до 61.500.000 МКД (1.000.000 ЕУР);
- Поддршка за откуп на средства од компании кои се соочуваат со потешкотии: оваа мерка ги поддржува фирмите кои инвестираат во средства на друга компанија по постапките за стечај / ликвидација, по обновувањето на процесот на производство. Инвеститорите ќе добијат поврат од 10% од вредноста на влогот во машини и обврски поврзани со стечајната или ликвидационата постапка до 61.500.000 денари (1.000.000 евра).

Се очекува дека мерките наведени погоре ќе доведат до национален третман кој не прави разлика помеѓу домашните и странските инвеститори, поголема транспарентност во доделувањето и распределбата на државната поддршка и, во крајна линија, доведуваат до повисоки инвестиции во економијата.

Мерка 1.5: Развивање на Технолошко индустриските развојни зони (ТИРЗ) со фокус на преработувачката индустрија.

Образложение: претходно споменатите успеси во привлекувањето СДИ во преработувачката индустрија (како и во другите сектори) во голема мера се директно поврзани со воспоставувањето на мрежата на ТИРЗ и стимулациите достапни за нив. Еден конзистентен дел од стратегијата на Владата повеќе од една деценија беше (покрај привлекувањето на СДИ - види погоре) и воспоставувањето на Технолошко индустриски развојни зони (ТИРЗ), и тоа во Скопје (2 зони со 19 закупци), Штип (3 закупци) и Тетово (1 закупец). Мрежата е проширена и на други локации, како што се Струмица (1 закупец), Прилеп (3 станари), Струга (1 закупец), Кичево (1 закупец), како и две други индустриски зони (една во Косел - 1 закупец – и друга во подготовка во Кратово). Во план се, исто така, и други ТИРЗ, како што се оние во Радовиш, Делчево, Винаца, Берово, Ранковце и Гевгелија, иако приоритетот е на фокусирање на целосно искористување на првите осум ТИРЗ (трета е во подготовка во Скопје). Инвеститорите во ТИРЗ имаат корист од даночни ослободувања до 10 години и за данокот на добивка и за персоналниот данок на доход за вработените. Постојат и други стимулации, како што се ослободувања од ДДВ и царински давачки, заедно со други стимулации во врска со комуналните давачки за користење градежно земјиште и развиената инфраструктура. Според Законот за ТИРЗ, зоните треба да обезбедат олеснувања за економските дејности со фокус на преработувачката индустрија, истражувањето и развојот и ИТ (со исклучок на некои дејности, како што се оружје, облека која не е високотехнолошка, земјоделство итн.). Оваа мерка го поддржува континуираното проширување на ТИРЗ и ја зајакнува привлечноста за производителите, вклучувајќи ги и постојните јаки страни (на пр. автомобилската индустрија), како и И&Р и ИТ, за повеќе да се фокусираат на капиталот, а не на трудоинтензивни инвестиции, како и развој на современи технологии и примена на зелени производствени технологии (види, исто така, Стратегиска цел 3).

Мерка 1.6: *Понатамошен развој на индустриски кластери со фокус на иновациите и конкурентноста.*

Образложение: развојот на кластерите беше доследна политичка цел во најголемиот дел од последните 20 години во земјата, а Министерството за економија има база на податоци за 30 кластери кои ги поддржува. Сепак, неодамнешната проценка на иницијативите за кластери (Л. Водеб, 2017, Извештај за евалуација на кластерите) заклучи дека релативно мал број кластери се во согласност со меѓународната дефиниција или очекувања. Тие најчесто делуваат како деловни здруженија, наместо да се фокусираат на иновациите, конкурентноста, И&Р и други слични активности кои вообичаено се очекуваат од кластерите, иако неколку се активно работат. Развојот на кластерите е долгорочен процес и секој кластер има специфични развојни потреби. Пристапот на политиката за поддршка на кластерите е да се развие интегрирана програма за различни типови на кластери (неразвиени, развиени, во транзиција и сл.), кои се осврнуваат на нивните специфични развојни потреби. Следствено, оваа мерка ќе ја редизајнира постојната програма за кластери и ќе развие демонстрациски индустриски/ производствени кластери како најдобра практика на кластер иновации преку „Интегрирана кластерска пилот програма за неразвиени кластери“, која вклучува спој од градење на капацитети, подигнување на свеста, консултантски услуги и грантови за финансирање, со цел зајакнување на иновациите и конкурентноста. Исто така, ќе бидат поддржани претпријатија кои работат во секторите опфатени во стратегијата за паметна специјализација (види Мерка 1.1 погоре), за да развијат и спроведат нови бизнис модели за подобрување на интеграцијата на МСП во глобалните синџири на вредност.

Мерка 1.7: *Поддршка за воспоставување синџири на вредности со фокус на преработувачката индустрија и поврзување на фирмите со глобалните синџири на вредности.*

Образложение: физичкото производство е во центарот на многу поширок синџир на вредности во преработувачката индустрија, како што е прикажано во Дијаграмот 3 погоре. Затоа, преработувачите користат глобални, регионални и национални синџири на вредности за да генерираат нови и дополнителни приходи, при што производството игра централна улога во дозволувањето да се појават други активности за креирање на вредности. Меѓутоа, освен неколку примери, како во преработката на храна, политиката за поддршка во однос на анализа и развој на синџири на вредности е очигледно отсутна, со тоа што сите напори се концентрираат на развојот на кластерите (види 1.6 погоре). Оваа мерка ќе го идентификува и поддржи развојот на синџирот на вредности во преработувачката индустрија, со тесна врска со постојните ТИРЗ, бидејќи ова нуди можност за поврзување на домашните фирми со националните, регионалните (Западен Балкан и ЕУ) и пошироките глобални синџири на вредност. Оваа мерка ќе се надополни со другите, како што е Мерката 2.4: Зајакнување на врските помеѓу фирмите ТИРЗ и домашните производители.

Мерка 1.8: *Создавање на услови и подготовка на законски основи за развој на ризичниот капитал за претпријатијата од преработувачката индустрија (ПЕР мерка 3.5).*

Образложение: дел од процесот на зајакнување на темелите на преработувачката индустрија се однесува на прашањето за добивање ризичен капитал за подмачкување на тркалата за инвестирање во технолошки проекти. Ризичниот капитал во моментот е познат, и тоа првенствено поради неговото отсуство. Оваа мерка, го вклучува Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР), кој треба да донесе одлука за основање на Фонд за еквити и мезанин инвестиции, како и Владата, која треба да донесе одлука за финансирање на оваа инвестиција. Ќе треба да се создаде правна основа (подзаконски акти) за Фондот за еквити и мезанин инвестиции. Откако ќе се воспостави, Фондот за еквити и мезанин инвестиции ќе ги поддржува инвестициските

активности поврзани со подготовка и реализација на проекти за технолошки развој, имајќи го предвид степенот до кој тие апликации ќе придонесат за развој на нов или значително подобрен производ, услуга и/или работни процеси. Мерката ќе финансира до 25% од вредноста на сопствените средства на апликантот до 30.000.000 МКД (487.800 евра) по апликација.

Стратегиска цел 2 – Зголемување на продуктивноста, иновациите и трансферот на технологии

Претходната стратегиска цел е насочена кон преориентирање на политиката и поддршката за преработувачката индустрија воопшто, како и за одредени потсектори. Втората стратегиска цел се фокусира на трите клучни прашања кои се од суштинско значење за земјата да ја оствари својата визија, имено подигнување на продуктивноста, иновативноста и трансферот/апсорпцијата на технологиите во преработувачката индустрија. Петте главни начини со кои ќе се поддржува преработувачката индустрија се воспоставување на разни институции кои се фокусираат на трансфер на технологии, како што се Националната канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ) и Научно-технолошкиот парк (НТП), зголемувајќи ги нивоата на иновации помеѓу преработувачките МСП, поддршка на брзорастечки претпријатија (газели), кои се осврнуваат на долготрајниот јаз во политиката, односно јакнење на врската помеѓу меѓународните фирми лоцирани во ТИРЗ и домашните преработувачки компании и започнување на процесот на идентификување и поддршка на најрелевантните технологии за Клучните Технологии (KET) и паметните фабрики во земјата.

Мерка 2.1: *Зајакнување на институционалната основа за **трансфер на технологии / екстензија / апсорпција** за поддршката на преработувачката индустрија (разни мерки од ПЕР).*

Образложение: зголемувањето на деловната и технолошката софистицираност на локалните добавувачи, покрај зголемувањето на конкурентноста, продуктивноста и добро платените работни места, исто така, ќе помогне и за олеснување на повратните врски со СДИ/ТИРЗ и стимулирање на извозот. Трансферот на технологии е процес на претворање на врвните научни и технолошки напредоци (интелектуална сопственост) во пазарна стока или услуги, па затоа вклучува трансфер помеѓу академските институции и индустријата на сите активности насочени кон пренесување на знаење или технологија што може да им помогне на компаниите или академската институција и понатаму да ги извршуваат своите активности. Технолошката/индустриската екстензија е помош на фирмите за подобрување на конкурентноста, особено помеѓу преработувачките МСП. Услугите за екстензија вклучуваат надворешна помош за фирмите за олеснување на нивната употреба на технологиите и стимулирање на иновациите за да се зголеми конкурентноста. Еден поврзан концепт се однесува на технолошката апсорпција, што значи стекнување, развој, асимилација и искористување на технолошките знаења и способности од страна на едно претпријатие. Стапките на трансфер на технологии, екстензија и апсорпција во македонските фирми треба да бидат приоритетни, а производствените претпријатија ќе бидат поддржани преку неколку иницијативи за градење на институциите:

- Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) ќе продолжи да ја поддржува технолошката екстензија и апсорпција помеѓу МСП преку спроведување на иницијативата "Апсорпција на ТТ" (технолошка екстензија);
- Националната канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ) ќе биде основана или како посебна институција или како дел од ФИТР (треба да се утврди). Таа ќе игра клучна улога во конверзијата на резултатите од истражувањето во конкурентни производи и процеси и ќе ги насочи истражувањата кон потребите на индустријата. НКТТ ќе ја советува индустријата во Република Македонија за лиценцирањето и увозот на технологии од областа на технологијата и интелектуалната сопственост и ќе ги интегрира иновативните активности на

Република Македонија со програмите на ЕУ, кои исто така служат како фокус за меѓународната соработка во областа на трансферот на технологии;

- Научно-технолошкиот парк (НТП): ќе се формира преку здружување на различни факултети во Скопје (Технолошко-металуршкиот, Електротехничкиот, Информациски технологии и Машинскиот) и претпријатија за работа на И&Р и трансфер на технологии. Во првата фаза, тој ќе се фокусира на 2 потсектори (ИТ и земјоделство или медицина). Во втората фаза, ова ќе се прошири на 3 други потсектори (можеби дизајн на облека, туризам, итн.). Физибилити студијата, вклучувајќи ја и проценката на локациите, изборот на потсекторите, опрема, човечкиот капитал и слично, ќе биде завршена во 2018 година, вклучувајќи ги и менаџерските и бизнис плановите. Се очекува НТП да биде воспоставен во текот на 2019-2020 година;
- Центри за трансфер на технологии (ЦТТ): ќе се размисли за поддршка на основање ЦТТ на Техничките факултети и нивно опремување со најнова опрема во соодветни простории и со квалификуван кадар, за поддршка на колаборативна дигитализација на индустриските процеси и други заеднички проекти кои вклучуваат индустрија/МСП за трансфер на знаење и технологија. Тој ќе има три главни компоненти: изградба и/или реновирање на простории, набавка на опрема и градење на капацитети.

Мерка 2.2: Подигнување на нивото на иновации кај претпријатијата (мерка 3.3 од ПЕР)

Образложение: нашироко прифатен е фактот дека иновациите се од суштинско значење за долгорочниот опстанок и успех на претпријатијата. Истражувањето за технолошките прашања во фирмите (Технолошки потенцијал и потреби на македонските претпријатија, 2015) во потсекторите со најголем технолошки и иновативен потенцијал (земјоделство, преработка на храна, зелена енергија и управување со отпад, енергетски штедливи градежни материјали, хемија, фармација, металургија, машинство, автомобилска индустрија, ИКТ и сл.) покажаа дека 38% од нив имале иновации и во производите и во услугите, а 66% имале барем еден од двата типа на иновации. Девет проценти од компаниите изјавиле дека имаат патенти, повеќето се во сопственост на големи фирми (17%), потоа средни (11%), микро (9%) и мали (8%). Ова претставува цврста основа за иновативната политика која треба да се надградува. Поточно, во однос на иновативните МСП, потребна е поддршка во однос на процесот на комерцијализација на истражувањата и пристапот до лаборатории и истражувачка опрема. Ова се важни области во кои Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) и идната НКТТ ќе обезбедат помош, како што се пристапот до финансии, обезбедувањето експертиза, како и поврзувањето на компаниите со релевантните универзитети и истражувачки институции, каде истражувањето откри дека во тој поглед е многу мала соработка помеѓу претпријатијата и универзитетите. Планот за економски раст ќе го поддржи развојот и примената на иновативни решенија во компаниите, без оглед на големината, со покривање до 70% од директните трошоци до 20.000.000 денари (325.200 евра) по апликант. Инвестициските активности вклучуваат: развој и воведување на нови производи или услуги, подобрување на постојните производи или услуги, нови модни колекции, индустриски дизајн или редизајнирање на производите, нови пакети и маркетинг планови (анализа на пазарот, анализа на конкурентите, истражување на производи, продажба итн.), подобрување на постојните или воведување нови производни процеси.

Мерка 2.3: Поддршка на брзорастечките МСП ("Газели") со технолошки развој (мерка 3.1 од ПЕР).

Образложение: преку ПЕР, ќе биде обезбедена финансиската поддршка и на "Газелите" за технолошки развој на компаниите, покривајќи 30% од директните трошоци за инвестиции.

Ова ќе се постигне преку јавни повици за финансирање на инвестиции, на пример, во европски технички прописи за безбедност на производите; подготовки за сертификација за квалитет; анализа, подготовка, стекнување и заштита на индустриски и интелектуални права на сопственост и имплементирање на информатички системи. Покрај тоа, оваа мерка ќе поддржи разни зелени иницијативи, вклучувајќи и: подобрување на енергетската ефикасност; консултации за заштита на животната средина и подготовка и воспоставување на системи за управување со отпад.

Мерка 2.4: Зајакнување на врските помеѓу странските инвеститори и домашните преработувачи (мерка 1.2 од ПЕР).

Образложение: постои потреба од систематско развивање на локалните капацитети на преработувачката индустрија за да се поврзат со зголемениот број на преработувачки мултинационални корпорации (МНК), без разлика дали се наоѓаат во рамките на ТИРЗ или не. Неколку компании од СДИ имаат воспоставено соработка со универзитетите/ факултетите, а некои фирми развиваат врски за снабдување со некои домашни производители. Меѓутоа, понатамошниот развој на поврзувањето со СДИ компаниите се ограничени со ниската продуктивност на компаниите, нивните вештини, деловна софистицираност и сл. Повратните врски со локалните компании и понатаму се ограничени, а со тоа се ограничуваат придобивките од вработувањата, нето растот на извозот, споделувањето знаења, иновациите, трансферот на технологији и другите прелевање на ефектите од СДИ. Пилот Програмата за развој на добавувачи е тестирана со 5 автомобилски компании и може да се примени на многу поголема група преработувачки компании. Исто така, Машинскиот факултет има пилот проект за поврзување (15 фирми, 5 детално поддржани) со практични примери на добри практики за соработка. Целта на оваа мерка е понатамошно стимулирање на партнерствата помеѓу странските преработувачки компании кои работат во Македонија и локалните преработувачки МСП. Оваа мерка ќе им овозможи на компаниите да добијат финансиска поддршка за деловна соработка со домашните добавувачи, мерено врз основа на процентот на набавка на производствени инпути од добавувачите во ТИРЗ. Таквите претпријатија можат да добијат финансиска поддршка во висина од 1% од вредноста на вкупните набавки доколку набават најмалку 15% од производните инпути од снабдувачите регистрирани во Р. Македонија до 18.450.000 денари (300.000 евра) по апликант.

Мерка 2.5: Идентификување и поддршка на Клучните технологии (KET) и Паметните фабрики во преработувачката индустрија (Индустрија 4.0 и Фабрика 4.0).

Образложение: во многу земји се дискутира за две суштински важни и поврзани прашања: четвртата индустриска револуција/паметните фабрики (директно поврзани со дигитализацијата и воспоставувањето на сајбер-физичките системи) и Клучните технологии (KET). Трендовите во производството, четвртата Индустриска револуција и подемот на KET, вклучувајќи го и потенцијалот за новите технологии кои ги заменуваат старите, а кои претходно беа дискутирани (види Дел 3.2 погоре), се случувања за кои се очекува да ги поткрепат идните производни можности нашироко во индустријата, катализирајќи го следниот бран на производи со висока вредност и производни технологии, како и обезбедувајќи основа за развој на нови индустрии и бизнис модели, вклучувајќи поттикнување на нови енергетски и еколошки технологии. ЕУ идентификуваше шест важни KET (т.е. микро и наноелектроника, нанотехнологија, индустриска биотехнологија, напредни материјали, фотоника и напредни производствени технологии). Меѓутоа, дебатата за конкретните KET кои имаат смисла во контекст на Р. Македонија и нејзината економија сè уште не е започната. Оваа мерка ќе се обиде да ги утврди импликациите на KET и паметните фабрики и да ги процени приоритетите во контекст на македонската економија преку формирање на техничка работна група. Работната група за KET ќе даде препораки за развој на целни

инструменти за државна помош, вклучувајќи и максимално искористување на постојните фондови на ЕУ (на пример, Хоризонт 2020). Донаторски проект ќе работи на спроведување на препораките од техничката работна група.

Стратегиска цел 3 – Катализирање на зелената индустрија и зелената преработувачка

Третата стратегиска цел, Катализирање на зелената индустрија и зеленото производство, претставува голема разлика во однос на претходната стратегија. Озеленувањето на едно претпријатие или индустрија не е еднократна акција, туку континуиран процес на постепени и радикални промени кои водат кон подобрување на перформансите. Условите кои го промовираат озеленувањето на индустриите не можат да се постигнат со еден политички инструмент. Озеленувањето на индустриите значи да се обезбеди дека сите индустрии, без оглед на секторот, големината или локацијата, постојано ги зголемуваат своите еколошки перформанси. Ова вклучува посветеност на намалувањето на влијанијата врз животната средина од процесите и производите со поефикасно користење на ресурсите, постепено отстранување на токсичните супстанции, замена на фосилните горива со обновливи извори на енергија, подобрување на здравјето и безбедноста на работното место, преземање зголемена одговорност на производителот и намалување на севкупните ризици. Постои растечки и разновиден сектор кој ги опфаќа сите видови претпријатија и технологии, со цел да придонесе кон намалување на негативните влијанија врз животната средина или решавање на последиците од различните форми на загадување. Ова вклучува обновување на материјалите, рециклирање, контрола на загадувањето на воздухот, управување и третман на отпадот, како и претпријатија кои превезуваат отпад. Овој пристап, ги промовира одржливите модели на производство и потрошувачка - модели кои се ресурсно и енергетски ефикасни, ниско јаглеродни, ниско отпадни, кои не загадуваат, безбедни и кои произведуваат производи со кои одговорно се управува во текот на нивниот животен циклус. Оваа стратегија се фокусира конкретно на МСП во преработувачката индустрија и на осумте главни начини со кои преработувачката индустрија ќе биде катализирана за да даде поддршка на зелената индустрија / преработувачка вклучувајќи: воведување зелени регулативи, зелени јавни набавки, помош на претпријатијата да ја вградат одржливоста во нивните бизнис планови, развој на Индустриски зелени зони, озеленување на синџирите на снабдување преку сертификација, зголемување на ефикасноста на ресурсите/енергијата и намалување на производството на јаглерод / почисто производство, како и стимулирање на преработка и 3D печатење/ производство.

Мерка 3.1: Спроведување Зелена регулаторна реформа.

Образложение: регулаторната реформа го отвора патот за зелените преработувачки индустрии да воведуваат иновации и да си конкурираат на фер основа. Потребно е дејствување со политика, на пример, за да се овозможи подобрување на ефикасноста во користењето на енергијата преку поголема употреба на почисти технологии. Меѓународното искуство покажува дека пазарните интервенции можат да го поттикнат развојот на зелената индустрија. Законските барања можат да влијаат врз енергетската ефикасност (види Мерка 3.6) и да го забрзаат користењето на најдобрите достапни почисти технологии и практики во индустријата, што пак ќе им овозможи да ги исполнат стандардите за емисии. Ова ќе им овозможи на индустриите, вклучително и во ТИРЗ (види Мерка 1.5 и Зелени зони, види Мерка 3.5 подолу) за преминување кон производство во затворен циклус преку шеми за рециклирање, обновување и повторна употреба на материјалите. Регулаторните и контролните механизми почнаа да се користат во индустрискиот сектор за промовирање на принципите како што се „загадувачот плаќа“ и „проширена одговорност на производителите“ за поттикнување на големите производители и нивните снабдувачки синџири да го поддржат производството во затворен циклус и поефикасните системи за поврат за преработка и рециклирање (види ги и мерките 3.7 и 3.8 подолу). Оваа мерка ќе го продлабочи Зеленото регулаторно опкружување преку иницирање дебати за политики и ќе се подигне свеста кај деловните здруженија и бизнисите во однос на различните опции на политиката за преработувачката индустрија, како што се: принципот Загадувачот плаќа (веќе се применува); Проширена одговорност на производителот (веќе се применува);

и примена на директивите на ЕУ (на пример, енергетска ефикасност). Зелената регулаторна реформа ќе се фокусира на енергијата, вклучувајќи го и новиот Закон за енергетика (општа рамка) и Законот за енергетска ефикасност, како и на законската основа за формирање на Фондот за енергетска ефикасност за олеснување на финансиските трошоци за реновирање/нова опрема. Со новите закони ќе бидат потребни околу 50 нови ревидирани Правилници. Некои од правилниците директно ќе влијаат врз преработувачката индустрија, како што е Правилникот за индустрискиот сектор, и се очекува дека ќе им овозможат на компаниите да изберат дали ќе спроведат ISO 50001 или ќе извршат енергетски ревизии во индустрискиот сектор. Зелената регулаторна реформа, исто така, ќе вклучува и подготовка на долгорочна стратегија за климатските активности и закон за климатските активности, како и закон за контрола на емисиите од индустријата, што ќе влијае врз индустрискиот сектор.

Мерка 3.2: Зелени јавни набавки за стоки и услуги со големо влијание.

Образложение: јавните набавки претставуваат околу 12% од БДП и можат да бидат важен овозможувач за одржлива трговија, ако се насочени кон поттикнување на развојот на животната средина. Со користење на нивната куповна моќ за избирање еколошки стоки, услуги и работи, државните власти можат да дадат важен придонес за одржлива потрошувачка и производство. Одржливите или зелените јавни набавки се доброволен инструмент кој може да игра клучна улога во транзицијата кон циркуларна економија, бидејќи може да ја зголеми побарувачката за ресурсно/енергетски ефикасни, издржливи, рециклирачки, поправливи производи и да промовираат нови бизнис модели базирани на понуда на функционалности и услуги, наместо продажба на производи. Зелените јавни набавки, исто така, им овозможуваат на локалните и државните власти да поставуваат примери и стандарди кои бизнисите, индустриите и сл. треба да ги следат. Новиот Закон за јавни набавки ќе биде ревидиран за да се вградат правила кои овозможуваат одржливи/еколошки/зелени фактори за развој, вклучувајќи и потребни прирачници и градење на капацитетите за склучување договори. Со новиот предлог Закон за енергетска ефикасност, исто така, ќе се воведат задолжителна обврска во однос на барањата поврзани со јавните набавки, особено во врска со енергетската ефикасност.

Мерка 3.3: Вградување одржливост како основна деловна стратегија за преработувачите.

Образложение: постои значителна предност во поттикнувањето на преработувачите да преземат иницијатива за развој на решенија за проблемите кои креаторите на политиките сакаат да ги решат, како што се помош на одредени претпријатија да ја вградат одржливоста како деловна стратегија, вклучувајќи доброволно поставување на еколошки стандарди. Бизнисите можат да развијат конкурентска предност со интегрирање на еколошките и социјалните аспекти (на пример, корпоративно-општествена одговорност) во нивните бизнис модели/активности, што ќе доведе до подобри деловни резултати за да се поттикнат иновациите и да се подобрат економските резултати. Зелената преработувачка може да доведе до намалување на трошоците за сировини, придобивки од зголемувањето на продуктивноста, намалување на трошоците за заштита на животната средина и заштитата при работа, малку или никаков отпад или загадување, намалена потрошувачка на енергија и подобрен корпоративен имиџ. Оваа мерка ќе помогне во интеграцијата на одржливоста во клучните деловни стратегии на МСП преку кофинансирање. Види, исто така, Мерка 2.3 Поддршка на брзорастечките МСП („Газели“) со технолошки развој, која поддржува подобрување на енергетската ефикасност, заштита на животната средина и подготовка и воспоставување на системи за управување со отпад.

Мерка 3.4: Поддршка на зелените иницијативи во преработувачката индустрија предводени од индустријата (озеленети синџири на вредност).

Образложение: постои широк спектар на волонтерски иницијативи предводени од индустријата кои можат да бидат поддржани од Министерството за економија, Министерството за животна средина и просторно планирање, Агенцијата за енергетика и другите институции за промовирање на ефикасноста и еколошките подобрувања. Овие иницијативи, кои можат да се поддржат преку грантови/кофинансирање, како и информации и *know-how* вклучуваат: воведување на ISO 14001 (Системи за управување со животната средина), ISO 9001 (Квалитет), ISO 18001 (Здравје и безбедност), ISO 50001 (Управување со енергија) итн. Како дел од Системот за управување со животната средина, мултинационалните компании ги усвојуваат стандардите за снабдување преку зелен ланец, со тоа што бараат од нивните добавувачи да користат сертифициран Систем за управување со животната средина. *EcoLabel* на ЕУ помага при идентификувањето на производите и услугите кои го намалиле влијанието врз животната средина во текот на целиот нивен животен циклус, овозможувајќи им на потрошувачите да направат информирани избори и ги наградува преработувачите кои се одлучуваат да дизајнираат производи кои се издржливи и поправливи, со тоа промовирајќи иновации и штедејќи ресурси. Шемата за еко-менаџмент и ревизија (EMAS) е официјален европски инструмент за управување со животната средина, кој им помага на организациите да ги подобрат своите еколошки перформанси и да ги демонстрираат своите напори за спроведување на практиките за намалување, повторна употреба и рециклирање. „Еколошки отпечаток на производот“ и „Еколошки отпечаток на организациите“ (Product Environmental Footprint (PEF) и Organisation Environmental Footprint (OEF)) се алатки кои ги мерат и ги информираат потрошувачите за влијанието на производите и организациите врз животната средина - нивниот пристап за проценка на животните циклуси е суштината на циркуларната економија. На тој начин, оваа мерка ќе ги поддржи преработувачите, особено МСП кои сакаат да извезуваат во ЕУ и на други места, преку кофинансирани консултантски услуги и трошоци за сертификација.

Мерка 3.5: *Развој на Индустриски зелени зони (ИЗЗ) со фокус на преработувачката индустрија.*

Образложение: Владата ја сфаќа важноста на еколошката индустрија и спроведе компаративна меѓународна анализа на добри практики (2012), што резултираше со Законот за индустриски зелени зони (2013). ИЗЗ се обидуваат да привлечат инвестиции во зелената индустрија/преработувачка, што води до производи кои се здобиваат со зелени еко-етикети, еколошко производство, итн. Се прави разлика помеѓу Индустриските зони, кои главно се фокусираат на лесната индустрија, и Зелените зони, во кои се применуваат многу построги правила во согласност со Законот за заштита на животната средина (секој преработувач е должен да обезбеди свој план за заштита на животната средина во согласност со овој закон), со фокус на обновливото производство, органското производство и сл., за да се минимизира загадувањето на животната средина и да се примени заштеда на енергија и/или помалку загадувачки технологии. Индустриски зони се основани во Битола (Жабени) и Велес (Мамутчево, Караслари). Во соработка со консултанти на УСАИД, Министерството за економија посети 21 општина во 8 плански региони за да го процени опсегот за формирање на ИЗЗ. Речиси сите планови на локалните власти за просторно планирање ја вклучуваат можноста за создавање зелени зони. Неколку општини успеаа да ги исполнат барањата за заштита на животната средина за да создадат ИЗЗ. Не е воспоставена ниедна зелена зона и оваа мерка ќе се обиде да го реформира и насочи Законот за индустриски зелени зони и да ја раврши работата околу изводливоста за зелени зони, што би довело до создавање на најмалку една Зелена зона како пилот-проект.

Мерка 3.6: *Стимулирање на ресурсна/енергетска ефикасност и ниско јаглеродна/ресурсна ефикасност/ најдобри достапни техники во преработувачката индустрија.*

Образложение: преработувачката индустрија е одговорна за околу 35% од глобалната потрошувачка на електрична енергија, околу 20% од емисиите на CO₂, над 25% од експлоатацијата на примарните ресурси и до 17% од штетата по здравјето поврзана со загадувањето на воздухот (UNEP Green Economy, 2011). Како што се проширува индустриското производство, така се зголемува притисокот врз снабдувањето со енергија. Земјите во развој имаат потенцијал да ги прескокнат неефикасните технологии со усвојување на програми за почисто производство, особено оние што обезбедуваат поддршка за МСП, многумина од кои работат за глобалните синџири на вредност. Заобиколувањето на помалку ефикасните, поскапите и загадувачките технологии и индустрии и движењето кон поодржливи и понапредни технологии, може да им овозможи на земјите во развој да произведуваат стоки по пониска цена поради помало користење на енергија. Кога сè ќе се земе предвид, ова технолошко прескокнување, на долг рок, ќе им обезбеди на МСП ценовна и зелена предност во извозниот сектор (види ја Рамката подолу). Види, исто така, Мерка 2.3 Поддршка на брзорастечките МСП („Газели“) со технолошки развој, која поддржува подобрување на енергетската ефикасност; заштита на животната средина и подготовка и воспоставување на системи за управување со отпад.

Рамка 8: Зголемување на ресурсната и енергетска ефикасност

- Ефикасно искористување на ресурсите и почисто производство: за ова е потребен холистички пристап базиран на систем за одвојување на економскиот раст од забрзаната деградација на животната средина и користење на ресурсите преку системи за управување со животната средина и енергијата; оптимизација на животниот циклус на производот и оптимизација на процесите; развој и примена на чисти технологии (на пример технологии за обновлива енергија); подобро користење на ресурсите, намалување на загадувањето, минимизирање на отпадот и стратегии за нула отпад; системи на затворен круг и индустриска симбиоза;
- Енергетска ефикасност во индустријата: ова вклучува систематски и фокусиран приод кон континуирано подобрување на енергетските перформанси и продуктивноста и намалување на влијанието врз животната средина и климатските промени преку имплементација на стандардите за системи за управување со енергијата, оптимизација на енергетските системи (пареа, мотори, компресиран воздух итн.), енергетски ефикасен дизајн и економични, постепени технолошки иновации;
- Нискојаглеродно и/или климатски еластично производство: ова вклучува употреба на иновативни пристапи за претпријатијата и синџири на вредности за ублажување на климатските промени преку зголемена употреба на обновлива енергија. Овие пристапи ја спречуваат загубата на јаглерод од синџирите на вредности и ги поттикнуваат промените во процесите, елиминирањето на емисиите на неенергетскиот дел од вредноста, покрај подобрувањето на способноста на индустриите да се прилагодат на влијанието на климатските промени;
- Чиста енергија за продуктивни цели: ова вклучува промовирање на обновливи енергетски и технолошки решенија за задоволување на енергетските потреби на локалните индустрии, особено во руралните средини, и одржливо решавање на прашањето на енергетска сиромаштија.

Извор: UNIDO

Оваа мерка ќе ги поддржи механизмите во преработувачката индустрија за подобрување на ресурсната и енергетската ефикасност и почистото производство преку техничка помош, пристап до финансии и градење на капацитети. Некои од активностите веќе се наведени во Мерката 3.1 погоре, како што е новиот Закон за енергетика и енергетска ефикасност. Клучен напредок е воспоставувањето на Фондот за енергетска ефикасност, кој ќе финансира и поддржува ресурсна/енергетска ефикасност и производство кое е со ниско ниво на јаглерод/почисто. Понатаму, како дел од процесот на добивање дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето, претпријатијата мора да поднесуваат планови за енергетска ефикасност, но тие во моментот не се подготвени ниту ревидирани. Капацитетите на

Министерството за животна средина и просторно планирање ќе се зајакнат преку обука на издавачите на дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето да ги ревидираат плановите во иднина. Ова вклучува развој на методологија за Плановите за енергетска ефикасност и зајакнување на капацитетите преку обука на преработувачката индустрија за подготовка на Планови за енергетска ефикасност. Исто така, UNIDO/Регионалниот центар за животна средина ќе имплементира проекти за енергетска ефикасност во индустријата и производството за да ја утврди нивната одржливост и исплатливост во контекст на Република Македонија, како и ќе обучи и квалификува приватни консултанти и менаџери/инженери/техничари во претпријатијата од индустријата за имплементација на системи за управување со енергија во согласност со ISO 50001, индустриски системи за пареа и проценка и оптимизација на системите за компримиран воздух, со што ќе им овозможи да ги пружаат своите услуги директно на фирмите да изградат одржлива внатрешна експертиза за управување со енергија во секојдневното производство и деловните потфати.

Мерка 3.7: Поддршка на МСП во ре производство

Образложение: ре производство (повторно производство) е процес на доведување на искористените производи и поединечни производни компоненти во функционална „како нова“ состојба, со поврат на значителен дел од ресурсите вградени во користениот производ во својата првобитно произведена состојба со ниски дополнителни трошоци, со што се намалува цената на ново добиениот производ. Ре производство е подобра од рециклирањето материјали или производството на нови производи; со намалување на емисиите на стакленички гасови од преработувачката или отстранувањето на производот, го ублажува трошењето на природните ресурси, помага во намалувањето на глобалното затоплување и ги зголемува шансите за побезбедно ракување со токсични материјали. За повторна преработувачка се потребни помали капитални инвестиции отколку за преработувачките активности, бидејќи не се произведуваат нови делови и поголемиот дел од работата е веќе направен од страна на изворниот производител на опремата (ако може да се расклопи и исчисти и ако неговите делови можат да се поправат или заменат, на начин на кој оригиналната функција и нивото на работа ќе се сочуваат), така што постои значаен потенцијален пазар. Ре производството нуди потенцијал за нови национални деловни потфати во транзиционите економии и нови можности за извоз. Со оглед на минималниот финансиски и материјален влог во производството, услугите за ре производство обезбедуваат пониски цени за потрошувачите, обично 30-40% пониски споредено со нови производи. Ре производството станува значајна во областите како што се делови за моторни возила, компресори, опрема за електрични и податочни комуникации, канцелариски мебел, автомати за продавање производи (вендинг машини), фотокопири и картици за ласерски тонери, земјоделска опрема итн. Ре производството може да биде корисна алатка заедно со кластерите, ТИРЗ итн. Преку оваа мерка ќе се направи студија за ТИРЗ и нивниот потенцијал за поддршка на активностите за повторната преработувачка (главна пречка е тоа што стратегиите за продолжување на употребливоста на произведените производи зависат од соработката со производителите на оригиналната опрема, но постојат стимулации за тие да вградат застареност и замена во нивниот деловен модел) што води до препораки за политики кои треба да се имплементираат во иднина, како што е поддршка за старт-ап компании и кофинансирање на опремата.

Мерка 3.8: Поддршка на МСП во адитивното производство / 3Д печатење.

Образложение: адитивно производството е процес со кој физичките објекти се спојуваат и се развиваат, обично слој по слој, врз основа на дизајн на дигитален прототип (исто така познат како 3Д печатење или 3Д производство). Тоа е дел од „дигитализацијата на производството“ и е релативно нов произведен процес кој може

да доведе до озеленување на меѓународните синџири на снабдување, исто така овозможувајќи простор за иновации и учество во развојот на растечкиот меѓународен пазар. Способноста да се дизајнира производ во една земја и да се пренесе во друга како аутпут ветува дека ќе избалансира барем дел од глобалниот пазар на труд и дека ќе ја „отклучи“ креативноста на пронаоѓачите и претприемачите низ целиот свет. Процесот на 3Д производство ги претвора сировините како што се металот, керамиката, пластика, итн. директно во готови производи, избегнувајќи многу од меѓу чекорите. Со правилно ракување, потребни се помалку материјали и отпадот може да се минимизира. Покрај тоа, бидејќи 3Д печатењето овозможува производите да бидат дизајнирани и отпечатени со локални материјали (вклучувајќи ги и рециклираните материјали), транзиционите економии можат да ја намалат својата зависност од скапиот увоз на материјали. Покрај тоа, тие можат да создадат сопствени, посоодветни производи во земјата и да остварат добивка од производството. Со подобрувањето на 3Д технологијата за производство, трошоците за 3Д печатачи (вклучувајќи ги и материјалите за нив) се намалуваат. Овој релативно нов производствен процес има потенцијал значително да влијае врз традиционалните производни модели со намалување или елиминирање на производните ленти и снабдувачките синџири, бидејќи „финалните“ производи се произведуваат во еден единствен процес. Исто така, се деглобализира производството и дистрибуцијата на производите со поместување на производниот процес поблиску до клиентот. Другите предности вклучуваат: елиминирање на залихите, намалување на јаглеродниот отпечаток и искористувањето енергија, намалување на отпадот од пакувањето итн. Иако ова потенцијално може да доведе до намалување на работните места во производството, дигитализацијата на производството се очекува да ја зголеми побарувачката на професионални услуги од дизајнери, инженери, техничари, програмери и други професии. Ваквото пренасочување на преработувачката индустрија кон „обезбедување професионални услуги“ има потенцијал да префрли одредени преработувачки процеси назад во транзиционите економии, барајќи од земјите делумно да ги рефокусираат своите преработувачки индустрии кон обезбедување услуги и да го поддржат образованието на квалификувана работна сила. Оваа мерка ќе ги поддржи МСП во 3Д печатење/производство, особено старт-ап претпријатијата, преку грантови и кофинансирање.

Стратегиска цел 4 - Стимулирање на извозот на преработувачката

Одговорноста на политиката за извоз лежи кај Министерството за економија, додека унапредувањето на извозот е одговорност на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот (ИнвестМакедонија). Меѓутоа, во последните години имаше релативно мала активна поддршка за извозот воопшто, а не пак фокус на извозот на производството. Сепак, македонскиот извоз порасна и стана пософистициран, но со околу 50% од БДП (2016) тој останува под нивото на 70-80% постигнати во другите мали транзициони економии во Европа, така што има простор за подобрување на перформансите. Фокусот на идните активности за стимулирање на извозот/интернационализацијата на преработувачката индустрија ќе вклучува девет политики, и тоа: развој на извозната способност (МЕ/стратегија), зајакнување на економската дипломатија во странство, освојување нови пазари и зголемување на продажбата, зголемување на конкурентноста на новите пазари, зголемување на бројот на извозно подготвените МСП, поддршка на интернализацијата преку стандарди, наоѓање контакт за извоз и интегрирање на изворите на извозни информации за да им помогнат на сегашните и идните извозници.

Мерка 4.1: Институционално зајакнување на извозната политика со фокус на преработувачката индустрија.

Образложение: Министерството за економија има одговорност за извозната политика, меѓутоа, последниот ваков стратешки документ беше подготвен во 2010 година и со проширувањето на улогата на Инвест Македонија во промоција на извозот, Министерството ги фокусираше своите активности на трговијата. Бидејќи ниедна институција не ја презема одговорноста за извозот, политиката за извознаориентација во моментов се наоѓа во вакуум. Барањата на ЦЕФТА, пристапувањето во ЕУ, Спогодбата за стабилизација и асоцијација и сл. се исклучително тешки: постојат можности, како и закани, на кои земјата и нејзините компании мора да одговорат. Инвест Македонија ќе формира посилен сектор/одделение за справување со промоцијата на извозот. Министерството за економија е одговорно за политиката и ќе ја координира имплементацијата на Стратегијата за извоз, со фокус на производството. Новата стратегија за извоз ќе биде поврзана со националната стратегија за паметнаспецијализација (види Мерка 1.1 погоре) и ќе ги идентификува целните потсектори, производите, земјите итн., за да им овозможат на Инвест Македонија (промоција на извозот - видете подолу) и Министерството за надворешни работи (економска дипломатија на МНР - видете подолу) да бидат поорганизирани и поефикасни. Министерството за економија ќе осигура стратегијата да биде одобрена и ќе ги распредели средства за нејзино спроведување, во тесна соработка со Инвест Македонија и МНР. Оваа мерка вклучува осврт на сегашниот Сектор за извоз во Инвест Македонија (буџет, кадар, одговорности, информации и контакт услуги, со експлицитна врска до економската дипломатија итн.); кофинансирање на МСП за учество на целни саеми, изложби, B2Bи слични настани; финансирање на промотивни активности; поддршка за „Направено во Македонија“; градење на капацитетитена преработувачките МСП во однос на аспектите на извозот, а во врска со разни други мерки наведени подолу.

Мерка 4.2: Зајакнување на СДИ и извозот преку економска дипломатија.

Образложение: постои потреба од зајакнување на економскиот капацитет на дипломатската мрежа на претставништва и конзулати во странство, со фокус на економската дипломатија од страна на Министерството за надворешни работи (МНР) преку нејзиниот дипломатски кадар, кој има формална одговорност за унапредување на извозот. Постои потреба од ангажман на новите економски промотери, идеално со договори на неопределено време за да се обезбеди одржливост, користејќи го искуството на Инвест Македонија во однос на описите на работните места, целите наработката, критериумите за оценување итн. Постои потреба од подигање на капацитетот на вработените во економската дипломатија на МНР (економски дипломатски кадар/амбасадори (околу 170), економски промотори (околу 20 –кои треба да се вработат) и Секторот за економска дипломатија (околу 15), со цел да го развијат потребното знаење и вештини, а за да помогнат на таргетираните производствени потсектори/производи/земји (видете ја извозната стратегија во Мерка 4.1 погоре) да навлезат на странските пазари преку обезбедување информации за локалното деловно опкружување, генерирање бизнис можности на странски пазари, помагање на компаниите во деловните контакти, учество на економски саеми, промовирање на македонската економија како место за СДИ од областа на преработувачката индустрија, барање бизнис можности преку Македонците во странство (на пример, дијаспората); и тесна соработка со Инвест Македонија.

Мерка 4.3: Поддршка за освојување нови пазари и зголемување на продажбата (мерка 2.2 од ПЕР).

Образложение: оваа мерка ќе им помогне на компаниите посветени на освојување нови пазари и кои успеваат да постигнат зголемена продажба на новите пазари. Таквите компании ќе можат да добијат финансиска поддршка во висина од 20% од трошоците направени за продирање на нови пазари до 1.845.000 денари (30.000 евра) по фирма. Активностите кои ќе се поддржат вклучуваат: учество на саеми во

странство; деловни мисии; B2B на странски пазари; трошоци за сертифицирање на производите според барањата на странските пазари; и трошоци за градење на капацитетите за маркетинг на странските пазари (подготовка на промотивен материјал, каталози, брошури, веб дизајн итн.).

Мерка 4.4: *Поддршка за зголемување на конкурентноста на нови пазари (мерка 2.1 од ПЕР).*

Образложение: уште една мерка е достапна преку ПЕР за поддршка на зголемувањето на конкурентноста на нови пазари, како на пример во регионот на Западен Балкан, со оглед на фактот дека извозот во соседните земји од ЦЕФТА претставува само 12,5% од вкупниот извоз на Македонија, додека околу 80% се насочени кон ЕУ. Претпријатијата кои успеваат да ја зголемат својата конкурентност на нови пазари ќе добијат финансиска поддршка за покривање на 10% од инвестициските трошоци искористени за остварување на ова зголемување.

Мерка 4.5: *Програма за поддршка на подготвеноста за извоз на преработувачката индустрија.*

Образложение: извозот е ризичен и скап потфат за малите бизниси, што може да ги обесхрабри во ангажирањето околу извозната активност. Постои значителен јаз во системот, бидејќи преработувачките претпријатија кои имаат извозен потенцијал, но сè уште не се подготвени за извоз, освен преку Програмата за економски раст и Швајцарската програма за унапредување на увозот, имаат само неколку начини за добивање поддршка во моментот. Оваа мерка вклучува проширување на тесната извозна база на земјата преку идентификување на 300 посебно избрани преработувачки МСП со извозен потенцијал (таргетиран според искуство, ниво на продуктивност, технолошки иновации, активности за истражување и развој, интензитет на вештини и ИКТ капацитети со фокус на преработувачката индустрија). Ќе биде обезбедена поддршка за „Инвестициска подготвеност“ на целните МСП во форма на техничка помош и градење на капацитетите, како и финансирање околу подготвеноста за извоз (на пр. стандарди, безбедност на производи, маркетинг, бизнис планирање, технологија, брендирање, пакување, тестирање на производи, сертификација, склучување договори, царини, логистика, маркетинг, информации и анализа итн.).

Мерка 4.6: *Зајакнување на извозот на преработувачката индустрија преку меѓународни стандарди.*

Образложение: една од главните пречки за извоз на МСП во Македонија е исполнувањето на утврдените стандарди за стоки и услуги на повеќето меѓународни пазари. Повеќето производи се направени според одредени стандарди кои помагаат да се осигура дека производите се: побезбедни - намалување на несреќи и спасување на животи; со подобар квалитет - подобрување на нивото на услуги на клиентите; и полесни за користење - преку обезбедување дека производите и услугите се достапни за сите потрошувачи. Стандардите се важни за сите и императив е тоа што сите МСП во земјата, особено од преработувачката индустрија, се осврнуваат на ова важно прашање. Бидејќи стандардите најчесто се доброволни, потрошувачите можат да се чувствуваат уверени дека организациите кои избираат да ги користат сериозно ги сфаќаат прашањата како што се безбедноста, пристапноста и услугите на клиентите. Постои потреба од подигнување на свеста во однос на исклучителната важност од создавање „производи со висок квалитет и високи стандарди“, во согласност со меѓународните стандарди кои се признаени, доверливи и вреднувани и на домашните и на меѓународните пазари. Оваа мерка ќе вклучува финансиска и техничка помош на МСП во преработувачката индустрија, во однос на Меѓународната организација за стандарди (ISO), Системот за анализа на опасностите и критичните контролни точки (HACCP), HALAL стандардите, Добрата производна пракса (GMP), Управувањето со

иновации во автомобилската индустрија (TS16949, во процес на завршување) и сл. (види, исто така, еколошки/зелени стандарди, претставени во мерката 3.4 погоре).

Мерка 4.7: Воспоставување контакт точка за извоз.

Образложение: многу МСП се жалат дека трошоците за добивање релевантни податоци за маркетинг, анализи и извештаи се премногу високи и над нивните буџетски можности. Инвест Македонија е заинтересирана за обезбедување такви информации на потенцијалните извозници, но во моментот нема финансиски средства за склучување договори со важни даватели на податоци за извоз. Потребна е поддршка за пристап до овие информации и тие да биде достапни за потенцијалните извозници, без оглед на секторот. Потребни се регистри со даватели на податоци за извоз (на пример, Euromonitor), за да се обезбеди поддршка на МСП за податоци, анализи и дисеминација. Исто така, постои потреба од воспоставување единствен контакт за извоз во Инвест Македонија; поддршка/промовирање на локалните претпријатија на меѓународните пазари; тесна соработка со Министерството за економија, Инвест Македонија, Економската дипломатија, Мрежата на претпријатија на Европа (EEN) и сл., со што ќе им се помогне на домашните претпријатија да извезуваат со информации, анализи, ознаки и сл.

Мерка 4.8: Интегрирање на информации за промоција на извозот.

Образложение: претпријатијата, особено МСП кои размислуваат за извоз или започнале процес на извоз, бараат добар извор на информации за пазарите на ЕУ и Западен Балкан, бидејќи заедно тие сочинуваат 92,5% од вкупниот извоз на Македонија. Иако, многу извозни информации се достапни, тие често пати се фрагментирани и потребно е време и напор да се дојде до нив. Во Македонија постои потреба од интегриран електронски извор на вакви информации. Министерството за економија ќе го ревидира и ќе го подобри својот главен извор на информации за МСП. Порталот за конкурентност (www.konkurentnost.mk) ќе биде редизајниран, интегриран со е-услугите и ќе обезбеди клучните извори на извозни информации да бидат лесно достапни. Дополнителни информации ќе бидат достапни и на Инвест Македонија (www.investinmacedonia.com), Царинската управа (www.customs.gov.mk) за царински процедури, акцизи, тарифи, вредност и потекло, интелектуална сопственост, забрана и ограничувања, царински долг и гаранции, назначениот економски оператори др., Македонската банка за поддршка на развојот (www.mbdp.com.mk) за финансирање на извозен кредит, како обртните средства итн., Европскиот трговски совет (www.trade.ec.europa.eu/tradehelp) (процедури за увоз, барања за производи, увозни давачки, даноци, правила на потекло, статистика итн.), Европската мрежа на претпријатија (www.een.mk/ www.een.ec.europa.eu), ЦЕФТА (www.cefta.int) и други релевантни извори, како што се комори, деловни здруженија, регионални мрежи за извоз и др. Ова ќе биде комбинирано со статистички податоци за трендовите на увоз и извоз, производите итн. Интеграцијата на постоечките извори на извозни информации и податоци ќе претставува чекор напред во олеснувањето на поголем извоз на претпријатијата, особено на МСП.

Мерка 4.9: Поддршка на извозен акцелератор за МСП.

Образложение: воспоставувањето на извозен акцелератор за МСП е финансирано од ЕУ за подобрување на конкурентноста на МСП, со фокус на стимулирање на извозот на прехранбената индустрија и за да им помогне на МСП да се интернационализираат преку зголемување на извозните можности и капацитети. Околу една третина од извозот се состои од земјоделство, минерали и метали, но поголемиот дел од земјоделскиот извоз во моментот се непреработени производи или полупреработени производи, како што се јаболка, праски и сливи. Неодамнешните статистички податоци покажуваат дека Македонија е еден од најголемите извозници на не преработени или полупреработени прехранбени производи, а воедно и еден од најголемите увозници на

готови прехранбени производи (во регионот на ЦЕФТА). МСП кои учествуваат во Организацијата на работодавачи на Македонија ќе добијат експертска помош за подготовка на извозни процедури, документација и други слични извозни активности (анализи, нови пазари, контакти со дистрибутивни мрежи итн.). Извозниот акцелератор за МСП ќе овозможи деловна анализа на можностите за извоз на целните регионални извозни пазари за преработени прехранбени производи, обуки на МСП за извоз и техничка подготвеност, нови вештини и знаења за извоз; интерактивна веб платформа за извоз и мобилна апликација; и демонстрациски проекти за извоз на селектирани преработени прехранбени производи. Преку практична поддршка за извоз на одредени производи, МСП ќе стекнат нови вештини, знаења и информации за зголемување на конкурентноста. По 24-месечниот период на имплементација, ќе се размисли за проширување на работата, како за прехранбената индустрија, така и за другите приоритетни потсектори во преработувачката индустрија (види Мерка 1.1 погоре).

Стратегиска цел 5 - Изградба на преработувачка индустрија во која се учи

Во глобално конкурентна преработувачка средина која се карактеризира со нестабилност, нови технологии, менување на пазарните трендови и вкусовите на потрошувачите, изградбата на преработувачка индустрија во која се учи ќе одигра важна улога во конкурентниот успех на претпријатијата, поддржувајќи ја нивната способност да се развиваат, одржуваат и да искористуваат динамични клучни компетентности, како и искористување на ресурсите и знаењето. Претпријатијата, особено преработувачите, го користат учењето како извор на различност и одржување конкурентна предност. Технолошкото учење спречува застарување на компетентноста на претпријатието, како и на неговите производи/услуги, така што позитивно влијае врз перформансите на претпријатието. Постојат осум главни начини со кои преработувачката индустрија може понатаму да се развива и поддржува во однос на знаењето, вештините и капацитетите, имено пристап до вештини, фондови и поддршка преку фондовите на ЕУ, воведување внатрешни технолошко-истражувачки сектори, поддршка на МСП за надградба на вештините на младите луѓе, зајакнување на соработката помеѓу универзитетите и производителите, подигнување на свеста за циркуларната економија, зелената индустрија/производство и преработувачката затворен циклус, воспоставување пилот *MakerSpace* и искористување на висококвалитетната специјалистичка експертиза за поддршка на домашните преработувачки МСП.

Мерка 5.1: Зголемување на пристапот на преработувачите до фондовите за конкурентност и иновации на ЕУ.

Образложение: постои потреба од подобрување на пристапот до знаења (know-how) за развојот на иновативни МСП во преработувачката индустрија. Постојат значителни достапни ресурси преку повеќе извори на финансирање на ЕУ (ИПА II, Еурека, Евростар, КОСМЕ, ХОРИЗОНТ 2020, ЕРАЗМУС за млади претприемачи, ФП9 итн.), но тие обично не се апсорбираат ефикасно од страна на земјите кандидати, вклучувајќи ја и Македонија, бидејќи процесот на аплицирање за фондовите за конкурентност и иновации на ЕУ станува сè покомплексен и поконкурентен. Оваа мерка ќе овозможи поефективен пристап до фондовите и поддршката на ЕУ, со фокус на МСП од преработувачката индустрија, универзитетите, граѓанското општество и владата. Акцентот ќе биде ставен на обезбедување техничката помош за обука на мрежа на консултанти за сложени апликации во ЕУ, насоки и поддршка за претпријатијата во врска со апликации во ЕУ, подготовка на примери за добра практика / дисеминација, склучување договори, мониторинг, евалуација и известување. Се очекува ова да ја зголеми апсорпцијата на фондовите на ЕУ, истовремено развивајќи ја локалната база на вештини за апликации во ЕУ.

Мерка 5.2: Воспоставување и зајакнување на *технолошките и истражувачките сектори* (мерка 1.3 од ПЕР)

Образложение: технолошкиот развој, како и истражувањето и развојот, се клучните детерминанти за претпријатијата за стекнување знаења, асимилација, трансформација и искористување (т.е. учењето или апсорптивниот капацитет на претпријатијата). Но, според големите студии за меѓународна конкурентност, ниското ниво на трошоци за истражување и развој, иновации, технолошка подготвеност и деловна софистицираност се значајни слабости на македонската економија. Многу МСП во преработувачката индустрија сè уште не го разбираат потенцијалот на технолошкиот развој и истражувањето. Затоа, преку Планот за економски раст, ќе се обезбеди финансиска поддршка за формирање на сектори, центри или други институционални структури за одржливи истражувачки и развојни проекти, со ангажирање на високо квалификуван кадар. Поддршката ќе опфати применети индустриски истражувања за стекнување нови знаења и вештини за развој на нови производи, производните процеси или услуги или значително подобрување на постоечките производи. Ќе се покријат 50% од трошоците за индустриски истражувања до 61.500.000 МКД (1.000.000 ЕУР) по корисник, вклучувајќи 30% од вредноста на новонабавената опрема во секторот за развој за инструменти и опрема, згради и земјиште, истражување, технички знаења, патенти и консултантски услуги, индустриски проекти и други оперативни трошоци (на пр. материјали, набавки и сл.).

Мерка 5.3: Поддршка на МСП за *стручно усовршување и пракса* на нововработени млади лица (мерка 3.4 од ПЕР).

Образложение: прашањето околу унапредувањето на вештините на младите лица е итно, со оглед на нивната не пропорционална стапка на невработеност. Оваа мерка од ПЕР ќе понуди финансиска поддршка за технолошки развој на компаниите преку покривање до 30% од трошоците за обука и стручно усовршување на нововработените млади лица. Според условите од ПЕР, претпријатијата ќе бидат поддржани со до 30% од директните трошоци, и тоа до 1.000.000 денари (16.260 евра) по апликант. Средствата ќе бидат распределени преку конкурс, зависно од тоа како апликацијата ќе придонесе за развојот на нови или значително подобрени производи, услуги и/или работни процеси.

Мерка 5.4: Зајакнување на *врските помеѓу универзитетите и претпријатијата од преработувачката индустрија*.

Образложение: оваа мерка е комплементарна и се поврзува со мерката 5.2 погоре. Таа се обидува да ја пополни празнината во системот помеѓу академското учење и вистинското работно место. Дипломираните студенти поседуваат најнови академски знаења, но често пати им недостасува познавање на барањата во индустријата и пракса од работа во таква средина. Од друга страна пак, преработувачките МСП често не се добро поврзани со најновите технолошки и инженерски достигнувања, што би можело да им помогне да се прилагодат, да иновираат и да ја одржат конкурентноста. Вештините и производите на фирмата можат да станат застарени, а нејзината иднина несигурна доколку има недостаток на интеракција со надворешната средина. Неколку активности би можеле да ја подобрат сегашната состојба, вклучувајќи ја и реформатана законската средина, при што е неопходно за да се утврди следното: докторати од областа на индустријата спонзорирани од новите фондови (види, исто така, мерка 3.1) и приватниот сектор; овозможување отсуство за подготовка на докторат за И&Р, за работа во фирми на 1-2 години со право да се врати на некој од инженерските факултети (за што е потребна реформа на Законот за високо образование); да им се овозможи фирмите да платат помошници за истражување да работат во компанијата и на факултетите (неколку дена во неделата и да користат лаборатории за истражување и развој); да им се овозможи на менаџери на компании да одат на пракса (1-3 месеци) во слични компании во развиените земји, за

технологии, бизнис/ организациски модели, итн. Со ова ќе се надополнат мерките како што оние на ФИТР за поддршка на трошоците за обука, па МСП ќе можат да испраќаат луѓе на обука, и оние во Мерка 5.3 за помош на младите лица за обука.

Мерка 5.5: Подигање на свеста и обука за циркуларна економија, зелена индустрија/преработувачка, преработувачка во затворен циклус, енергетска ефикасност и чисто производство.

Образложение: озеленувањето не е повеќе само опција, туку итна неопходност за производствените фирми да останат конкурентни и да добијат предност над нивните конкуренти, особено ако сакаат да извезуваат (види Стратегиска цел 4). Факт е дека македонските производствени МСП сè уште се релативно не информирани за потенцијалните закани, како и за придобивките што ги нудат концептите на циркуларната економија, зелената индустрија/производство итн. Не треба да се потценува улогата на обезбедувањето информации, подигањето на свеста, образованието, обуката и градењето капацитети, и од голема важност е државата да се поврзе со деловни здруженија и други институции, како што се UNIDO/REC, EEN итн., за систематско решавање на јазот во наредните години, преку структурирана програма во Скопје и пошироко. Фокусот ќе биде ставен на развој на практична Програма за подигнување на свеста и обука, за да им се овозможи на учесниците во индустријата да научат повеќе за циркуларната економија, зелената индустрија/производство, производство во затворен циклус, енергетската ефикасност, чистото производство во целина и со особен фокус на конкретни видови на зелени процеси, методи и технологии најрелевантни за македонската индустрија и економија. Потребно е, исто така, и подигање на свеста на менаџерите кои работат со средствата / кредитните линии околу потребата од интегрирање на циркуларната економија како критериум за финансирање на индустриски проекти.

Мерка 5.6: Воспоставување на *MakerSpace* за поттикнување на начинот на размислување на производителот.

Образложение: *MakerSpace* (исто така, познат како FabLab, Techshop или HackerSpace) е заеднички работен простор во училиште, библиотека или некој јавен/приватен објект, како што е Центарот за наука и технологија, за правење, учење, истражување и споделување, кои се користат во голем број ниско, средно и високо технолошки алатки. Овие простории се отворени за деца, возрасни и претприемачи и имаат различни производи од разни производители, како што се 3Д печатачи, ласерски секачи, машини за компјутерска нумеричка контрола (CNC), лемилици, машини за шиене, Лего делчиња и др. Тоа овозможува развој на начинот на размислување на производителите за создавање нешто од ништо и истражување на интереси, помагајќи во подготовката на оние на кои им се потребни критични вештини од 21 век во областа на науката, технологијата, инженерството и математиката (STEM). Тие обезбедуваат практично учење, помагаат во критичкото размислување, како и вештини, вклучувајќи електроника, 3Д печатење, 3Д моделирање, обработка на дрво, кодирање, роботика и др. *Maker Spaces* можат да го поттикнат претприемништвото и сè повеќе се користат како инкубатори и акцелератори за започнување бизнис. Ќе се развие *MakerSpace*, во партнерство со некој институт за високо образование/научно-технолошки парк, за да се тестира идејата и да се утврди дали може да се развие мрежа низ целата земја.

Мерка 5.7: Техничка експертиза за домашни МСП (финансиска поддршка за микро претпријатија - мерка 3.2 од ПЕР).

Образложение: Оваа мерка ќе им помогне на микро претпријатијата да се развиваат и да растат. Таа е дел од ПЕР и има за цел да ги поддржи микро претпријатијата со финансиска поддршка за технолошки развој на компаниите преку покривање на 30% од директните трошоци во инвестициски проекти до 5.000.000 денари (81.300 евра) по апликант. Ова ќе се постигне преку јавните повици за конкурс за предлози за поддршка

на инвестициски активности како што се: техничка поддршка од странски експерти за изработка на среднорочни и долгорочни стратешки/бизнис планови; обука за среднорочно планирање на бизнисот (тригодишен бизнис план); воспоставување деловни врски и деловна соработка со странски инвеститори и домашни компании; подобрување на организациските структури за раст; специјализирани обуки за управување; обуки за препознавање таленти (идни лидери); обуки за планирање и контрола на трошоците; набавка; софтвер за организациска структура и перформанси или оперативни процеси за зголемување на процесите на продуктивност и/или планирање. Покрај тоа, ќе бидат поддржани следните видови активности и трошоци: Европски технички прописи за безбедност на производите; подготовки за сертификати за квалитет; анализа, подготовка, стекнување и заштита на индустриски и интелектуални права на сопственост и имплементација на информатички системи. Понатаму, оваа мерка ќе поддржи разни зелени иницијативи, вклучувајќи: подобрување на енергетската ефикасност; консултации за заштита на животната средина и подготовка и воспоставување на системи за управување со отпад.

Мерка 5.8: Меѓународни експерти за домашните компании со фокус на преработувачката индустрија.

Образложение: повеќето МСП се соочуваат со разни проблеми за време на нивниот развој, што може да се реши со интерна експертиза или со ангажирање на надворешни деловни консултанти. Меѓутоа, за некои деловни ситуации потребно е прилагодено или специфично решение, кое можеби не е лесно достапно ниту евтино. Организациите како што се International Executive Service Corps (IESC) и Voluntary Service Overseas (VSO), Senior Expert Services (Германија), PUM (Холандија), ASEP (Австрија), Swiss Contact (Швајцарија) итн., можат да ги поврзат таквите претпријатија со експертизата која им е потребна за да ги надминат тие проблеми и да напредуваат. Горе наведените организации можат да обезбедат решенија во областа на трговијата, финансиите, ИКТ, јавно-приватното партнерство, технологијата, индустриските стандарди, маркетингот, итн., со што ќе им се овозможи на МСП да ја подобрат својата конкурентност, на пример, со користење на соодветна опрема и технологии. Покрај тоа, може да треба да се погледне подалеку од овие организации и да се ангажираат услугите на поискусни експерти од земјите на ЕУ. Секој експерт ќе има специфична задача поврзана со идентификуваниот проблем (на пример, да го подобри квалитетот на производот или процесот) и ќе даде реална солучија преку посети на лице место или без тоа. Оваа мерка ќе им помогне на 300 МСП од преработувачката индустрија преку обезбедување експертиза од искусни експерти од напредните економии. Главната цел е зголемување на нивната конкурентност, подобрување на квалитетот на производите и процесите, создавање и одржување работни места, како и зголемување на обртот и профитот на бизнисите. Домашните МСП ќе ги кофинансираат трошоците на посетата (на пример, за сместување, храна, локален транспорт) како показател на нивната посветеност.

Меѓусекторска цел – Имплементација и координација

Петте стратешки цели дискутирани погоре се фокусот на стратегијата. Меѓутоа, за стратегијата и акциониот план ефективно да се имплементираат, добрата практика наложува дека треба да се спроведат шест меѓу секторски активности, односно да се направи меѓуминистерска координација, донаторска координација, јавно-приватен дијалог, редовен мониторинг и известување, повремена среднорочна и финална евалуација и координација на стратегијата, како и апликации за финансирање.

Мерка 6.1: Меѓуминистерска координација.

Образложение: Стратегијата вклучува разни државни институции кои соработуваат заради имплементација на Акциониот план утврден во Анекс Б. Секторот за индустриска политика на Министерството за економија ќе го надгледува целокупниот процес и ќе го координира спроведувањето на стратегијата и нејзините акциони планови. Овој процес на координација ќе вклучува редовни (квартални состаноци) на **Секторската работна група за конкурентност и иновации**, која ќе се состанува за да се обезбеди ефективна координација на стратегијата. Евентуалните доцнења, тесни грла и други прашања поврзани со имплементацијата ќе се дискутираат и ќе се решат на редовните состаноци.

Мерка 6.2: Координација на поддршка од донатори / меѓународни финансиски институции.

Образложение: Голем број од мерките содржани во стратегијата и акциониот план ќе се спроведуваат со државни средства. Сепак, за значителен дел од мерките содржани во одобрениот акционен план потребна е донаторска/МФИ поддршка за дополнување на државните средства. Во согласност со принципите на донаторско финансирање отелотворени во Париската декларација за подобрување на ефективност на странската помош и Агендата од Акра, Министерството за економија ќе свикува редовни (тримесечни) состаноци на донаторите/МФИ за да се обезбеди нивна ефективна координација и мобилизирање на средства за спроведување на стратешките приоритети одобрени од Владата и содржани во Акциониот план.

Мерка 6.3: Јавно приватен дијалог со засегнатите страни.

Образложение: државните институции и донаторите/МФИ не се единствените кои активно ја спроведуваат стратегијата и акциониот план. Покрај нив, многу други, како што се универзитети, невладини организации, комори и тела од приватниот сектор се одговорни за одредени мерки. Затоа, Министерството за економија, исто така, редовно (квартално) ќе се состанува со пошироката индустрија и засегнатите страни од преработувачката индустрија.

Мерка 6.4: Мониторинг и известување.

Образложение: Стратегијата и акциониот план можат да се спроведат само доколку редовно се следат (еднаш годишно) и Министерството за економија редовно ги доставува извештаите до претходно дефинираната група од индустријата, донаторите/МФИ и засегнатите страни. Министерството за економија ќе го координира процесот, кој ќе вклучува два поврзани, но различни аспекти на мониторингот (за повеќе детали погледнете во Поглавје 5):

- Мониторинг на акциониот план за преработувачката индустрија;
- Мониторинг на пошироката индустриска политика, вклучувајќи ги и останатите институции и нивните програми.

Резултатот ќе бидат мониторинг на извештаи еднаш годишно, кои ќе бидат доставени до различните партнери и засегнатите страни. Тие, исто така, ќе бидат достапни и на порталот www.konkurentnost.mk.

Мерка 6.5: Среднорочна проценка и финална евалуација.

Образложение: за да се утврди напредокот и влијанието на стратегијата и акциониот план, Министерството за економија ќе побара и координира три независни проценки (види, исто така, Поглавје 5):

- На крајот на 2020 год.: проценка на првиот акционен план. Ова ќе овозможи проценка на напредокот и прилагодување на стратегијата и акциониот план во однос на постигнатиот напредок, идентификуваните проблеми и новите режими на

финансирање и иницијативите за политики што ќе произлезат од новиот 7-годишен програмски период на ЕУ;

- На крајот на 2023 год.: среднорочна проценка на следниот акционен план;
- На крајот на 2027 год.: финална евалуација на стратегијата и нејзиното влијание, користејќи ги критериумите за евалуација на DAC-OECD, односно: релевантност, ефикасност, ефективност, кохерентност, влијание и одржливост.

Сите извештаи за евалуација ќе бидат достапни на порталот www.konkurentnost.mk.

Мерка 6.6: Координација на стратегијата и апликациите за финансирање.

Образложение: постои потреба од зајакнување на капацитетот на вработените во Министерството за економија, за да се овозможи подобар фокус на политиката, координацијата и ангажирањето на меѓународно ниво (на пр. ЕУ/ЕК/РСС/ОЕЦД и др.), како и на национално ниво (ЈПД/меѓуминистерска координација/донаторска координација/ДЕУ, итн.). Покрај тоа, од суштинско значење е понатамошен развој на вештините во однос на аплицирањето за финансии до МФИ/донаторите/ЕК, бидејќи државните средства треба да се надополнат со други средства.

5. Имплементација и координација

Искуството од имплементација на стратегии и акциони планови во Република Македонија, како и многу други земји, покажува дека добра стратегија и добар акционен план се појдовна точка, но тоа не секогаш е доволно. Најбитното прашање е дали е обезбедена ефективна имплементација, која не е загарантирана. Меѓу другите елементи, ефективната имплементација бара јасна временска рамка (акционен план), соодветен и стабилен државен буџет, посветен ангажман за мобилизирање на донаторските фондови/МФИ фондови, јасни институционални одговорности и цврсти капацитети, ефективна координација со другите јавни тела, редовен јавно-приватен дијалог, како и ефективни системи за мониторинг, известување и евалуација.

Ова поглавје ги опфаќа овие важни димензии кои ја поткрепуваат ефективната имплементација на стратегијата и акциониот план.

5.1 Индустриска политика/Стратегија и Стратегија за преработувачката индустрија/Акционен план

Оваа стратегија се осврнува на индустриска политика, индустриска стратегија, стратегијата за преработувачката индустрија и нејзиниот акционен план; сите овие се поврзани, но различни:

- Политика: се однесува на збир на насоки кои им помагаат на луѓето да донесат соодветни одлуки или да дејствуваат во одредена ситуација, во овој случај во однос на индустријата воопшто и конкретно на преработувачката индустрија;
- Стратегија: е сеопфатен план на активности, формулиран или дизајниран за да се постигне визијата на одредена политика. Таа е толковна рамка која ја води реализацијата на визијата;
- Индустриска стратегија со фокус на преработувачката индустрија: постојат повеќе различни можни интервенции во однос на темите поврзани со индустријата, а кои опфаќаат разни прашања како што се трговијата, данокот, конкурентноста итн. Пристапот користен во оваа индустриска стратегија е фокусирање на преработувачката индустрија, бидејќи на неа се гледа како на двигател на економскиот раст. Пристапот не е да се „изберат победници“, туку мерките на политиката да се фокусираат врз прашањата кои позитивно влијаат на продуктивноста, иновациите, човечкиот капитал и одржливоста на преработувачката индустрија;
- Акционен план: е начин да се осигура дека визијата и стратегиските цели содржани во стратегијата се конкретни. Тој го опишува начинот на кој ќе се распределат човечките, финансиските и физичките ресурси, со цел да се максимизираат шансите за постигнување на визијата. Тој се состои од неколку промени кои треба да се направат во преработувачката индустрија.

5.2 Улога на Министерството за економија

Министерството за економија е одговорно за индустриската политика, СДИ, извозот, МСП, трговијата итн. Како клучно министерство во однос на прашањата поврзани со индустријата и преработувачката индустрија, тоа е одговорно за креирање и обезбедување на одобрување на стратегијата, како и за координација на нејзината имплементација (види подолу – меѓуминистерска координација, координација на

донатори и координација на засегнати страни). Министерството за економија, исто така, ќе ја превземе водечката улога во мобилизирањето на државните и недржавните фондови (донатори и МФИ) во врска со прашањата во оваа стратегија, како и мониторингот, известувањето и евалуацијата (види подолу).

5.3 Улога на Владата / Министерствата

Индустриската стратегија/ Стратегијата за преработувачката индустрија е широка по природа. Акциониот план (види Анекс Б) јасно покажува дека голем број државни органи имаат одговорност за различни мерки идентификувани во рамките на стратегијата. Секоја од овие владини институции (министерства, агенции, заводи, комори, невладини организации итн.) имаат обврска да превземат одговорност за мерките за кои се одговорни, вклучувајќи и мобилизирање на ресурсите неопходни за спроведувањето на конкретните области кои се нивна задача. Тие, исто така, имаат одговорност за спроведување на мерките од Акциониот план во утврдените рокови. Понатаму, тие ќе треба да обезбедат информации за мониторинг на мерките за кои тие се одговорни, и тоа на полугодишно ниво. Овие информации ќе се користат за известување и ефикасна координација на имплементацијата.

5.4 Улога на засегнатите страни

Широката природа на индустријата/преработувачката индустрија неизбежно значи дека не само владините, туку и невладините организации, националните системи за иновации, бизнисите, деловните здруженија и слично, имаат делумна одговорност за ефикасното спроведување на Индустриската стратегија/Стратегијата за преработувачката индустрија. Тие, исто така, имаат одговорност за спроведување на мерките во рамките на акциониот план од утврдените рокови. Тие ќе обезбедат мониторинг информации за мерките за кои тие се одговорни на годишно ниво, за да овозможат известување и координација на имплементацијата.

5.5 Меѓуминистерска координација

Стратегијата вклучува различни државни институции кои соработуваат за имплементација на Акциониот план утврден во Анексот Б. Секторот за индустриска и инвестициска политика на Министерството за економија ќе го надгледува целокупниот процес и ќе ја координира имплементацијата на стратегијата и нејзините акциони планови. Меѓуминистерската координација е уште поважна од вообичаеното, со оглед на важноста на мерките од Планот за економски раст за ефикасно спроведување на оваа стратегија. Овој процес на координација ќе вклучува редовни (полугодишни) состаноци на **Секторската работна група за конкурентност и иновации**, која ќе ја спроведува стратегијата и акциониот план.

Членови на Секторската работна група за конкурентност и иновации се:

- Кабинет на Заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања (Претседател);
- Министерство за економија (Заменик претседател);
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за финансии;
- Министерство за информатички науки и администрација;
- Секретаријат за европски прашања;
- Дирекција за технолошки и индустриски развојни зони;
- Фонд за иновации и технолошки развој;
- Агенција за поддршка на претприемништвото;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (ИнвестМакедонија);

- Државен завод за статистика.

Може да членуваат и други, вклучувајќи ги:

- Министерство за труд и социјална политика;
- Царинска управа;
- Национална канцеларија за трансфер на технологии (која треба да се основа);
- Донатори/МФИ, итн.

Меѓуминистерската координативна група ќе обезбеди ефективна координација на стратегијата. За евентуалните задоцнувања, тесни грла и други прашања поврзани со имплементацијата ќе се дискутира и ќе се решава на полугодишните состаноци.

5.6 Јавно-приватен дијалог

Државните институции и донаторите/МФИ не се единствените кои активно ја имплементираат стратегијата и акциониот план. Покрај нив, многу други невладини организации и членови од приватниот сектор се одговорни за одредени мерки. Затоа, Министерството за економија, исто така, редовно ќе се состанува (на шест месеци) со пошироката индустрија и засегнатите страни во производството, најверојатно преку новоформираната Платформа за ЈПП, која е во процес на поддршка со донаторски средства.

Најважните засегнати страни активни во тематската област ги вклучуваат следните:

- Универзитети/факултети/тинк-тенкови (Think Tanks);
- Кластери/инкубатори/акцелератори/бизнис центри итн;
- Стопански комори;
- Деловни здруженија;
- МСП;
- Проекти на донатори/МФИ.

5.7 Финансирање

Министерството за економија има севкупна одговорност за обезбедување доволно средства за спроведување на мерките од оваа стратегија и нејзиниот акционен план. Средствата ќе се обезбедат од пет главни извори:

- Годишниот буџет на Министерството за економија: Годишната програма за конкурентност ќе се реструктурира за да го прикаже акцентот на стратегијата и акциониот план;
- Други државни средства: различни државни органи кои црпат државни средства за спроведување на различните аспекти од стратегијата, од кои најважни се ресорните министерства, како и Заменикот претседател на Владата задолжен за економски прашања, кој ќе ги координира средствата во висина од 30 милиони евра годишно за имплементација на Планот за економски раст, од кој дел ќе се апсорбира од страна на индустријата/преработувачката индустрија;
- Донатори/МФИ: постојат значителни ресурси достапни преку донаторската заедница, не само преку Делегацијата на Европската унија (ДЕУ), туку и меѓународни финансиски институции како што се Светската банка и Европската банка за обнова и развој (ЕБОР). Средствата ќе бидат мобилизирани преку механизмот за координација на донаторска помош, образложен подолу;
- ЕУ фондови: покрај средствата кои директно се доделуваат од страна на ДЕУ, постојат значајни ресурси кои потенцијално би можела да ги апсорбира преработувачката индустрија преку иницијативи како што се EEN, COSME,

HORIZON2020; EUREKA, FP9, ERASMUS итн., како и евентуални нови програми кои може да излезат во 2021 година. Дел од стратегијата се однесува на потребата да се поддржи националниот систем за иновации и МСП од преработувачката индустрија за пристап до ЕУ фондовите;

- Приватен сектор: од МСП се очекува да посветат време, кадар и ресурси „во натура“ за мерките кои се засноваат врз грантови. Во други случаи, од нив ќе се очекува да кофинансираат за да бидат прифатливи за мерките содржани во оваа стратегија и акциониот план.

5.8 Координација на донаторите

Многу од мерките содржани во стратегијата и акциониот план ќе се спроведуваат со државни средства. Сепак, значителен дел од мерките содржани во одобрениот акционен план бараат поддршка од донатори и МФИ за дополнување на државните ресурси. Во согласност со принципите на донаторско финансирање отелотворени во Париската спогодба и Договорот од Акра, Министерството за економија ќе свикнува состаноци на донатори/МФИ за да се обезбеди ефективна координација на донаторите и мобилизирање на средства за спроведување на стратешките приоритети одобрени од владата и содржани во акциониот план. Во согласност со принципите на донаторско финансирање отелотворени во Париската декларација за подобрување на ефективността на странската помош и Агендата од Акра, Министерството за економија ќе свикнува состаноци на донаторите/МФИ за да се обезбеди нивна ефективна координација и мобилизирање на средствата за спроведување на стратешките приоритети одобрени од Владата и содржани во Акциониот план.

Најважните донатори активни во оваа тематика се:

- Делегацијата на Европската унија;
- Германско друштво за меѓународна соработка;
- Агенцијата за меѓународен развој на САД;
- Програмата за развој на Обединетите нации;
- Свис контакт;
- Европската банка за обнова и развој;
- Светска банка;
- Други.

5.9 Мониторинг и известување

Стратегијата и акциониот план можат да се спроведат само доколку редовно се следат (полугодишно/годишно) и Министерството за економија, преку Одделението за мониторинг и евалуација, редовно ги доставува извештаите до претходно дефинираната група од индустријата, донаторите/ МФИ и засегнатите страни. Министерството за економија ќе го координира процесот, кој ќе вклучува два поврзани, но различни аспекти на мониторингот:

- Мониторинг на стратегијата за преработувачката индустрија и акциониот план (овој документ): е од суштинско значење за следење на спроведувањето на предложените мерки и постигнување на годишните таргети. За акциониот план да се следи на сеопфатен начин, неопходно е усогласување со прибирањето податоци од страна на агенциите задолжени за имплементација и редовно известување за напредокот во имплементацијата на активностите и потрошените средства во однос на планираните активности/средства. Министерството за економија ќе ги собира и сумира поединечните извештаи и ќе подготвува полугодишен/годишен извештај со информации за сите мерки/ активности;
- Мониторинг на пошироката индустриска политика, вклучувајќи ги и останатите институции и нивните програми: Министерството за економија ќе одржува база на

податоци за релевантни информации поврзани со преработувачката индустрија, МСП, иновациите, конкурентноста и развојот на кластери. Податоците ќе се собираат од разни институции, вклучувајќи ги и Државниот завод за статистика, Народната банка, Централниот регистар, но и од годишните извештаи на релевантните институции.

Резултат на тоа ќе бидат полугодишни/годишни извешти за мониторинг, кои ќе биде дистрибуирани до различните партнери и засегнати страни. Тие, исто така, ќе бидат достапни и на порталот www.konkurentnost.mk.

5.10 Евалуација

За да се утврди напредокот и влијанието на стратегијата и акциониот план врз основа на извештаите од мониторингот и состаноците на засегнатите страни, Министерството за економија ќе спроведува редовна годишна самоевалуација на спроведувањето на акциониот план.

Исто така, на секои три години ќе биде потребно да се нарачаат и координираат вежби за независни проценки. Првата ќе се спроведе на крајот на 2020 година. Ова ќе овозможи да се оцени напредокот и да се овозможи прилагодување на стратегијата и акциониот план во однос на постигнатиот напредок, идентификуваните проблеми и новите режими на финансирање и иницијативи за политики кои ќе произлезат од новиот 7-годишен програмски период на ЕУ.

При крајот на 2023 година ќе бидат нарачани уште две дополнителни надворешни евалуации и во 2026/7, овозможувајќи ревизија на следниот акционен план, а на крајот од 2036 година, овозможувајќи евалуација на целата стратегија и нејзино продолжување до наредниот 7-годишен период.

Овие вежби ќе се користат за оценка на стратегијата и нејзините мерки врз основа на критериумите за оценување на DAC-OECD, односно: релевантност, ефикасност, ефективност, кохерентност, влијание и одржливост.

Сите извештаи за евалуација ќе бидат достапни на порталот www.konkurentnost.mk.

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Анекс А: Анализа на преработувачка индустрија

Табела А1. Компоненти на БДП по индустриски сектори
По тековни цени (милиони денари)

Сектор/ под-сектор	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015 Најнови податоци	
	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност	Вкупно произв	Додадена вредност
Б-Рударство и вадење на камен	3138	1483	4138	1921	5683	3125	9739	3224	8117	3914	11288	6181	11976	6051	12116	6610	12672	6876	12788	6632	13336	7127
Копање на јаглен и лигнит	58	8	59	5	89	18	489	82	490	42	485	104	444	127	232	106	174	65	171	60	247	138
Вадење на нафта и природен гас	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Копање на метални руди	1026	716	1997	1171	3486	2311	6989	2389	4834	2560	7538	4430	8147	4651	8606	4879	8892	5210	8761	4840	8854	5023
Друго рударство и вадење на камен	1896	708	1875	649	1892	694	2002	652	2474	1171	2719	1362	2903	1048	2683	1332	3215	1450	3376	1519	3499	1639
Услуги за поддршка на рударство	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
В – Преработувачка индустрија	175933	29899	198398	34207	242874	38037	258531	40543	193999	36599	222755	43142	253299	52964	234315	47784	217910	49758	246860	57783	274217	65735
Производство на прехранбени производи	19074	1127	20082	1333	21857	1940	26573	2221	25953	2456	30858	6323	34345	3430	33610	3881	35618	7170	35561	8241	37792	9158
Производство на пијалаци	7492	2328	8026	2464	8511	2531	9735	2063	10243	1754	10842	3820	11104	3632	11388	3724	11945	3205	11025	3477	12114	3590
Производство на тутунски производи	9350	2330	5640	1580	7218	2064	9087	2541	9550	2211	9152	2323	9737	2132	8936	1891	8439	3441	8212	3279	7339	2134
Производство на текстил	3066	415	3183	508	3468	653	3645	819	3167	873	3170	470	2672	758	3204	892	3858	1132	4456	1508	5643	2045
Производство на облека	29056	6676	27712	6990	34940	7937	35694	8832	32191	8417	33483	7019	34502	8774	34947	8162	16693	8705	17828	9452	17081	9124
Производство на кожа и слични производи од кожа	4714	1035	7498	1439	7877	719	7502	370	5708	411	4107	802	3263	734	3112	1016	2433	1188	2555	1245	2421	1238
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	1515	334	1886	620	2421	638	2583	720	2256	748	1672	444	1785	647	1756	577	2133	699	2098	683	2215	743
Производство на хартија и производи од хартија	1662	321	1879	424	2254	548	2417	598	2538	696	2759	716	2571	740	2429	714	2308	615	2424	750	2500	767

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	3718	959	4327	1108	4490	1094	5172	1704	4422	1315	4361	982	4660	1326	4457	1216	5204	1783	5629	1797	5674	1878
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	22645	2121	29274	2165	28449	2242	37216	2344	21633	728	30692	499	29151	1083	11485	1049	69	12	55	37	55	22
Производство на хемикалии и хемиски производи	1816	95	1861	206	2172	421	2306	500	2065	556	2238	613	1968	634	1845	646	1937	656	1991	633	2293	708
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	4546	1119	4593	1822	5338	2504	5733	2404	5059	2707	5398	2482	6048	2835	6466	3047	5944	2468	6490	3355	6907	3795
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	4367	876	4204	901	5033	1464	6591	1996	5918	1659	5062	1394	6564	1460	7069	1531	8010	1483	7922	1852	7981	1962
Производство на други неметални минерални производи	8240	2614	9785	2791	11286	2854	11752	2357	11280	2339	10081	3951	12867	4934	11434	4131	10893	4063	10818	4149	11049	4264
Производство на метали	31572	3004	43931	4752	70298	4980	62121	5160	27342	3713	39083	4239	42771	4740	36806	3868	34429	4463	34388	3318	31261	4648
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	6610	1641	7657	1507	8919	1665	9008	2173	8614	2530	7367	2060	8134	2674	7981	2517	7478	2209	8228	2651	9468	2683
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	2405	280	2069	312	2098	228	2826	307	848	110	979	349	904	312	728	125	1255	330	2077	542	2814	626
Производство на електрична опрема	3661	869	4024	1024	4519	995	5451	312	5337	708	5894	1013	9394	1552	8958	2039	9169	1397	9766	1572	11084	1855
Производство на машини и уреди, неспомнати на друго место	896	211	1035	279	1790	435	1557	448	1342	444	9611	1012	24548	8073	31142	4440	40165	1693	58746	4376	76140	7233
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	4915	168	4897	404	4374	434	4608	484	3278	354	682	66	709	298	822	281	3077	638	9310	2223	14839	4245
Производство на останата опрема за транспорт	827	249	865	244	852	247	767	230	549	206	595	137	700	132	777	59	818	113	1070	280	1140	388

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Производство на мебел	1774	428	1834	491	2509	616	2858	850	2612	1001	2673	1146	3041	1064	2863	946	3803	1314	4063	1355	4224	1586
Останата производствена индустрија	851	308	896	375	1027	331	1265	450	818	257	955	622	720	395	904	431	1440	639	1402	683	1022	429
Поправка и инсталирање на машини и опрема	1161	391	1240	468	1174	497	2064	660	1276	406	1041	660	1141	605	1196	601	792	342	746	325	1158	614
Г - Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	31402	12386	34232	10369	34520	10366	39535	10220	36848	10875	46186	13532	31558	12442	33826	12357	35647	14303	35810	14262	38255	15853
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	31402	12386	34232	10369	34520	10366	39535	10220	36848	10875	46186	13532	31558	12442	33826	12357	35647	14303	35810	14262	38255	15853
Вкупно	617309	264847	682689	291105	775084	321378	873068	357150	803581	358369	845805	377201	900366	399376	889606	403684	930141	436706	982380	458128	1042294	488408
Даноци на производите, нето	-	43600	-	43735	-	51511	-	57740	-	56253	-	60095	-	64811	-	63019	-	65185	-	69503	-	70546
БДП (пазарни цени)	-	308447	-	334840	-	372889	-	414890	-	414622	-	437296	-	464186	-	466703	-	501891	-	527631	-	558954

: доверливи податоци; - не се појавуваат; Извор: Државен Завод за Статистика

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А2. Удел на под-секторот во додадена вредност на секторот во %

Сектор / под-сектор	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Просек
Рударство и вадење на камен	0,48	0,57	0,84	0,78	0,94	1,41	1,30	1,42	1,37	1,26	1,04
Копање на јаглен и лигнит	0,54	0,26	0,58	2,54	1,07	1,68	2,10	1,60	0,95	0,90	1,22
Копање на метални руди	48,3	61	73,95	74,10	65,4	71,67	76,86	73,81	75,77	72,98	69,38
Друго рударство и вадење на камен	47,7	33,8	22,21	20,22	29,9	22,04	17,32	20,15	21,09	22,90	25,74
Преработувачка индустрија	9,69	10,2	10,2	9,77	8,83	9,87	11,41	10,24	9,91	10,95	10,11
Производство на прехранбени производи	3,77	3,9	5,10	5,48	6,71	14,66	6,48	8,12	14,41	14,26	8,29
Производство на пијалаци	7,79	7,2	6,65	5,09	4,79	8,85	6,86	7,79	6,44	6,02	6,75
Производство на тутунски производи	7,79	4,62	5,43	6,27	6,04	5,38	4,03	3,96	6,92	5,67	5,61
Производство на текстил	1,39	1,49	1,72	2,02	2,39	1,09	1,43	1,87	2,28	2,61	1,83
Производство на облека	22,3	20,4	20,87	21,78	23,00	16,27	16,57	17,08	17,49	16,36	19,22
Производство на кожа и слични производи од кожа	3,46	4,21	1,89	0,91	1,12	1,86	1,39	2,13	2,39	2,15	2,15
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	1,12	1,81	1,68	1,78	2,04	1,03	1,22	1,21	1,40	1,18	1,45
Производство на хартија и производи од хартија	1,07	1,24	1,44	1,47	1,90	1,66	1,40	1,49	1,24	1,30	1,42
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	3,21	3,24	2,88	4,20	3,59	2,28	2,50	2,54	3,58	3,11	3,11
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	7,09	6,33	5,89	5,78	1,99	1,16	2,04	2,20	0,02	0,06	3,26
Производство на хемикалии и хемиски производи	0,32	0,6	1,11	1,23	1,52	1,42	1,20	1,35	1,32	1,10	1,12
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	3,74	5,33	6,58	5,93	7,40	5,75	5,35	6,38	4,96	5,81	5,72
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	2,93	2,63	3,85	4,92	4,53	3,23	2,76	3,20	2,98	3,21	3,42
Производство на други неметални минерални производи	8,74	8,16	7,50	5,81	6,39	9,16	9,32	8,65	8,17	7,18	7,91
Производство на метали	10	13,9	13,09	12,73	10,15	9,83	8,95	8,09	8,97	5,74	10,15
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	5,49	4,41	4,38	5,36	6,91	4,77	5,05	5,27	4,44	4,59	5,07
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	0,94	0,91	0,60	0,76	0,30	0,81	0,59	0,26	0,66	0,94	0,68
Производство на електрична опрема	2,91	2,99	2,62	0,77	1,93	2,35	2,93	4,27	2,81	2,72	2,63
Производство на машини и уреди, неспомнати на друго место	0,71	0,82	1,14	1,10	1,21	2,35	15,24	9,29	3,40	7,57	4,28

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	0,56	1,18	1,14	1,19	0,97	0,15	0,56	0,59	1,28	3,85	1,15
Производство на останата опрема за транспорт	0,83	0,71	0,65	0,57	0,56	0,32	0,25	0,12	0,23	0,48	0,47
Производство на мебел	1,43	1,44	1,62	2,10	2,74	2,66	2,01	1,98	2,64	2,34	2,09
Останата производствена индустрија	1,03	1,1	0,87	1,11	0,70	1,44	0,75	0,90	1,28	1,18	1,04
Поправка и инсталирање на машини и опрема	1,31	1,37	1,31	1,63	1,11	1,53	1,14	1,26	0,69	0,56	1,19
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	4,02	3,1	2,78	2,46	2,62	3,09	2,68	2,65	2,85	2,70	2,90

Извор: Државен завод за статистика

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А3. Верижни индекси на индустриско производство (2006-2016)

Сектор/под сектор	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Просек
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
ВКУПНО	105,9	103,9	105,1	91,3	95,2	106,93	97,25	103,21	104,79	104,92	103,38	101,99
Рударство и вадење на камен	111,1	110	109,4	87,6	96,2	102,59	101,78	103,39	98,05	98,63	92,21	101,00
Копање на јаглен и лигнит	96,7	98,7	116,7	96,4	89	120,04	92,5	90,75	97,53	91,62	86,07	97,82
Копање на метални руди	118,4	168,9	124,8	95,3	93,3	92,01	114,85	106,24	94,32	98,93	92,19	109,02
Друго рударство и вадење на камен	123,2	91,8	89,3	67,6	113,3	101,25	89,73	119,61	108,38	104,92	98,07	100,65
Преработувачка индустрија	106,4	105,5	105,9	89,6	92,5	109,61	97,76	102,83	109,02	105,96	105,32	102,76
Производство на прехранбени производи	102,2	105,9	107,6	97,7	102,8	105,26	115,55	98,58	102,53	110,36	97,53	104,18
Производство на пијалаци	100,3	113,1	109,9	99,7	90,8	86,05	109	107,42	90,84	113,01	100,33	101,86
Производство на тутунски производи	102	99,2	101,9	96,8	119,6	120,96	85,12	108,96	105,6	77,51	102,56	101,84
Производство на текстил	97,1	88,6	102,5	66,9	115,4	95,07	93,99	179,83	106,49	114,83	111,47	106,56
Производство на облека	108,7	86	80	88,2	95,3	111,63	92,84	113,65	104,58	106,72	92,74	98,21
Производство на кожа и слични производи од кожа	85,9	99,9	90,1	95,8	119,1	104,8	82,07	104,13	92,1	81,61	84,23	94,52
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	93,2	100,1	76,5	58,5	147,8	85,13	101,58	74,45	120,44	121,67	130,67	100,91
Производство на хартија и производи од хартија	102,6	102,6	103,8	118,1	87,9	84,4	162,04	83,11	109,6	112,75	98,79	105,97
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	146,4	87,2	157,3	126,8	65,8	87,23	131,15	90,69	98,58	94,31	96,86	107,48
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	112,2	97,6	101,6	91,1	93,8	80,33	35,16	30,64	0,99	0	0	58,49
Производство на хемикалии и хемиски производи	96,4	95,2	112,3	94,1	84,9	105,86	79,93	98,99	111,24	95,35	72,19	95,13
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	104,9	104,3	125,2	86,8	97,2	104,43	106,16	97,38	105,17	104,56	109,75	104,17
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	80,9	102,2	125,9	98,3	88,8	108,41	119,21	110,46	120,12	95,65	118,22	106,20
Производство на други неметални минерални производи	111,3	103,7	97	87,9	85,8	109,67	80,65	105,78	105,8	100,47	119,34	100,67
Производство на метали	117,8	132,2	94,7	57	131,8	115,26	88,87	89,49	101,39	106,3	88,88	102,15
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	116,3	144,9	152	138,8	46,5	107,31	86,38	58,38	105,12	111,81	88,85	105,12
Производство на компјутерски, електронски и	120,5	81	127,8	75,2	56,8	132,98	75,81	110,1	130,11	93,99	113,23	101,59

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

оптички производи												
Производство на електрична опрема	89	161,9	110,7	77,1	116,2	204,52	115,37	125,01	122,8	121,3	122,02	124,17
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	69,6	73	92,7	61,9	163,7	94,92	61,03	47,3	1494,07	137,03	152,17	222,49
Производство на останата опрема за транспорт	106,8	133,4	81,6	53,6	144,5	179,57	119,04	103,22	116,25	89,09	98,69	111,43
Производство на мебел	76,7	109,3	266,5	71,6	80,5	115,93	100,55	121,15	99,01	112,9	96,4	113,69
Останата производствена индустрија	62,4	62,2	60,6	100	187,1	93,5	89,25	91,44	128,81	99,07	97,93	97,48
Поправка и инсталирање на машини и опрема	160,1	67,9	119,7	51,6	57,8	67,48	74,08	124,59	94	73,1	121,51	91,99
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	100,8	90,5	96,9	108,7	114,4	96,96	90,47	105,33	85,78	103,2	98,6	99,24
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	100,8	90,5	96,9	108,7	114,4	96,96	90,47	105,33	85,78	103,2	98,6	99,24

0= вредноста е помала од 0,5

Извор: Државен завод за Статистика

Индустрииска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А4. Индекси на продуктивност 2010 =100

Сектор/под-сектор	2011	2012	2013	2014	2015
Вкупно	106,9	104,0	107,3	112,5	118,0
Рударство и вадење на камен	102,6	104,4	108,0	105,9	104,4
Копање на јаглен и лигнит	120,0	111,0	100,8	98,3	90,0
Копање на метални руди	92,0	105,7	112,3	105,9	104,8
Друго рударство и вадење на камен	101,2	90,9	108,7	117,8	123,6
Преработувачка индустрија	109,6	107,2	110,2	120,1	127,3
Производство на прехранбени производи	105,3	121,6	119,9	122,9	135,7
Производство на пијалаци	86,1	93,8	100,8	91,5	103,4
Производство на тутунски производи	121,0	103,0	112,2	118,5	91,8
Производство на текстил	95,1	89,4	160,7	171,1	196,5
Производство на облека	111,6	103,6	117,8	123,2	131,5
Производство на кожа и слични производи од кожа	104,8	86,0	89,6	82,5	67,3
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	85,1	86,5	64,4	77,5	94,3
Производство на хартија и производи од хартија	84,4	136,8	113,7	124,6	140,5
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	87,2	114,4	103,8	102,3	96,5
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	80,3	28,2	8,7	0,1	0,0
Производство на хемикалии и хемиски производи	105,9	84,6	83,8	93,2	88,8
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	104,4	110,9	108,0	113,5	118,7
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	108,4	129,2	142,8	171,5	164,0
Производство на други неметални минерални производи	109,7	88,4	93,6	99,0	99,4
Производство на метали	115,3	102,4	91,7	92,9	98,8
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	107,3	92,7	54,1	56,9	63,6
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	133,0	100,8	111,0	144,4	135,7
Производство на електрична опрема	204,5	235,9	295,0	362,2	439,4
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	94,9	57,9	27,4	409,4	561,0
Производство на останата опрема за транспорт	179,6	213,8	220,6	256,5	228,5
Производство на мебел	115,9	116,6	141,2	139,8	157,9
Останата производствена индустрија	93,5	83,5	76,3	98,3	97,4
Поправка и инсталирање на машини и опрема	67,5	50,0	62,3	58,5	42,8
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	97,0	87,7	92,4	79,3	81,8

Забелешка: базна година за 2006-2009 е 2005, Извор: Државен завод за статистика

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А5. Извоз на стоки (во милиони Евра)

Производ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Total
ВКУПНО	1.917,51	2.477,14	2.697,56	1.937,04	2.534,89	3.214,91	3.123,95	3.235,21	3.746,61	4.087,58	4.390,28	5.007,20	38,369.88
Храна и живи животни	153,06	182,12	210,15	202,49	248,81	267,42	264,45	275,16	293,54	306,19	315,17	306,72	3,025.28
живи животни	0,06	0,26	2,46	4,42	3,07	3,04	2,91	1,76	1,92	2,16	0,78	2,26	25.10
месо и преработки од месо	15,53	17,85	22,45	25,99	27,87	31,45	30,38	28,25	27,13	23,03	22,98	22,00	294.91
млечни производи и јајца	4,83	4,58	6,57	4,60	6,01	7,83	8,80	7,18	9,17	12,75	10,10	14,48	96.90
риби и преработки од риби	6,18	6,10	7,63	6,87	6,97	7,25	5,99	4,23	3,91	1,53	0,91	2,30	59.87
жита и преработки од жита	16,26	22,01	28,22	30,66	36,28	43,25	45,81	50,71	55,43	63,26	66,50	72,34	530.73
овошје и зеленчук	87,39	104,36	112,81	101,59	137,35	141,09	136,88	145,97	158,53	164,75	171,99	150,40	1,613.11
шеќер, преработки од шеќер и мед	4,53	6,22	6,90	7,04	8,17	8,67	8,60	8,92	8,75	8,64	8,52	8,59	93.55
кафе, чај, какао и зачини	7,76	9,16	9,63	8,44	10,04	10,16	10,69	11,03	11,37	12,65	14,07	14,82	129.82
добиточна храна	0,22	0,14	0,20	0,58	0,41	1,42	0,94	1,44	1,39	1,44	1,15	1,03	10.36
разни производи за исхрана	10,30	11,44	13,29	12,32	12,65	13,26	13,45	15,68	15,94	15,99	18,18	18,50	171.00
Пијалоци и тутун	153,99	152,70	148,80	141,34	153,47	169,73	185,40	203,37	167,97	144,87	177,61	197,81	1,997.06
пијалаци	64,13	75,03	65,01	62,14	59,99	58,49	70,87	66,03	58,46	48,31	59,01	58,65	746.12
тутун и преработки од тутун	89,85	77,67	83,78	79,20	93,48	111,24	114,53	137,34	109,50	96,56	118,60	139,15	1,250.90
Суровини освен гориво	90,08	124,33	182,81	123,18	196,43	206,65	206,42	209,72	202,00	195,20	187,46	286,21	2,210.49
сурова кожа и крзна	4,06	4,48	3,15	2,21	4,20	7,38	7,37	7,61	5,10	4,30	3,96	4,83	58.65
маслодајно семе и плодови	0,62	1,04	1,37	0,75	1,90	2,41	2,64	2,26	2,75	1,82	1,03	2,99	21.58
суров каучук	0,00	0,00	0,02	0,01	0,04	0,01	0,09	0,01	0,00	0,03	0,02	0,01	0.24
дрво, граѓа и плута	3,78	5,55	4,02	2,98	2,34	2,45	2,89	1,82	2,05	2,12	2,07	2,34	34.41
целулоза и отпадоци од хартија	0,34	0,55	0,45	0,38	0,69	2,76	2,57	2,88	3,05	3,27	4,46	4,81	26.21
текстилни влакна и отпадоци	1,09	1,20	0,71	0,38	1,23	1,81	1,12	1,54	1,48	1,52	0,70	1,57	14.35
сурови ѓубрива и минерали	13,61	13,51	15,97	20,38	27,24	26,05	20,20	22,33	26,06	23,43	23,96	43,53	276.27
метална руда и метални отпадоци	61,28	92,44	151,36	91,84	153,46	157,88	163,72	164,13	155,38	149,03	137,76	210,04	1,688.32
животински и билни суровини	5,30	5,56	5,77	4,24	5,33	5,89	5,81	7,15	6,12	9,66	13,51	16,08	90.42
Минерални горива, мазива и сл.	178,36	120,12	210,66	144,52	195,12	279,39	200,99	80,32	65,87	55,46	52,04	75,36	1,658.21
јаглен кокс и брикети	2,02	2,12	0,68	0,82	1,41	0,73	1,21	0,20	0,02	0,57	0,16	0,16	10.10
нафта и производи од нафта	161,45	114,93	204,81	136,35	164,89	238,96	160,47	71,48	55,36	42,37	41,36	48,35	1,440.78
гас - природен или индустриски	3,26	1,52	4,54	3,44	2,66	4,00	4,05	3,85	2,14	2,21	2,10	2,35	36.12
електрична енергија	11,63	1,55	0,63	3,92	26,16	35,70	35,26	4,79	8,34	10,30	8,42	24,50	171.20
Животински и растителни масла	1,72	1,75	8,45	5,93	8,45	12,82	12,11	7,29	9,40	18,34	18,37	6,08	110.71
Хемиски производи	79,94	96,85	123,43	122,91	288,20	537,65	528,94	630,41	795,92	922,99	1.036,79	1.200,93	6,364.96
органско-хемиски производи	1,74	2,41	1,24	1,21	1,22	1,86	1,62	1,28	1,46	1,81	1,77	1,46	19.08
неорганско-хемиски производи	6,86	5,73	7,39	7,69	7,63	15,56	8,32	8,73	7,87	7,49	7,60	8,44	99.31

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

бои и материји за штавење	12,51	13,97	15,37	13,31	11,20	11,77	10,95	10,48	10,39	10,78	10,82	11,85	143.40
медицински и фармацевтски производи	35,14	40,21	51,56	51,71	57,84	59,82	65,08	60,72	61,71	63,75	69,46	79,85	696.85
етерски масла и козметика	5,09	6,48	6,77	6,72	6,94	8,22	8,86	9,55	9,68	10,39	10,77	11,68	101.15
вештачки губрива	0,01	0,01	0,06	0,03	0,04	0,46	0,63	0,31	0,07	0,10	0,24	0,57	2.53
пластични материји во примарен облик	2,95	5,00	7,33	6,23	8,08	12,31	12,88	12,74	11,19	12,00	11,90	13,47	116.08
пластични маси во останати облици	11,90	18,21	28,42	27,11	22,69	29,48	32,54	42,63	38,13	37,48	40,79	42,01	371.39
хемиски материји и производи	3,74	4,84	5,30	8,88	172,55	398,17	388,06	483,97	655,42	779,17	883,43	1.031,58	3,783.53
Производи класирани по материјали	676,85	1.104,75	1.079,16	551,23	750,48	884,79	808,13	775,82	725,96	724,36	625,81	674,52	9,381.86
кожа и изработки од кожа и крзно	0,78	0,63	0,93	1,02	1,22	1,78	1,33	1,45	1,12	1,12	1,17	2,54	15.09
изработки од каучук	0,31	0,44	0,52	0,65	0,49	0,45	0,46	2,54	3,71	6,22	7,38	9,21	32.38
изработки од дрво и плута	2,82	4,52	4,32	3,79	3,62	3,10	3,09	2,88	3,21	3,90	4,45	4,15	43.85
хартија и изработки од хартија	7,94	12,71	10,42	8,32	9,29	9,28	7,03	6,50	6,87	8,60	9,63	10,97	107.56
текстил предива и слично	36,28	36,93	38,15	32,76	42,71	43,17	46,69	58,52	59,25	60,54	70,67	71,29	596.96
изработки од неметални минерали	55,70	70,56	78,43	65,15	54,80	49,20	42,99	37,54	37,19	43,34	40,98	52,86	628.74
железо и челик	530,18	926,50	870,59	381,54	589,69	725,90	649,68	605,99	551,30	522,23	413,98	435,62	7,203.20
обоени метали	6,44	6,88	5,24	4,95	6,14	5,55	10,90	16,58	10,27	15,29	7,80	11,73	107.77
изработки од метал	36,40	45,57	70,56	53,05	42,52	46,37	45,97	43,82	53,04	63,12	69,77	76,15	646.34
Машини транспортни уреди	94,38	109,94	126,68	109,98	150,28	254,10	310,44	429,41	789,44	1.008,58	1.234,60	1.476,10	6,093.93
погонски машини и уреди	1,26	1,85	2,24	3,80	1,21	0,94	0,79	0,74	0,75	1,01	1,94	1,15	17.68
специјални машини за индустрија	4,05	7,77	10,33	9,02	8,12	11,84	11,78	10,69	11,93	12,94	17,30	10,91	126.68
машини за обработка на метали	1,00	1,22	1,18	0,53	1,57	0,84	1,70	1,01	1,18	0,92	2,07	1,54	14.76
индустриски машини за општа употреба	8,99	12,03	11,43	15,01	33,58	88,13	147,20	214,31	335,00	446,57	517,97	553,62	2,383.84
канцелариски машини за АОП	1,69	2,11	2,60	3,25	2,71	4,19	3,90	3,19	3,11	4,07	4,25	3,33	38.40
телекомуникациони апарати	0,91	1,93	5,61	3,05	3,73	4,41	3,78	4,76	7,07	13,95	27,00	27,68	103.88
електрични машини, делови-неспоменато	47,39	50,04	61,12	54,65	71,10	114,25	105,25	149,78	326,29	401,69	482,90	640,05	2,504.51
друмски возила	21,33	24,35	23,87	16,30	22,41	22,83	28,62	35,30	90,14	109,51	163,80	226,31	784.77
останати транспортни средства	7,75	8,65	8,31	4,38	5,85	6,69	7,42	9,63	13,97	17,91	17,38	11,50	119.44
Разни готови производи	486,72	583,30	606,46	534,86	541,86	600,38	606,33	621,22	693,32	710,44	738,35	779,21	7,502.45
санитарни уреди и арматури	5,32	5,90	5,33	4,59	4,55	2,18	1,26	0,87	0,83	1,17	1,78	1,92	35.70
мебел	10,50	17,16	23,78	22,95	25,76	30,02	42,58	49,22	76,32	123,66	157,78	196,06	775.79
патнички, разни торби и сл.	0,40	0,33	0,23	0,17	0,18	0,67	1,24	1,74	1,49	1,49	1,22	1,43	10.59
облека	410,68	478,10	485,52	420,01	425,96	473,54	468,59	472,03	509,16	481,88	473,99	465,06	5,564.52
обувки	45,19	62,31	62,00	58,61	57,09	59,34	53,78	58,93	63,54	57,93	54,10	57,27	690.09
инструменти и други производи	0,94	1,37	8,65	9,70	8,99	11,07	10,67	8,91	10,69	12,80	12,35	14,16	110.30
фотографски апарати; часовници	0,33	0,54	0,49	0,32	0,35	0,44	0,55	1,01	1,31	1,39	1,56	1,87	10.16
разни готови производи	13,35	17,58	20,46	18,51	18,98	23,11	27,64	28,50	29,99	30,12	35,56	41,46	305.26
Трансакции и неспомната стока	2,42	1,28	0,94	0,59	1,79	1,98	0,74	2,49	3,19	1,15	4,08	4,27	24.92

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А6. СДИ приливи во индустриски сектори и под-сектори (2009-2015) во милиони Евра

Сектор/под-сектор	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
РУДАРСТВО И ВАДЕЊЕ НА КАМЕН	-5,77	42,09	43,55	-17,22	4,02	27,85	-103,65
Вадење на сурова нафта, природен гас и активности за поддршка на рударство	1,10	0,50	0,17	-0,10	-0,65	0,68	0,35
ПРЕРАБОТУВАЧКА ИНДУСТРИЈА	48,44	84,58	208,77	49,35	85,17	57,87	11,28
Прехрана, пијалаци и тутунски производи	34,01	13,81	49,27	-17,43	-5,87	-2,11	34,42
ВКУПНО текстил и дрво	4,15	7,88	28,69	23,45	17,10	8,01	-13,22
Текстил и облека	4,71	6,22	26,22	23,60	17,18	8,32	-13,11
Дрво, хартија, печатење и репродукција	-0,56	1,67	2,48	-0,15	-0,08	-0,30	-0,10
ВКУПНО петрохемиска, хемиска, фармацевтска индустрија, гума и пластика	4,53	-0,18	2,50	-10,79	-4,10	-3,90	3,06
Кокс и рафинирани петрохемиски производи	1,75	1,45	-0,91	-8,02	-1,99	-6,62	0,00
Хемикалии и хемиски производи	2,15	1,09	3,78	-0,96	-1,52	-0,03	0,83
Основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	0,00	-3,56	-1,61	-0,45	-1,25	-1,16	0,41
Производи од гума и пластика	0,73	0,84	1,25	-1,37	0,66	3,90	1,83
ВКУПНО производи од метал и машини	-47,22	-12,41	39,69	11,68	-43,59	-12,99	9,25
Основни метали и преработени метални производи	-48,74	-11,98	35,07	-2,99	-43,25	-13,38	5,46
Компјутери, електроника и оптички производи	0,00	0,01	4,07	14,65	-0,62	0,00	0,08
Компјутери и периферна опрема	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,04	-0,05	0,00
Опрема за комуникации и потрошувачка електроника	0,00	0,01	0,01	0,02	0,00	0,01	0,00
Инструменти и апарати за мерење, тестирање и навигација, часовници, зрачење, електроmedicineнска и електротерапевтска опрема	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,23	0,00
Опрема и машини	1,52	-0,44	0,55	0,02	0,27	0,40	3,71
ВКУПНО возила и друга транспортна опрема	54,67	69,03	88,34	24,04	99,44	90,10	-24,53
Моторни возила, приколки и полуприколки	52,77	65,51	87,42	23,17	96,81	88,27	-25,50
Останата транспортна опрема	1,90	3,52	0,93	0,87	2,63	1,83	0,96
Воздухопловни и вселенски летала и сродните машини	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ВКУПНО друга преработувачка индустрија	-1,95	6,46	0,27	18,40	22,18	-21,24	2,31
СНАБДУВАЊЕ СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА, ГАС, ПАРЕА И КЛИМАТИЗАЦИЈА	24,42	1,28	5,09	21,90	14,92	27,60	-6,63
ВКУПНО	144,97	160,47	344,41	111,22	252,20	205,14	130,48

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А7. Индекс на индустриска конкурентност (CIP) на Македонија (2005-2014)

Индикатор	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005
CIP ранг	81	85	87	83	89	91	86	86	88	92
CIP вредност	0.03	0.02	0.02	0.03	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02
Индикатори по жител										
Додадена вредност во преработувачка по жител во УСД	516.44	470.66	447.91	481.31	441.52	407.15	432.21	400.73	377.17	289.12
Извоз на преработувачка по жител во УСД	2149.86	1828.13	1719.54	1922.89	1423.55	811.61	1468.71	1468.71	1023.68	867.39
Индикатори за учество на светско ниво										
Учество на државата во додадена вредност во преработувачка индустрија на светско ниво	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Влијание на државата на светска трговија во преработувачка индустрија	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Удел во средно и високо технолошки активности										
Удел на додадена вредност на средно и високо технолошка преработувачка во вкупна додадена вредност	0.16	0.16	0.16	0.15	0.19	0.15	0.14	0.13	0.14	0.14
Удел на извоз на средно и високо преработувачка индустрија во вкупен извоз	0.55	0.48	0.43	0.40	0.31	0.18	0.30	0.30	0.22	0.20
Удел на национални агрегати										
Додадена вредност на преработувачка во БДП	0.11	0.10	0.10	0.11	0.10	0.09	0.10	0.10	0.10	0.08
Извоз на преработувачка во вкупен извоз	0.92	0.90	0.90	0.90	0.89	0.63	0.92	0.92	0.89	0.89
Индекси на извоз на преработувачка										
Индекс на Извоз на преработувачка по жител	0.06	0.05	0.05	0.05	0.04	0.03	0.04	0.04	0.03	0.03
Индекс на удел на извоз на преработувачка индустрија во вкупен извоз	0.94	0.91	0.92	0.93	0.91	0.65	0.94	0.94	0.91	0.91
Индекс на удел во светски извоз на преработувачка индустрија	0.59	0.56	0.50	0.46	0.38	0.22	0.37	0.36	0.27	0.25
Индекс на удел на средно и високо технолошки активности во извоз на преработувачка	0.77	0.74	0.71	0.69	0.65	0.43	0.66	0.65	0.59	0.58
Индекси на додадена вредност во преработувачка										
Индекс на ДВП по жител	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.02
Индекс на удел на ДВП во БДП	0.32	0.30	0.29	0.31	0.29	0.25	0.25	0.24	0.23	0.17
Индекс на удел на средно и високо технолошки активности во вкупниот индекс на ДВП	0.19	0.18	0.18	0.18	0.22	0.17	0.15	0.14	0.16	0.17
Индекс на индустриски интензитет	0.25	0.24	0.23	0.25	0.26	0.21	0.20	0.19	0.20	0.17

Извор: UNIDO

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А8. Индекс на индустриска конкурентност (CIP) на избрана група на средни држави (2014)

Индикатор	Турција	Русија	Романија	Белорус	Естонија	Бугарија	Хрватска	Украина	Србија	Македонија	БиХ	Молдавија
CIP ранг	30	31	36	41	48	55	56	57	69	81	85	111
CIP вредност	0.13	0.13	0.11	0.08	0.07	0.06	0.05	0.05	0.04	0.03	0.02	0.01
Индикатори по жител												
Додадена вредност во преработувачка индустрија по жител	1799.26	1531.75	1796.62	1582.17	2622.46	1011.34	1611.23	384.24	636.50	516.44	505.66	228.55
Извоз на преработувачка индустрија по жител	1823.23	1577.41	2813.31	3298.95	11553.59	2956.96	2751.43	904.16	1321.17	2149.86	1241.85	271.61
Индикатори за учество во светски размери												
Учество на државата во додадена вредност во преработувачка индустрија на светско ниво	0.01	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Влијание на државата на светска трговија во преработувачка индустрија	0.01	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Удел во средно и високо техн. активности												
Удел на додадена вредност на средно и високо технолошка преработувачка во вкупна дод вр	0.30	0.26	0.38	0.36	0.29	0.32	0.32	0.41	0.22	0.16	0.15	0.10
Удел на извоз на средно и високо преработувачка индустрија во вкупен извоз	0.41	0.22	0.56	0.35	0.50	0.39	0.42	0.40	0.47	0.55	0.24	0.27
Удел на национални агрегати												
Додадена вредност на преработувачка во БДП	0.16	0.13	0.22	0.24	0.15	0.14	0.12	0.12	0.15	0.11	0.11	0.11
Извоз на преработувачка во вкупен извоз	0.88	0.45	0.87	0.85	0.84	0.72	0.85	0.75	0.84	0.92	0.81	0.61
Индекси на извоз на преработувачка												
Индекс на Извоз на преработувачка по жител	0.05	0.04	0.08	0.09	0.31	0.08	0.07	0.02	0.04	0.06	0.03	0.01
Индекс на удел на извоз на преработувачка индустрија во вкупен извоз	0.90	0.46	0.89	0.87	0.87	0.74	0.87	0.77	0.87	0.94	0.83	0.63
Индекс на удел во светски извоз на преработувачка индустрија	0.06	0.10	0.03	0.01	0.01	0.01	0.01	0.02	0.01	0.00	0.00	0.00
Индекс на удел на средно и високо технолошки активности во извоз на преработувачка	0.43	0.23	0.60	0.37	0.53	0.42	0.45	0.42	0.50	0.59	0.26	0.29
Индекс на квалитет на извоз на индустријата	0.67	0.35	0.74	0.62	0.70	0.58	0.66	0.60	0.68	0.77	0.54	0.46
Индекси на додадена вредност во преработув												
Индекс на ДВП по жител	0.12	0.11	0.12	0.11	0.18	0.07	0.11	0.03	0.04	0.03	0.03	0.01
Индекс на удел во светска ДВП	0.05	0.08	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
Индекс на удел на ДВП во БДП	0.47	0.39	0.65	0.74	0.44	0.42	0.36	0.36	0.45	0.32	0.33	0.33
Индекс на удел на средно и високо технолошки активности во вкупниот индекс на ДВП	0.37	0.31	0.47	0.45	0.35	0.39	0.39	0.50	0.27	0.19	0.18	0.13
Индекс на индустриски интензитет	0.42	0.35	0.56	0.59	0.40	0.41	0.37	0.43	0.36	0.25	0.26	0.23

Извор: UNIDO

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А9. Основни структурни деловни показатели по активност во 2015

	2013			2014			2015		
	Број на фирми	Број на вработени	Промет, во Мил денари	Број на фирми	Број на вработени	Промет, во Мил денари	Број на фирми	Број на вработени	Промет, во Мил денари
Преработувачка индустрија	7135	104104	229461	7085	108566	255533	7362	113264	281595

Извор: Државен Завод за Статистика

Табела А10. Основни структурни деловни показатели по под сектори во 2015

	Број на фирми	Број на вработени	Промет (во мил. Денари)
Б Преработувачка индустрија	7362	113264	281595
Производство на прехранбени производи	1529	16306	41139
Производство на пијалаци	105	:	:
Производство на тутунски производи	15	1788	6008
Производство на текстил	193	:	5875
Производство на облека	894	33014	16280
Производство на кожа и слични производи од кожа	148	5116	2585
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	397	1869	2136
Производство на хартија и производи од хартија	214	1338	3473
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	408	2506	4623
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	5	:	:
Производство на хемикалии и хемиски производи	95	:	2950
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	8	:	:
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	447	3444	9253
Производство на други неметални минерални производи	306	:	:
Производство на метали	50	:	:
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	823	6427	11042
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	54	:	:
Производство на електрична опрема	114	:	:
Производство на машини и уреди, неспомнати на друго место	148	1791	:
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	36	:	:
Производство на останата опрема за транспорт	5	:	:
Производство на мебел	593	4206	4729
Останата производствена индустрија	498	1549	1271

: нема податоци, Извор Државен Завод за Статистика

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А11. Надворешна трговија и број на фирми по сектори на активност и по број на вработени, 2014-2015

	Број на фирми				Вредност во 000 Евра			
	2014		2015		2014		2015	
	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз
Производство на прехранбени производи	159	253	152	253	140547	137521	166346	153521
Производство на пијалаци	56	47	51	52	53503	41714	44776	52459
Производство на тутунски производи	8	6	12	7	66438	21916	62247	23280
Производство на текстил	38	63	45	63	81861	79829	129585	105804
Производство на облека	176	221	163	211	353092	250095	347212	244818
Производство на кожа и слични производи од кожа	44	49	41	46	41980	30825	41982	28020
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	69	107	73	99	5287	7912	6022	8693
Производство на хартија и производи од хартија	38	87	32	75	6499	22407	8004	23615
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	48	99	44	94	8822	20371	8936	21655
Производство на кокс и рафинирани нафтени производи	..	5	..	5	..	..	168	1140
Производство на хемикалии и хемиски производи	28	40	25	45	11667	14538	14352	19948
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	4	5	..	6	..	..	..	..
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	113	163	118	160	65880	76663	64961	80457
Производство на други неметални минерални производи	70	118	67	119	47152	53354	50227	55539
Производство на метали	18	25	21	22	549473	405650	521081	..
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	131	230	150	227	46499	40091	58601	43813
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	15	43	16	40	..	27586	..	39998
Производство на електрична опрема	33	68	41	60	57429	50476	151428	125781
Производство на машини и уреди, неспомнати на друго место	40	70	50	80	10127	13294	..	..
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	14	22	17	22	1308536	1120909	332836	286910
Производство на останата опрема за транспорт	..	4	..	5	..	..	..	..
Производство на мебел	97	105	97	107	22502	16595	23442	17747
Останата производствена индустрија	19	39	15	46	4927	5320	3751	5074
Поправка и инсталирање на машини и опрема	10	61	16	67	160	3188	665	3163

.. нема податоци / Извор Државен Завод за Статистика

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

Табела А12. Надворешна трговија на производи по активност, кумулирани податоци 2015-2017

	2015M12		2016M12		2017M08	
	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз
	1000 EUR	1000 EUR	1000 EUR	1000 EUR	1000 EUR	1000 EUR
С Производи на преработувачката индустрија	3693412	5345612	3916217	5741227	2844536	4037489
Производство на прехранбени производи	227583	513556	229130	518609	138010	361337
Производство на пијалаци	48422	35342	59093	37604	39216	27760
Производство на тутунски производи	10218	17048	12079	18026	12287	19077
Производство на текстил	76946	410923	81008	401421	54845	273248
Производство на облека	480456	62695	462987	72860	295628	48421
Производство на кожа и слични производи од кожа	60427	63811	53541	77350	40766	60054
Преработка на дрво и производи од дрво и плута, освен мебел,	5655	62966	7178	67662	4188	48207
Производство на хартија и производи од хартија	11364	107142	12797	112028	9125	72695
Печатење и репродукција на снимени медиуми (записи)	25	526	21	669	9	337
Производство на кокс и рафинирани нафтни производи	43007	451357	40128	407031	32598	313519
Производство на хемикалии и хемиски производи	820926	472032	925448	488801	694516	343712
Производство на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати	63956	132170	69691	146930	48431	92038
Производство на производи од гума и производи од пластични маси	64308	225877	70572	243891	48289	166776
Производство на други неметални минерални производи	46059	265656	42763	334395	34725	237266
Производство на метали	537831	1056521	420092	1169149	309022	819549
Производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема	45907	117951	49855	133859	31098	89947
Производство на компјутерски, електронски и оптички производи	29829	259122	27571	273135	17288	177193
Производство на електрична опрема	204505	331885	189074	385621	183093	301973
Производство на машини и уреди, неспомнати на друго место	459671	333541	536027	353130	368634	234019
Производство на моторни возила, приколки и полуприколки	316388	277781	456672	333024	355860	232475
Производство на останата опрема за транспорт	19688	25795	19369	25494	8220	22376
Производство на мебел	104721	37628	131484	48566	105975	37476
Останата производствена индустрија	15523	84285	19638	91973	12712	58033

Извор: Државен Завод за Статистика

Анекс Б: Акциски план

Стратегиска цел 1: Зајакнување на темелите на преработувачката индустрија

#	Активност	Образложение/фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
1.1	Идентификување и таргетирање на поддршката на приоритетните потсектори во преработувачката индустрија , преку паметна специјализација	Ќе се подготват стратегии за Паметна специјализација (ПС) на национално и, по можност, на регионално ниво. Како дел од процесот, приоритетните потсектори во преработувачката индустрија, вклучувајќи ги и евентуалните услужни сектори како ИКТ, ќе бидат идентификувани преку квантитативни и квалитативни методи. Приоритетните потсектори во преработувачката индустрија ќе бидат промовирани систематски.	МОН МЕ КЗПВРМ ФИТР	2018-2020 ИПА /JRC (донатори)	- Национална стратегија за ПС - Идентификувани приоритетни потсектори во преработувачката индустрија - Промовирани приоритетните потсектори на национално и регионално ниво
1.2	Максимизирање на капацитетот на Планот за економски раст (ПЕР) за да биде ефективен.	Преку ПЕР ќе се инвестираат 150 мил. евра во преработувачката индустрија до 2022 год. Дванаесетте програми ќе бидат насочени кон претходно идентификуваните приоритетни потсектори на преработувачката индустрија (види 1.1 погоре). Оваа мерка вклучува повеќе аспекти: - Редовен мониторинг на ПЕР; - Редовна евалуација на ПЕР.	КЗПВРМ Сите имплементатори на пр. ФИТР, ДТИРЗ, АСИПИРМ итн.	2018-2020 50.000 евра за евалуации (донатори/држава)	90 мил. евра апсорбирани # на поддржани преработувачи %од средствата за преработувачка инд. % на раст на идентификуваните потсектори # нови работни места во преработувачката инд. % на извоз од преработувачка инд. # на мониторинг извештаи # евалуации
1.3	Фокус на политиката на Странски директни инвестиции (СДИ) во преработувачката индустрија (и насочување на државната помош)	Клучните СДИ актери (Министрите без ресор задолжени за СДИ, АСИПИРМ, ДТИРЗ, амбасадите) ќе ги координираат своите активности со експлицитен фокус на преработувачката индустрија и приоритетните потсектори (види 1.1 – паметна специјализација), со акцент на додавање вредност /И&Р/ зелени СДИ. Системот за државна помош за СДИ ќе биде во надлежност на една институција за да се зголеми	Министри за СДИ АСИПИРМ ДТИРЗ Амбасади	2018-2020	- СДИ како % од БДП 40% СДИ во преработувачката индустрија 25% од приливот на преработувачки СДИ зелени/И&Р - Воспоставен оддел за

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		транспарентноста и ефикасноста.			системот за државна помош за СДИ
1.4	Стимулирање инвестиции (мерки од ПЕР 1.4, 1.5 и 1.6)	Новиот План за економски раст ќе стимулира инвестиции преку три активности: - Поддршка за инвестициски проекти од значителен економски интерес: ослободување од данок на доход на плати; данок на добивка; 10% грант и грант по вработен; - Поддршка за зголемување на капиталните инвестиции и приходи: 10% од инвестицијата во нови машини, опрема или простории/земјиште; - Поддршка за откуп на средства од компании кои се соочуваат со потешкотии: поврат од 10% од вредноста на влогот во машини и обврски поврзани со стечајната или ликвидационата постапка.	КЗПВРМ МЕ Министри без ресор АСИПИРМ ДТИРЗ и други институции	2018-2020 до 61.500.000 ден. (1.000.000 евра) по апликант за сите три активности (држава)	- СДИ како % од БДП % СДИ во преработувачката индустрија # барања за 3 активности % успешни барања за 3 активности # поддржани претпријатија кои се соочуваат со потешкотии
1.5	Развивање на Технолошко индустриските развојни зони (ТИРЗ) со фокус на преработувачката индустрија	Активни се 8 ТИРЗ, а уште 6 се во план, не сметајќи го Скопје 3. Оваа активност се фокусира на искористување на ТИРЗ Скопје 1 & 2, Штип, Тетово, Прилеп, Струга, Кичево и Струмица, подготовка на Скопје 3, а потоа имплементација на останатите ТИРЗ. Заради координација со пристапот за СДИ (види 1.3 и 1.4), фокусот ќе биде ставен на обезбедување закупци во идентификуваните потсектори во преработувачката индустрија (види 1.1), вклучувајќи И&Р, ИТ и капитално интензивни инвестиции.	ДТИРЗ АСИПИРМ Министри за СДИ Странски МНК и други институции	2018-2020	- Скопје 1 & 2 потполно искористени - Штип и Тетово потполно искористени # закупци во ТИРЗ - Прилеп, Струга, Кичево и Струмица потполно искористени - Скопје 3 спремно за инвеститори % високотехнолошки фирми % фирми за И&Р % вработени во висока технологија
1.6	Понатамошен развој на индустриски кластери со фокус на иновациите и конкурентноста.	Министерството за економија (МЕ) ќе развие интегрирана програма за различни типови на кластери (неразвиени, развиени, во транзиција и сл.), за да се осврне на нивните специфични развојни потреби. Донаторскиот проект „Интегрирана кластерска пилот	МЕ Менаџери на кластери МСП	2019-2022 2 мил. евра (донатори)	5 преработувачки кластери поддржани # спроведени иновативни/колаборативни активности # потпишани договори со

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		програма за неразвиени кластери“ ќе ги поддржи индустриски/ производствени кластери, за развој на кластери за иновации со спој од градење на капацитетите, подигнување на свеста, консултантски услуги и грантови за финансирање, со цел зајакнување на иновациите и конкурентноста. Исто така, ќе бидат поддржани претпријатија кои работат во секторите опфатени во стратегијата за паметна специјализација, за да развијат и спроведат нови бизнис модели за подобрување на интеграцијата на МСП во глобалните синџири на вредност.			институции за И&Р • Зголемен обрт • Зголемена профитабилност • Зголемен извоз • Зголемено И&Р • Зголемена вработеност
1.7	Поддршка за воспоставување синџири на вредности со фокус на преработувачката индустрија и поврзување на фирмите со глобалните синџири на вредности	Оваа активност ќе ги идентификува и ќе поддржи зајакнување на 5 синџири на вредности во тесна врска со постојните ТИРЗ, бидејќи тоа нуди најголема можност за поврзување на домашните фирми со националните, регионалните (Западен Балкан и ЕУ) и пошироките глобални синџири на вредности. Ова ќе се постигне преку донаторски проект, за да се направи избор на синџири на вредност, анализа на истите и техничка помош и финансиски средства за имплементација на препораките.	МЕ ДТИРЗ МСП	2019-2022 3 мил. евра (донатори)	• 5 синџири на вредност поддржани • # инволвирани фирми од ТИРЗ TIDZ • 5 синџири на вредност анализирани со препораки • # поддржани проекти за синџири на вредност, за да се пополни јазот синџирите на вредност • # поддржани МСП
1.8	Создавање на услови и подготовка на законски основи за развој на ризичниот капитал за претпријатија од преработувачката индустрија (ПЕР, Столб 3, мерка 3.5)	Оваа активност се однесува на развојот на законски и финансиски основи за основање на Фонд за еквиити и мезанин инвестиции, за поддршка на активностите кои се однесуваат на подготовката и реализацијата на проекти за технолошки развој. Таа ќе има неколку главни задачи: • Подготовка на подзаконски акти за основање на фондот; • Поддршка на проекти за технолошки развој.	МОН ФИТР Претпријатија	2018-2020 50.000.000 ден. (до 30 мил. ден/487.800 евра по апликант (држава)	• Усвоени подзаконски акти • Обем на фондот • Обем на капиталот • Обем на мезанин средствата • # поддржани фирми • Зголемување на вработеноста, обртот, извозот, профитот

Стратегиска цел 2: Зголемување на продуктивноста, иновациите и трансферот на технологии

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
2.1	Зајакнување на институционалната основа за трансфер на технологии / екстензија / апсорпција за поддршката на преработувачката индустрија (разни мерки од ПЕР)	Стапката на превземање технологии, прилагодување, распределба и апсорпција треба да се зголеми во однос на МСП. Ќе бидат спроведени четири иницијативи како помош за трансферот, екстензијата и апсорпцијата на технологии: - ФИТР ќе пружи поддршка за технолошка екстензија и апсорпција преку инструмент за поддршка на технолошката екстензија; - Ќе се основа НКТТ и ќе врши трансфер на технологии; - Ќе се формира Научно-технолошки парк (НТП) за трансфер на технологии за поврзување на факултетите во Скопје; - Ќе се разгледа можноста за ИПА апликација, за помош на техничките факултети во олеснување на соработката со претпријатијата во однос на дигитализацијата на индустриските процеси преку Центри за ТТ.	ФИТР МОН/НКТТ/ФИТР МОН/НКТТ/ФИТР Факултети/МЕ	2018-2020 1.5 мил. евра (држава) 500.000 евра (држава) 180.000 евра (физибилити, држава) 20.000 евра (држава) и 2 мил. евра (донатор)	- Обем на средства за ТТ/Е/А # поддржани МСП со ТТ/Е/А - НКТТ основан и функционален - Физибилити студија за НТП - Функционален НТП - Зголемување на рангот на технолошка апсорпција (105-ти во 2016)
2.2	Подигнување на нивото на иновации кај претпријатијата (мерка 3.3 од ПЕР)	Некои производствени/преработувачки потсектори покажуваат технолошки и иновациски потенцијал, но потребна е поддршка во однос на процесот на комерцијализација на истражувањето и пристапот до лаборатории и истражувачка опрема. Ќе биде обезбедена помош на МСП за развој и примена на иновативни решенија, како развој и воведување на нови производи или услуги, подобрување на постојните производи или услуги, нови модни колекции, индустриски дизајн или редизајнирање на производите, нови пакети и маркетинг планови (анализа на пазарот, анализа на конкурентите, истражување на производи, продажба итн.), подобрување на постојните или воведување нови производни процеси.	ФИТР Претпријатија	2019-2020 До 20 мил. ден (325.000 евра) по апликант (држава)	# апликации за финансирање # успешни апликации - Обем на инвестиции - Обем на државни средства # на иновации # патенти
2.3	Поддршка на брзорастечките МСП ("Газели") со технолошки развој (мерка 3.1 од ПЕР)	Ќе биде доделена финансиската поддршка на "Газелите" за технолошки развој на компаниите преку јавни повици, покривајќи 30% од инвестициите во, на пр.: европски технички прописи за безбедност на производите; сертификација за квалитет; индустриски и интелектуални	ФИТР МСП	2018-2020 До 10 мил. ден. (162.000 евра) по апликант (држава)	# апликации за финансирање # успешни апликации - Обем на технолошки инвестиции

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		права на сопственост;информатички системи; енергетската ефикасност; консултации за заштита на животната средина и воспоставување на системи за управување со отпад.			- Обем на државни средства # раст повеќе од 20% годишно
2.4	Зајакнување на врските помеѓу странските инвеститори и домашните преработувачи (мерка 1.2 од ПЕР)	Поврзаноста меѓу МНК и домашните МСП е сè уште слаба и недоволно развиена. Оваа активност вклучува две задачи: - Надоградување врз пилот иницијативата на СБ во автомобилската индустрија и нејзино насочување кон зајакнување на врските помеѓу СДИ во ТИРЗ и домашните МСП; - Имплементација на мерката од ПЕР за овозможување на закупците од ТИРЗ и другите да примаат финансиска поддршка за деловна поврзаност со домашните добавувачи (до 1% од вкупните набавки, ако набават 15% од производниот инпут на домашните фирми).	ДТИРЗ Министри без ресор задолжени за привлекување странски инвестиции МНК МСП ДТИРЗ МНК МСП	2018-2020 2 мил евра (држава) 2 мил евра (донатор) До 18.5 мил. ден. (300.000 евра) по фирма (држава)	#поврзани локални преработувачки фирми - Обем на државни договори со домашни добавувачи - Обем на кофинансирање # барања за финансирање # успешни барања - Обем на набавки - Обем на државни средства
2.5	Идентификување и поддршка на Клучните технологии (KET) и Паметните фабрики во преработувачката индустрија (Индустрија 4.0 и Фабрика 4.0)	KET и паметните фабрики ги зацврстуваат идните преработувачки можности во многу индустрии, катализирајќи го следниот бран производи со висока вредност и технологии за производство, вклучувајќи го и развојот на нови индустрии и бизнис модели. Оваа активност вклучува: - Основање на техничка Работна група да даде препораки за развој на целни инструменти за државна помош и максимизирање на пристапот до ЕУ фондовите; - Подготовка на донаторски проект кој ќе работи на спроведување на препораките од техничката работна група.	МЕ МОН ФИТР Универзитети Приватен сектор	2019-2020 500.000 евра (донатор)	- Основање Техничка РГ - Препораки на РГ за KET & паметни фабрики 2 апликации за финансирање до ЕУ 10 проекти за KET/паметни фабрики поднесени до ЕУ за финансирање 5 успешно спроведени проекти за KET/паметни фабрики

Стратегиска цел 3 – Катализирање на зелената индустрија и зелено производство

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
3.1	Спроведување Зелена регулаторна реформа	Оваа активност ќе вклучува зелена регулаторна реформа со фокус на преработувачката индустрија, вклучувајќи: нови закони и регулативи, делумно поврзани со директивите на ЕУ (пр. WEEE, RoHS, REACH, итн.) за промовирање на зелено производство: - Програма за подигање на свеста кај деловните здруженија и МСП; - Нов закон за енергетика; - Нов закон за енергетска ефикасност; - Законска основа за Фонд за енергетска ефикасност; - Правилник за индустријата (енергетска ревизија/ISO 50001); - Подготовка на долгорочна стратегија за климатските активности; - Подготовка на закон за климатските активности; - Нов закон за контрола на емисиите од индустријата.	МЕ/МЖСПП/Агенција, Дел. Здруж. МЕ МЕ МЕ Да се одреди Агенција за енергетика МЖСПП МЖСПП МЖСПП	2019-2020 50.000 евра (донатор) 2018 2018-19 2019-20 2018-19 2018-20 2018-20 2019-20 2019-20	# настани за МСП # МСП учесници - Усвоен закон - Усвоен закон - Создадена основа за формирање - Усвоен Правилник - Подготвен нацрт - Подготвен нацрт - Усвоен закон
3.2	Зелени јавни набавки (ЗЈН) во индустријата	ЗЈН можат да ја зголемат побарувачката за ресурсно ефикасни, издржливи, рециклирачки, поправливи производи и да промовираат нови бизнис модели, преку овозможување на локалните и државните власти да поставуваат примери и стандарди кои бизнисите, индустриите и сл. треба да ги следат. - Новиот Закон за јавни набавки ќе биде ревидиран за да се вградат правила кои овозможуваат одржливи/еколошки/зелени фактори за развој, вклучувајќи и потребни прирачници и градење на капацитетите за склучување договори. - Новиот Закон за енергетска ефикасност ќе биде ревидиран за да се воведат барања за	МФ/Биро за ЈН МЕ	2019-2020 30.000 евра (донатор) 2018	- ЗЈН во новиот закон за јавни набавки % од ЗЈН во вкупните ЈН - Усвоен закон

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		набавките во однос на енергетската ефикасност на институциите од јавниот сектор.			
3.3	Вградување одржливост како основна деловна стратегија за преработувачите	Зеленото производство може да ги намали трошоците за сировини, трошоците за заштита на животната средина и заштитата при работа, отпадот или загадувањето, здобивајќи се со ефикасност во производството и подобрен корпоративен имиџ. На бизнисите ќе им биде пружена помош за развој на компаративни предности преку интегрирање на еколошките размислувања во нивните бизнис модели/активности, доведувајќи до подобри деловни перформанси, поттикнување иновации и подобри финансиски резултати преку грантови/кофинансирање.	МЕ МСП	2019-2020 10.000 евра (држава)	• # кофинансирани МСП • # зелени бизнис планови
3.4	Поддршка на зелените иницијативи во преработувачката индустрија предводени од индустријата (озеленети синџири на вредности)	Иницијативите предводени од индустријата поддржани од владата преку грантови/кофинансирање можат да помогнат за озеленување на синџирите на вредност преку поддршка на разни форми на сертификација, како ISO 14001 (животна средина), ISO 9001 (квалитет), ISO 18001 (здравје и безбедност), ISO 50001 (управување со енергија), EcoLabel, Шемата за еко-менаџмент и ревизија (EMAS), Еколошки отпечаток на производот (PEF), Еколошки отпечаток на организациите (OEF) итн. за преработувачите, а особено за извозно ориентираните фирми.	МЕ МСП	2019-2020 100.000 евра (држава)	• # кофинансирани МСП • # имплементирани зелени стандарди
3.5	Развој на Индустриски зелени зони (ИЗЗ) со фокус на преработувачката индустрија	Зелените зони како дел од Индустриските зелените зони (ИЗЗ) се осмислени да го стимулираат развојот на зелената индустрија/производство, меѓутоа, во моментот не постои ниту една. Оваа активност ги вклучува следните задачи: • Реформа на Законот за индустриски зелени зони; • Финализирање на работата околу физибилити студијата за првата Зелена зона; • Обезбедување државни средства за првата Зелена зона.	МЕ Општини Инвеститори	2018-2020 11 мил. евра (држава)	• Ревидиран и усвоен закон • Завршена физибилити студија, и првата Зелена зона функционална • Привлечени 10 зелени претпријатија

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
3.6	Стимулирање на ресурсна/енергетска ефикасност и нискојаглеродна/ресурсна ефикасност/ најдобри достапни техники во преработувачката индустрија	Целта е да се прескокнат неефикасните технологии со усвојување на програми за почисто производство. Ќе се обезбеди помош на преработувачката индустрија за да се зголеми ресурсната ефикасност и ниско јаглеродното почистото производство преку техничка помош, финансии и градење на капацитетите, вклучувајќи: - Обука на издавачите на дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето да ги ревидираат плановите во иднина, почнувајќи од преработувачката индустрија; - Обука и квалификација на консултанти и индустрија за системи за управување со енергија во согласност со ISO 50001; - Имплементација на проекти за енергетска ефикасност во преработувачката индустрија; - Основање на Фонд за енергетска ефикасност. - Спроведување на оперативни планови - Спроведување на Национален план за намалување на емисиите од големите согорувачки инсталации	МЖСПП UNIDO/универзитетите UNIDO/REC/МБПР МФ	2019-2020 2018-2020 2018-2020 4 мил. евра (донатор) 2020	# Ревидирани планови за енергетска ефикасност 40 сертифицирани консултанти # апликанти 30-50 финансирани проекти - Основен Фонд
3.7	Поддршка на МСП во ре-производство	Повторно преработување (ре-производство) станува значајна во областите како што се делови за моторни возила, компресори, опрема за комуникации, канцелариски мебел, автомати за продавање производи (вендинг машини), фотокопири/ картици за тонери, земјоделска опрема итн. Може да биде корисна алатка заедно со кластерите, ТИРЗ итн. Ќе се направи студија за ТИРЗ и нивниот потенцијал за повторна преработувачка, што ќе води до препораки за политики, како што е поддршка за старт-ап компании, грантови/ кофинансирање на опремата итн. Во втората фаза ќе се имплементира проект за поддршка.	МЕ ДТИРЗ МНК МСП	Од 2020 натаму 2 мил. евра (донатор)	- Извештај со препораки - Проектен концепт - Обезбедени финансии - Тендер за проект во 2021 - Имплементација од 2021 - Обем на повторно употребени производи и компоненти во преработувачката индустрија
3.8	Поддршка на МСП во адитивното производство / 3Д печатење	Адитивното производство потенцијално може да ги намали или елиминира производните ленти и снабдувачките синџири, бидејќи „финалните“ производи се произведуваат во еден единствен процес, поместувајќи го производниот процес поблиску до клиентот. Оваа мерка ќе ги поддржи МСП во 3Д печатење/производство, особено старт-ап претпријатијата, преку грантови и кофинансирање.	МЕ МСП	Од 2020 натаму 2 мил. евра (донатор)	- Проектен концепт - Обезбедени финансии - Тендер за проект во 2021 - Имплементација од 2021 # 3D принтери # обрт и вработеност

Стратегиска цел 4: Стимулирање на извозот на преработувачката

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
4.1	Институционално зајакнување на извозната политика со фокус на преработувачката индустрија	За да го прошири и продлабочи извозот, вклучително и во преработувачката индустрија, Министерството за економија ќе подготви стратегија за извоз во тесна соработка со АСИПИРМ (промоција) и Министерството за надворешни работи (економска дипломатија) наведувајќи ги целните потсектори, производи и земји, но и ќе се воспостави Одделение за извоз, за координација на извозните активности со АСИПИРМ и со економската дипломатија. АСИПИРМ ќе направи ревизија и реформири во Секторот за промоција на извозот за да генерира повеќе ресурси и капацитети за поддршка на активностите за промоција на извозот.	МЕ АСИПИРМ МНР	2019-2020 100.000 евра (држава)	- Одобрена извозна стратегија - Зајакнат Сектор за промоција на извозот - Квартални состаноци МЕ, АСИПИРМ и МНР - Зголемување на извозот на преработувачката како % од БДП
4.2	Зајакнување на СДИ и извозот преку економска дипломатија	Постои потреба од зајакнување на капацитетот на економските промотори/економската дипломатија за обезбедување помош на преработувачките МСП да навлезат на странските пазари врз основа на целните потсектори, земји и производи (види извозна стратегија погоре), засновано на следните фокусирани извозни/СДИ активности: - Ангажирање 20 Економски промотори; - Обука на Економските промотори; - Обука на Одделението за економска дипломатија; - Обука на кадарот за економска дипломатија. Ова ќе доведе до координиран пристап за извозот, заедно со МЕ и АСИПИРМ.	МНР АСИПИРМ МЕ	2019-2020 100.000 евра за градење на капацитетите (држава)	- Ангажирани 20 Економски промотори - Обука за Економските промотори - Обука за кадарот за економска дипломатија # извозни B2B средби # состаноци за СДИ - Зголемување на извозот на преработувачката како % од БДП
4.3	Поддршка за освојување нови пазари и зголемување на продажбата (мерка 2.2 од ПЕР)	Ова ќе им помогне на компаниите да освојуваат нови пазари или да ја зголемат продажбата на новите пазари со финансиска поддршка до 20% од направените трошоци.Активности кои ќе се поддржат се: учество на саеми во странство; деловни мисии; B2B на странски пазари; трошоци за сертифицирање на производите според барањата на странските пазари; и трошоци за градење на капацитетите за маркетинг на странските	АСИПИРМ ФИТР Претпријатија	2018-2020 До 1.8 мил. ден. (30.000 евра) по претпријатие (држава)	# барања за финансирање # успешни барања - Зголемување на извозот на нови пазари - Обем на државни средства

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		пазари (подготовка на промотивен материјал, каталози, брошури, веб дизајн итн.).			
4.4	Поддршка за зголемување на конкурентноста на нови пазари (мерка 2.1 од ПЕР)	Ова ќе им помогне на претпријатијата да ја зголемат конкурентноста на новите пазари (10% поддршка).	АСИПИРМ ФИТР Претпријатија	2018-2020 10% инвестициски трошоци До 61.5 мил. ден. (1 мил. евра) по претпријатие (држава)	• # барања за финансирање • # успешни барања • Обем на извоз • Обем на државни средства
4.5	Програма за поддршка на подготвеноста за извоз на преработувачката	Оваа мерка ќе вклучува избор на 300 посебно избрани преработувачки МСП со извозен потенцијал. Ќе биде обезбедена поддршка за „Инвестициска подготвеност“ (вклучувајќи веб алатки), техничка помош и градење на капацитетите, како и финансирање околу подготвеноста за извоз (на пр. стандарди, здравје и безбедност, маркетинг, бизнис планирање, технологија, брендирање, пакување, тестирање на производи, сертификација, склучување договори, царини, логистика, маркетинг, информации и анализа итн.).	МЕ МСП	Од 2020 натаму 5 мил. евра (донатор)	• Проектен концепт • Обезбедени средства • Тендер за проект во 2021 • Имплементација од 2021 • # поддржани фирми • Зголемување на извозот на преработувачката како % од БДП
4.6	Зајакнување на извозот на преработувачката преку меѓународни стандарди	Постои потреба од подигнување на свеста во однос на исклучителната важност од создавање „производи со висок квалитет и високи стандарди“, во согласност со меѓународните стандарди кои се признаени, доверливи и вреднувани и на домашните и на меѓународните пазари. Оваа мерка ќе вклучува финансиска и техничка помош на целните МСП во преработувачката индустрија, во однос на ISO, HACCP, HALAL, Добрата производна пракса (GMP) итн.	МЕ МСП	2019-2020 50.000 евра (држава)	• # Поддржани ISO стандарди • # Поддржани HACCP стандарди • # Поддржани HALAL стандарди • # Поддржани GMP стандарди • Зголемување на извозот на преработувачката како % од БДП
4.7	Воспоставување контакт за извоз	Исто така, постои потреба од воспоставување единствен контакт за извоз, за обезбедување општи податоци и анализи (пр. EuroMonitor), како и насоки и поддршка на МСП за пристап до меѓународни пазари, вклучувајќи и соработка со Мрежата на претпријатија на Европа (EEN), регионална соработка (пр. Регионални центри за развој), Стопанска комора и контакт лицата за економска	АСИПИРМ	2019-2020	• Контакт за извоз • Пристап до Euro Monitor • # Координација на настани со EEN, МНР, РЦР итн. • # советувани/поддржани МСП

Индустријска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		дипломатија.			• # извештаи/анализи за извоз за претпријатијата
4.8	Интегрирање на информации за промоција на извозот	Порталот за конкурентност (www.konkurentnost.mk) ќе биде надграден, за да обезбеди релевантни информации на МСП. Порталот ќе содржи статистики/анализи за увоз и извоз. Тој, исто така, ќе ги интегрира клучните извори на извозни информации, вклучувајќи ги АСИПИРМ (www.investinmacedonia.com), Царинската управа (www.customs.gov.mk) за царински процедури, Македонската банка за поддршка на развојот (www.mbdp.com.mk), Европскиот трговски совет (www.trade.ec.europa.eu), Европската мрежа на претпријатија (www.een.mk / www.een.ec.europa.eu), ЦЕФТА (www.cefta.int) и други релевантни извори, како што се комори, деловни здруженија, регионални мрежи за извоз и др.	МЕ АСИПИРМ	2018-2020	• Надграден портал • Додадени насоки за извоз • Додадени статистики за извоз • # прегледи месечно • # ажурирања месечно
4.9	Поддршка на извозен акцелератор за МСП	Извозниот акцелератор ќе ги поддржи МСП во стимулирање на извозот на прехранбената индустријаво однос на извозните процедури, документацијата и други слични извозни активности (анализи, нови пазари, контакти со дистрибутивни мрежи итн.). По 24-месечниот период на имплементација, ќе се разгледа влијанието за да се направи проценка на продолжување на фокусот кон прехранбената индустрија и/или евентуално проширување на поддршката кон други приоритетни потсектори во производството (види Мерка 1.1 погоре).	Организација на работодавачи (ОРМ) Институт за динамичен развој СФЕРА-НОВА МСП	2018-2020 143.000 евра (122.000 донатор и 21.000 прилог)	• Воспоставен извозен акцелератор • # МСП од прехранбената индустрија • # мерки за поддршка • Зголемување на извозот на храна

Стратегиска цел 5: Изградба на производствен сектор во кој се учи

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
5.1	Зголемување на пристапот на преработувачката индустрија до фондовите за конкурентност и иновации на ЕУ	Оваа активност се фокусира на подобрување на пристапот до недоволно искористените финансиски текови на ЕУ (ИПА 2, Еурека, Еуростарс, КОСМЕ, Хоризонт 2020, Еразмус за млади претприемачи, EEN, FP9 итн.) од страна на МСП, универзитетите, граѓанското општество и сл., преку обука за консултанти и обезбедување информации, насоки и поддршка за фирмите да аплицираат до ЕУ, подготовка на примери за добри практики, склучување договори, мониторинг, евалуација и известување.	МЕ МОН ФИТР EEN МСП	Од 2020 натаму 1.5 мил. евра (донатор)	• Проектен концепт • Обезбедени средства • Тендер за проект во 2021 • Имплементација од 2021 • 300 апликации од МСП • 50 успешни апликации • Искористување на ЕУ фондовите од преработувачките фирми
5.2	Воспоставување и зајакнување на технолошките и истражувачките сектори (мерка 1.3 од ПЕР)	Инвеститорите ќе добијат финансиска поддршка за воспоставување технолошки/истражувачки сектори. Оваа помош ќе го опфати применетото индустриско истражување, за стекнување знаења и вештини за развој на нови производи, производни процеси или услуги или за значително подобрување на постоечките производи, производни процеси или услуги во преработувачката дејност за нова опрема, инструменти и опрема, згради и земјиште, истражување, патенти и консултантски услуги, индустриски проекти и оперативни трошоци (пр. материјали).	ФИТР АСИПИРМ Универзитети Комори МСП	2019-2020 61.5 мил. ден. (1 мил. евра) по корисник (држава)	• # барања за финансирање • # успешни барања • Обем на инвестирани приватни/државни средства за И&Р • # функционални технолошки и истражувачки сектори
5.3	Поддршка на МСП за стручно усовршување и пракса на нововработени млади лица (мерка 3.4 од ПЕР)	Оваа мерка од ПЕР ќе понуди финансиска поддршка за технолошки развој на компаниите преку покривање на до 30% од трошоците за обука и стручно усовршување на нововработените млади лица. Според условите од ПЕР, претпријатијата ќе бидат поддржани со до 30% од директните трошоци, и тоа до 1.000.000 денари (16.260 евра) по апликант.	ФИТР МСП	2018-20 До 1 мил. ден. (16.260 евра) по апликант (држава)	• # апликации • # поддржани проекти за технолошки развој • # обучени млади вработени • # учесници во програмата • # на нови или подобрени производи, услуги и/или работни процеси
5.4	Зајакнување на врските помеѓу универзитетите и претпријатијата од	Преработувачките МСП мора да се поврзат со најновите технолошки и инженерски достигнувања. Дипломираните студенти поседуваат најнови академски знаења, но често			• Реформа на Законот за високото образование • # Докторати за индустрија

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
	преработувачката индустрија	пати им недостасува познавање на барањата во индустријата. Неколку активности би можеле да ја подобрат сегашната состојба • Овозможување отсуство за И&Р, за работа во фирми, со право да се врати на инженерскиот факултет; • Докторати од областа на индустријата, спонзорирани од приватниот сектор • Асистенти за истражување да работат во компанија и на факултетите (да користат лаборатории за И&Р); • Менаџери на компании да работат (1-3 месеци) во слични компании во други земји, да стекнат знаење за технологии, бизнис/ организациски модели, итн.	МОН ФИТР Универзитети НЦТТ МСП	2019 2019-2020 100.000 евра (донатор)	• # Докторантско отсуство за И&Р • # Асистенти за истражување • # Менаџери на компании • # Инволвирани МСП • Подобен конкурентскиот индекс на преработувачките претпријатија • # Соработка помеѓу преработувачите и универзитетите
5.5	Информации, подигање на свеста и обука за циркуларна економија, зелена индустрија/преработувачка, преработувачката во затворен циклус, енергетска ефикасност, чисто производство итн.	Помош на преработувачките МСП да ги разберат потенцијалните придобивки и закани од Зелената индустрија/ преработувачка преку информации, подигање на свеста, едукација, обука и градење на капацитетите за одредени видови зелени процеси, методи и технологии.	UNIDO/REC ME/ Агенција за енергетика МЖСПП ФИТР/НКТТ Комори МСП	2018-2020 50.000 евра (донатор)	• Програма за обука • # настани за подигање на свеста • # обучени преработувачи • # стимулирани иницијативи за политики • Сменета перцепција на фирмите
5.6	Воспоставување на MakerSpace за поттикнување на начинот на размислување на производителот	Создавање на MakerSpace со опрема како 3Д печатачи, ласерски секачи, машини за компјутерска нумеричка контрола (CNC), лемилици итн., за да ги поттикнат производителите да размислуваат поинаку, со акцент на наука, технологија, инженеринг и математика. Тоа ќе овозможи практично учење, критичко размислување, како и вештини за електроника, 3Д печатење, 3Д моделирање, обработка на дрво, кодирање, роботика и др.	ФИТР	Од 2020 натаму 300.000 евра (донатор)	• Апликација за финансирање • Воспоставен MakerSpace • # учесници/посетители
5.7	Техничка експертиза за домашни МСП (финансиска поддршка за микро претпријатија - мерка 3.2 од ПЕР)	Оваа активност поддржува финансиски и технолошки развој за голем број активности: консултации/обука за деловно планирање; деловна соработка со странски инвеститори; подобрување на организациските структури; специјализирани обуки за управување (идни лидери);	ФИТР Микро фирми	2019-2020 до 5 ММ МКД 81.300 евра по апликант (држава)	• # апликации за финансирање • # успешни апликации • Обем на технолошки

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		планирање и контрола на трошоците; набавка; софтвер за продуктивност и/или планирање на процесите. Покрај тоа, ќе биде поддржано и следното: Европски технички прописи за безбедност на производите; подготовки за сертификати за квалитет; анализа, подготовка, стекнување и заштита на индустриски и интелектуални права на сопственост и имплементација на информациски системи. Понатаму, оваа мерка ќе поддржи разни зелени иницијативи, вклучувајќи: подобрување на енергетската ефикасност; консултации за заштита на животната средина и подготовка и воспоставување на системи за управување со отпад.			инвестиции од микро фирми • Обем на државни средства
5.8	Меѓународна експертиза за домашните компании со фокус на преработувачката индустрија	Ќе бидат поканети искусни експерти од земјите на ЕУ да им помогнат на преработувачките компании со прилагодени решенија за проблемите кои не можат да ги решат домашните бизнис консултанти. Ќе им се помогне на 300 МСП од преработувачката индустрија, преку отворени повици, во областа на подобрување на квалитетот на производите, зголемување на ефикасноста на нивните процеси, создавање и одржување работни места, зголемување на обртот и профитот на бизнисите итн. Домашните преработувачки МСП ќе ги кофинансираат трошоците на посетата.	КЗПВРМ Кабинет на Премиерот МСП Консултанти	2019-2020 50.000 евра (држава) 950.000 евра (донатор)	• 300 поддржани МСП • # одработени денови од меѓународни експерти • Зголемен обрт • Зголемена профитабилност • Зголемена вработеност

Меѓусекторска цел 6: Имплементација и координација

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
6.1	Меѓуминистерска координација	Секторот за индустриска и инвестициска политика во Министерството за економија ќе го надгледува целокупниот процес и ќе го координира спроведувањето на стратегијата и нејзиниот акционен план. Овој процес на координација ќе вклучува редовни (полугодишни состаноци) на Секторската работна група за конкурентност и иновации. За доцнењата, тесните грла и другите прашања поврзани со имплементацијата ќе се дискутира и решава на координативните состаноци.	МЕ КЗПВРМ Релевантни министерства Релевантни државни органи Министри без ресор задолжени за привлекување странски инвестиции	2018-20 0 евра	- Минимум 4 состаноци годишно - Полугодишен извештај за напредок - Полугодишен записник со заклучоци и препораки - Годишен извештај за напредок
6.2	Донаторска/МФИ координација	Во согласност со принципите на донаторско финансирање (Париска декларација за подобрување на ефективност на странската помош и Агенда од Акра), Министерството за економија ќе свикува редовни состаноци на донаторите/МФИ за да се обезбеди ефективна донаторска координација и мобилизирање на средства за спроведување на усвоените приоритети дефинирани во Акциониот план преку Секторската работна група за конкурентност и иновации.	КЗПВРМ Секторска РГ за конкурентност и иновации МЕ Донатори МФИ	2018-20 0 евра	- Минимум 2 состанока годишно - Полугодишен извештај за напредок - Полугодишен записник # апликации за донаторски проекти # финансирани донаторски проекти - Обем на донаторски средства
6.3	Јавно приватен дијалог со засегнатите страни	Многу други НВО се одговорни за одредени мерки во Акциониот план и затоа Министерството за економија ќе се состанува на полугодишни состаноци со пошироката индустрија и засегнатите страни од преработувачката индустрија. Доколку е можно, ЈПД ќе се имплементира преку новосоздадената Платформа за ЈПД.	МЕ Здруженија Комори Академски сектор НВО/think tanks	2018-20 0 евра	- Минимум 2 состанока годишно - Полугодишен извештај за напредок - Полугодишен записник
6.4	Мониторинг и известување	Стратегијата и Акциониот план можат да се спроведат само доколку редовно се следат (квартално/полугодишно /годишно) и извештаите редовно се доставуваат. Министерството за економија ќе го координира две различни мониторинг процедури: Мониторинг на акциониот план за преработувачката	МЕ КЗПВРМ Релевантни министерства Релевантни државни органи	2018-20 0 евра	- Полугодишен извештај за напредок - Годишен извештај за напредок

Индустриска стратегија на Република Македонија 2018-2027

#	Активност	Образложение/Фокус	Одговорни институции	Рок/Буџет	Клучни индикатори на успех
		индустрија; Мониторинг на пошироката индустриска политика, вклучувајќи ги и останатите институции и нивните програми. Резултатот ќе бидат мониторинг извештаи, кои ќе бидат доставени до државните органи и засегнатите страни. (исто така, и на порталот www.konkurentnost.mk).	Здруженија Комори Академски сектор		
6.5	Среднорочна проценка и финална евалуација	За да се утврди влијанието на стратегијата и акциониот план, Министерството за економија ќе спроведе три независни проценки: - На крајот на 2020: овозможување на проценка на напредокот и прилагодување на стратегијата и акциониот план, земајќи го предвид новиот 7-годишен програмски период на ЕУ и новите иницијативите за политики и режими на финансирање; - На крајот на 2023: среднорочна проценка на акциониот план; - На крајот на 2027: финална евалуација на влијанието на стратегијата (критериуми на DAC-OECD): релевантност, ефикасност, ефективност, кохерентност, влијание и одржливост. Сите извештаи за евалуација ќе бидат достапни www.konkurentnost.mk.	МЕ Сите имплементатори	2020/1 2023/4 2027/8 75.000 евра (донатор)	- Извештај за евалуација (2021) - Ревидирана стратегија/ акционен план - Извештај за евалуација (2024) - Ревидирана стратегија/ акционен план - Извештај за евалуација (2028)
6.6	Координација на стратегијата и градење капацитети за апликации за финансирање	Градење на капацитетот на кадарот во Министерството за економија, за да се овозможи политиката, координацијата и ангажирањето на меѓународно ниво (пр. ЕУ/ЕК/ПСС/ОЕЦД и др.), национално ниво (ЈПД/меѓуминистерска координација/донаторска координација/ДЕУ итн.) и вештини за аплицирање за финансии до МФИ/донаторите/ЕК, заради надополнување на државните средства.	МЕ	2018-20 20.000 евра (донатори)	- Финансии за градење на капацитетите # на сесии за градење на капацитетите